

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Jana Vedralová

ROZHODČÍ ŘÍZENÍ V ČESKÉ REPUBLICCE

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Smolík, Ph.D.

Katedra: Občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 18. 11. 2010

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

Prohlašuji, že jsem tuto práci nepoužila pro získání stejného, ani jiného akademického titulu.

LITERATURA

Monografie a sborníky

- BĚLOHLÁVEK, J. A.: Zákon o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů, Praha: C.H.Beck, 2004
- DAVID, R., NECKÁŘ, J., SEHNÁLEK, D.: Cofola 2009: the Conference Proceedings, 1. Edition, Brno: Masaryk University, 2009 : KYSELOVSKÁ, T.: Rozhodčí doložky (nejen) ve spotřebitelských smlouvách a ochrana základních lidských práv
- DVOŘÁK, J.: Majetkové společenství manželů, Aspi, Praha, 2004
- HOLLÄNDER, P.: Základy všeobecné státovědy, Všehrd, Praha, 1995
- KINCL, J., URFUS, V.: Římské právo, Praha: Panorama, 1990
- KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. Opravené a doplněné vydání, Brno 2004
- PAVLÍČEK, V. a kolektiv: Ústava a ústavní řád České republiky, Komentář 2. díl Práva a svobody, Linde Praha a.s., 1999
- RABAN, P.: Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České republice a Slovenské republice a zahraničí, Praha: C. H. Beck, 2004
- ROZEHNALOVÁ, N.: Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, 2. vyd. Praha: Aspi, 2008
- RŮŽIČKA, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005
- WINTEROVÁ, A.: Civilní právo procesní, 3. Aktualizované a doplněné vydání, Praha, 2004
- BOBEK, M., KOMÁREK, J., PASSER, J.M., GILLIS, M.: Předběžná otázka v komunitárním právu, Linde Praha, a.s., 2005

Články v odborném tisku

- BAUDYŠ, P.: Žalovat o určení nebo o neplatnost?, Bulletin advokacie č. 1/2002
- BĚLOHLÁVEK, J. A.: Způsoby řešení sporů v souvislosti s ochranou mezinárodních investic, Právní rozhledy č. 2/2006
- BĚLOHLÁVEK, J. A.: Rozhodčí řízení ad hoc vs. řízení před stálými rozhodčími soudy a postavení tzv. rozhodčích center, Bulletin advokacie č. 10/2005
- BĚLOHLÁVEK, J. A.: Postavení rozhodčího řízení v systému ochrany práv a ústavního pořádku České republiky a dalších zemí, Právní rozhledy č. 7/2004

BĚLOHLÁVEK, J. A.: Arbitrabilita sporů, Pravomoc rozhodců dle zákona č. 216/1994 Sb. v tuzemském a mezinárodním kontextu, Právní zpravodaj č. 3/2003

BĚLOHLÁVEK, J. A.: Arbitrabilita pracovněprávních sporů, Bulletin advokacie č. 9/2007

BĚLOHLÁVEK, J. A.: Nárok rozhodců na odměnu a způsob jejího stanovení, Bulletin advokacie č. 1/2006

BĚLOHLÁVEK, J. A.: Základní principy řízení před rozhodci, Právní fórum, 14. 12. 2007

BĚLOHLÁVEK, J. A.: Vznik rozhodčí smlouvy a oprávnění rozhodců, Právní zpravodaj č. 7/2005

BĚLOHLÁVEK, J. A., PEZL, T.: Mezinárodní a tuzemské rozhodčí řízení z pohledu čl. 36 Listiny základních práv a svobod a pravomoc soudů a Ústavou garantovaných práv (Institut zrušení rozhodčích nálezů v souvislosti se zákazem revision au fond), Právník č. 7/2007

BĚLOHLÁVEK, J. A.: Rozhodčí řízení a komunitární právo, Evropské právo, příloha Právních rozhledů č. 10/2002

BĚLOHLÁVEK, J. A.: Doručování v komunitárním a tuzemském právu soukromém především v souvislosti s civilním řízením soudním a před rozhodci, Bulletin advokacie č. 6/2006

BĚLOHLÁVEK, J. A.: Veřejná listina v kontextu tuzemského a mezinárodního práva, Právní rozhledy č. 8/2006

BĚLOHLÁVEK, J. A.: Druhá instance v rozhodčím řízení, Právní zpravodaj č. 6/2003

BEZOUŠKA, P., KOCINA, J.: Právní povaha rozhodčího řízení – aplikační problémy, Právní rozhledy č. 16/2010

DOBIÁŠ PAVEL, DOBIÁŠ PETR: Arbitrabilita sporů týkající se nemovitostí podle platné právní úpravy České republiky, Právník č. 8/2005

DOBIÁŠ PETR: Uznání a výkon rozhodčích nálezů zrušených ve státě původu podle relevantní judikatury zahraničních obecných soudů, Právník č. 3/2007

GONSORČÍKOVÁ, M.: Vliv Bruselského nařízení na rozhodčí řízení, Jurisprudence č. 1/2005

HERBOCZKOVÁ, J.: Některé otázky týkající se rozhodčího řízení vedeného online, Právní rozhledy č. 9/2009

HORSKÁ, J., BURIAN, J.: Rozhodčí doložka ve spotřebitelských smlouvách ve světle aktuální judikatury českých soudů a ESD, Bulletin advokacie č. 4/2010

CHLEBCOVÁ, R.: Veřejná listina a její použití v mezinárodním a evropském právu, Aspi Publishing, IČ 27256/Lit.

CHÝLE, J., LORENZOVÁ, A.: Odpovědnost rozhodce za škodu, Právní rádce č. 7/2008

KRAMPERA, J.: Neplatnost nepřiměřených ujednání ve spotřebitelských smlouvách, Bulletin advokacie 1-2/2009, s. 44-46

LISSE, L.: Postavení stálých rozhodčích soudů, Právní rádce č. 10/2006

LISSE, L.: K právnímu postavení arbitrážních center, Bulletin advokacie č. 1/2006

LIŠKA, P.: Postavení finančního arbitra v rámci systému státních orgánů České republiky, Právní rozhledy č. 10/2006

NOVÝ, Z.: Spotřebitelské úvěry a rozhodčí řízení, Jurisprudence č. 7/2010

PAVELKA, M.: Rozhodčí řízení před tzv. rozhodčími centry, Bulletin advokacie č. 7-8/2005

PECHA, R.: K právní povaze rozhodčích nálezů, Bulletin advokacie č. 5/2003

POPOV, S.: Rozhodčí řízení nebo soudní řízení?, Bulletin advokacie č. 1/2006

POSPÍŠIL, P.: Co s neúplnými rozhodčími doložkami?, Právní rádce č. 8/2009

POSPÍŠIL, P.: Rozhodčí řízení a nový zákoník práce, Bulletin advokacie č. 7-8/2007

POSPÍŠIL, P.: O právu rozhodce na odměnu za rozhodnutí sporu v rozhodčím řízení, Bulletin advokacie č. 11-12/2005

RABAN, P.: K odpovědnosti rozhodce a rozhodčího soudu, Bulletin advokacie č. 1/2003

RABAN, P.: K otázce vzájemného působení zahájení soudního a rozhodčího řízení, Soudní rozhledy č. 1/2007

ROZEHNALOVÁ, N.: Zásada autonomie a zásada rozhodování rozhodců o své pravomoci, Časopis pro právní vědu a praxi č. 2/2008

RŮŽIČKA, K.: Je rozhodčí smlouva základem rozhodčího řízení?, Bulletin advokacie č. 10/2005

RŮŽIČKA, K.: K otázce právní povahy rozhodčího řízení, Bulletin advokacie č. 5/2003

SLOVÁČEK, D.: Ochrana spotřebitele a rozhodčí doložky, Bulletin advokacie č. 7-8/2009

STEHLÍK, V.: Vybrané otázky rozhodčího řízení v komunitárním právu, Jurisprudence č. 1/2005

VRCHA, P.: K problematice určení (jmenování) rozhodce a stanovení procesních pravidel rozhodčího řízení, Právní rádce č. 3/2010

VRCHA, P.: Usnesení vydané rozhodcem jako exekuční titul?, Právní rádce č. 2/2007

ZOULÍK, F.: Některé problémy rozhodčího řízení, Bulletin advokacie č. 1/2007

ŽÍLA, M.: Doručování rozhodčích nálezů po novele OSŘ, náhradní doručení a posouzení neúčinnosti doručení rozhodčího nálezu, Bulletin advokacie č. 12/2009

Články v elektronické podobě

LISSE, L.: Studie Ústavu práva a právní vědy „K otázce rozhodčího řízení bez existence rozhodčí smlouvy“

http://www.ustavprava.cz/files/sak/2005/05_2005_rozhodci_smlouva.pdf

RABAN, P.: Drobní dlužníci a zakázaná smluvní ujednání, internetový zdroj:

http://pravniciradce.ihned.cz/c4-10077440-39116820-F00000_d-drobni-dluznici-a-zakazana-smluvni-ujednani

SMOLÍK, P.: Rozhodčí řízení bez souhlasu stran? – Neexistuje

http://www.ceskenoviny.cz/prilohy/paragrafy/obecne/index_view.php?id=130631

ŽÍLA, M.: Rozhodčí doložky sjednané ve prospěch servisních organizací pro rozhodce ve světle rozsudku Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 12 Cmo 496/2008

<http://www.epravo.cz/top/clanky/rozhodci-dolozky-sjednane-ve-prospech-servisnich-organizaci-pro-rozhodce-ve-svetle-rozsudku-vrchniho-soudu-v-praze-sp-zn-12-cmo-4962008-60447.html>

OBSAH

Úvod

1. Obecně o rozhodčím řízení	1
1.1. Pojem rozhodčího řízení	1
1.2. Zásady rozhodčího řízení	1
1.3. Postavení rozhodčího řízení mezi alternativními metodami řešení sporů	2
1.4. Druhy rozhodčího řízení	4
1.4.1. Rozhodčí řízení fakultativní a obligatorní	4
1.4.2. Rozhodčí řízení před stálými rozhodčími soudy a ad hoc rozhodčí řízení	4
1.4.3. Specifické druhy rozhodčího řízení	12
1.4.4. Rozhodčí řízení vedené on-line	13
2. Právní úprava rozhodčího řízení v České republice	13
2.1. Právní úprava a její vývoj	13
2.2. Prameny právní úpravy rozhodčího řízení	15
2.2.1. Vnitrostátní úprava	15
2.2.2. Mezinárodní úprava	17
2.2.3. Evropská (komunitární) úprava	19
2.3. Právní povaha rozhodčího řízení	20
2.4. Rozhodčí řízení z pohledu ústavně garantovaných práv a svobod	26
2.5. Vztah rozhodčího řízení k moci soudní	28
2.5.1. Výhody a nevýhody rozhodčího a soudního řízení	30
2.5.2. Pomocná funkce soudů při rozhodčím řízení	32
2.5.3. Kontrolní funkce soudu v rozhodčím řízení	33
3. Rozhodčí řízení a výkon rozhodčích nálezů	33
3.1. Arbitrabilita	33
3.2. Rozhodčí smlouva	45
3.2.1. Pojem, typy a forma rozhodčí smlouvy	45
3.2.2. Právní povaha rozhodčí smlouvy	49
3.2.3. Obsah rozhodčí smlouvy	49
3.2.4. Zánik rozhodčí smlouvy	49
3.2.5. Právní režim rozhodčí smlouvy v mezinárodních sporech	50
3.3. Osoba rozhodce	51
3.3.1. Základní předpoklady pro výkon funkce rozhodce	51
3.3.2. Nezávislost a nestrannost rozhodce	53

3.3.3. Počet a ustanovení rozhodce v rozhodčím senátu	54
3.3.4. Mlčenlivost	55
3.3.5. Vztah mezi rozhodcem (rozhodci) a stranami	55
3.3.6. Charakter činnosti rozhodce	56
3.3.7. Odměna rozhodce	56
3.3.8. Odpovědnost rozhodců	57
3.4. Rozhodné právo při řešení merita sporu (lex causae)	60
3.5. Skončení rozhodčího řízení	64
3.5.1. Usnesení	64
3.5.2. Rozhodčí nález	65
3.6. Přezkoumání a zrušení rozhodčího nálezu	68
3.6.1. Přezkum rozhodčího nálezu	68
3.6.2. Zrušení rozhodčího nálezu podle zákona o rozhodčím řízení	69
3.6.3. Zrušení rozhodčího nálezu podle Evropské úmluvy	71
3.7. Výkon rozhodčích nálezů	72
3.7.1. Výkon tuzemských rozhodčích nálezů	72
3.7.2. Uznání a výkon zahraničních rozhodčích nálezů	73
4. Résumé	78

V oblasti zejména obchodních vztahů často dochází k vzájemným rozporům. Právní spory subjektů těchto soukromoprávních vztahů, vzniklé porušením smluvních povinností, mohou být řešeny dobrovolně přímo samotnými subjekty nebo za účasti třetí osoby. Třetí osoba může pomáhat stranám při jejich vzájemných jednáních spor urovnat anebo je oprávněna spor závazně rozhodnout. V druhém případě je touto třetí osobou buď soudce příslušného obecného soudu, jenž je orgánem veřejné moci a spory rozhoduje v soudním řízení, kterým stát zaručuje právo na soudní ochranu, nebo soukromá osoba (rozhodce). Obecně lze shrnout, že existují dvě cesty k řešení vzájemných sporů, dobrovolná či druhá cesta, využívající mocenského donucení organizované společnosti (státu).

1. Obecně o rozhodčím řízení

1.1. Pojem rozhodčího řízení

Rozhodčí řízení (jinak též *arbitráž*) je alternativním způsobem řešení sporů nestrannou soukromou osobou, zvolenou stranami rozhodčí smlouvy (dále jen „strany“), která je oprávněna na základě právních předpisů a platné rozhodčí smlouvy, předložený spor za účasti stran projednat a pro obě strany závazně rozhodnout. Nález vydaný rozhodcem či stálým rozhodčím soudem je nadán vykonatelností.

Dle Pitera Sanderse¹ je možné rozhodčí řízení charakterizovat tak, že: „na základě platné *rozhodčí smlouvy* mohou strany podřídit urovnání sporu, který mezi nimi vzešel nebo který by mohl vzniknout později, závaznému nálezu *soukromé osoby*, podle jejich vlastní volby. Uplatněním dohody obsažené v rozhodčí smlouvě strany volí jiný způsob řešení a *vylučují použití soudní pravomoci*, která by jinak byla dána. Způsob, jakým se bude v arbitrážním řízení jednat, je zásadně ponechán stranám. *Strany jsou pány rozhodčího jednání*. Rozhodce je oprávněn určovat postup v řízení jen v mezích, kde mu dohoda stran a kogentní ochranná ustanovení aplikovatelného práva tuto volnost ponechávají. Řízení končí *nálezem*, který zpravidla po omezené minimální kontrole, může být *soudně vykonán*, podobně jako např. rozhodnutí soudní, či jiné závazky, jimž zákon tuto „právní sílu“ přiznává. *Napadnut* může být jen *pro nedodržení postupů*, jež byly dohodnuty v rozhodčí smlouvě.“

1.2. Zásady rozhodčího řízení

¹ SANDERS, P.: Arbitration, in International encyclopedia of comparative law, část 12, Tübingen, J.C.B. Mohr, s.5 (cit. RABAN, P.: Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České republice a Slovenské republice a zahraničí, Praha: C.H.Beck, 2004, s. 42)

Zákon č. 216/1994 Sb. o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů ve znění zákona č. 245/2006 Sb., zákona č. 296/2007 Sb. a zákona č. 7/2009 Sb. (dále jen „zákon o rozhodčím řízení“ nebo „zákon“) nevypočítává komplexně jednotlivé zásady rozhodčího řízení. Některé zásady lze nalézt v § 18 a 19, resp. § 31 zákona o rozhodčím řízení.

Základní zásadou rozhodčího řízení je zásada rovnosti stran, která znamená, že strany mají před rozhodcem rovné (procesní) postavení. Oběma stranám sporu musí být garantována možnost účasti a vyjádření. Porušení této zásady má za následek zrušení rozhodčího nálezu soudem.

Rozhodčí řízení je řízením sporným.

Dalšími zásadami, které charakterizují rozhodčí řízení, je zásada dispoziční, projednací, kontradiktornosti, neveřejnosti, ústnosti, neformálnosti a volného hodnocení důkazů.

Zásada dispoziční znamená, že procesní iniciativa je v rukou sporných stran, které mají vliv na zahájení i průběh řízení.

Ze zásady projednací vyplývá, že rozhodce je povinen zjistit skutkový stav v rozsahu tvrzeném stranami sporu, aby mohl ve věci rozhodnout (§ 19 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení).

Zásada kontradiktornosti zahrnuje oprávnění stran sporu vyjádřit se ke všem skutečnostem a důkazům.

Zásady neveřejnosti, ústnosti a neformálnosti rozhodčího řízení vyjádřené přímo v zákoně o rozhodčím řízení (§ 19 odst. 1, 2 a 3) mohou být různě modifikovány. Strany mohou dovolit účast třetích osob na jednání, rozhodnout, že rozhodce rozhodne pouze na základě předložených písemností či určit rozhodci pravidla, podle kterých bude postupovat.

Řízení je ovládáno zásadou volného hodnocení důkazů, rozhodci tak hodnotí provedené důkazy podle své úvahy, a to každý jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti.

1.3. Postavení rozhodčího řízení mezi alternativními metodami řešení sporů

Alternativní metody řešení sporů (angl. alternative dispute resolutions – dále „ADR“) umožňují subjektům soukromoprávních vztahů odchylné řešení vzájemných sporů, nežli veřejnou (soudní) mocí. Společným jmenovatelem těchto metod je *dobrovolnost*, kterou se liší od soudního řízení. Tyto metody spočívají ve formalizovaném jednání, předpokládají vůli stran sporu řešit spor bez předchozí hrozby donucení státní mocí. Zařazení rozhodčího řízení

mezi alternativními metodami řešení sporů je vzhledem ke specifikům tohoto institutu složitě a též odborná literatura není v tomto směru jednotná. Část literatury odlišuje rozhodčí řízení, ADR a obecné (soudní) řízení² a část odborné literatury vnímá rozhodčí řízení jako jeden z druhů ADR. Jak bylo uvedeno výše, existují dvě cesty, kterými se sporné strany mohou dát při řešení jejich sporu. První, dobrovolné řešení sporu a druhá, kdy se strany obrátí se svým sporem na státní (soudní) moc. Rozhodčí řízení je, pokud jde o volbu způsobu řešení sporu, založené na dobrovolnosti. Avšak výsledkem rozhodčího řízení je rozhodčí nález, exekuční titul, vykonatelný státní mocí. Pro účely této práce řadí autorka této práce rozhodčí řízení k alternativním metodám řešení sporů, i když se cíle ADR a rozhodčího řízení liší. Cílem ADR je řešení problému dohodou, zatímco cílem rozhodčího řízení je vydání konečného rozhodnutí.

Podle stupně závaznosti výsledného řešení sporu je možno členit tyto metody například takto³:

- a) povinné jednání mezi stranami – strany se zaváží, že před soudním či rozhodčím řízením budou vzájemně jednat o smírném urovnání sporu
- b) mediace a konciliace – třetí nezávislá osoba napomáhá při jednáních stranám ve vzájemné komunikaci. Mediátor či konciliátor není oprávněn vydat rozhodnutí. V méně či více formalizovaném procesu asistují stranám při smírném urovnání sporu⁴.
- c) expertiza – spory jsou řešeny za pomoci nestranného experta (znalce v oboru, jenž souvisí s předmětem sporu)
- d) mini-trial – jednání stran za účasti neutrální osoby, které simuluje soudní řízení. Nezávislá osoba, zpravidla renomovaný právník, představí stranám, po vyslyšení jejich argumentů, svůj nezávazný nález.
- e) negociace⁵ - vyjednávání právních zástupců sporných stran
- f) med-arb (pre-arbitral mediation) – kombinace mediačního a rozhodčího řízení, kdy nestranná osoba – mediátor - vede strany ke smíru a je oprávněna spor závazně rozhodnout
- g) arbitráž – v porovnání s ostatními metodami jde o nejvíce formalizovanou a též převládající formu alternativního řešení sporů, kdy se strany mohou dohodnout, že

² Např. ROZEHNALOVÁ, N.: Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, 2. vyd. Praha: Aspí, 2008, s. 21

³ RABAN, P.: Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České republice a Slovenské republice a zahraničí, Praha: C.H.Beck, 2004, s. 3-4

⁴ Ibid, s. 9

⁵ RŮŽIČKA, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 15)

jejich vzájemný spor bude předložen nezávislé třetí osobě k projednání a rozhodnutí. Výsledkem takového řízení je rozhodčí nález, který je pro sporné strany závazný a v případě, nebude-li dobrovolně splněn, může být nařízen jeho výkon (exekuce). Na rozdíl od med-arb je u rozhodčího řízení primárním úkolem rozhodce spor závazně rozhodnout, i tady však působí rozhodce v roli mediátora. Dle § 24 zákona o rozhodčím řízení *působí rozhodci během řízení na strany, aby se dohodly na smírném vyřešení sporu. Na žádost stran lze smír uzavřít ve formě rozhodčího nálezu.*

1.4. Druhy rozhodčího řízení

1.4.1. Rozhodčí řízení fakultativní a obligatorní

Zásadou rozhodčího řízení je *dobrovolnost*. Závisí-li rozhodnutí o způsobu řešení sporu v rozhodčím řízení na základě dobrovolně uzavřené rozhodčí smlouvy na stranách určitého sporu, hovoříme o fakultativním rozhodčím řízení. Naproti tomu u obligatorního rozhodčího řízení není nutné uzavírat vzájemnou rozhodčí smlouvu. Obligatorní rozhodčí řízení je obvykle sjednáváno v bilaterálních mezinárodních smlouvách o ochraně a podpoře investic pro řešení tzv. investičních sporů. Jde o spory mezi investorem (zahraničním soukromoprávním subjektem) a státem (zemí, v níž je konkrétní investice umístěna). Obligatorně se však podrobují rozhodčímu řízení pouze stát, zatímco žalobce (investor) má na výběr, jaký způsob řešení konkrétního sporu zvolí. Jedná se o tzv. diagonální spor, kdy žalobce žaluje stát, ve kterém umístil svoji investici, a to v souvislosti s jejím vyvlastněním, omezením, poškozením či znehodnocením v důsledku výkonu státní moci jako projevu státní svrchovanosti. Uvedené „*mezinárodní smlouvy obsahují tzv. blanko rozhodčí smlouvu, kterou se příslušné státy zavazují podrobit se takovému rozhodčímu řízení, a to aniž by bylo předem známo, kdo bude žalobcem a co bude přesně předmětem sporu, když je pouze známo, že se bude jednat o spor investiční*“.⁶ Česká republika je celosvětově již druhým rokem na třetím místě v arbitrážích vedených proti státu. Faktory vysoké žalovatelnosti České republiky můžeme nalézt v postoji státu, státní správy i samotných investorů. Je jimi objemná nabídka investičních pobídek k přílivu zahraničního kapitálu, široce definovaný pojem „investice“ v dohodách o podpoře a ochraně investic, netransparentní a neodborný postup státních úředníků či spekulativní nároky investorů.

1.4.2. Rozhodčí řízení před stálými rozhodčími soudy a *ad hoc* rozhodčí řízení

⁶ BĚLOHLÁVEK, J. A.: Způsoby řešení sporů v souvislosti s ochranou mezinárodních investic, Právní rozhledy 2/2006, s. 56

Zákon o rozhodčím řízení dává stranám na výběr dvě možnosti řešení jejich potencionálního sporu, a to buď zvolením rozhodce pro jednotlivý případ (tzv. rozhodčí řízení nahodilé, *ad hoc*) či stálého rozhodčího soudu.

Stálé rozhodčí soudy

Stálé rozhodčí soudy mohou být podle § 13 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení zřízeny *pouze* na základě zákona. Toto na první pohled jasné ustanovení se stalo předmětem sporů o to, zda rozhodčí soud musí být zřízen samostatným speciálním zákonem nebo postačuje, že zákonné ustanovení stanoví možnost vzniku stálého rozhodčího soudu (např. zmocní určitý subjekt k založení rozhodčího soudu aktem aplikace práva). Nelze souhlasit s názorem, že výraz „na základě zákona“ je synonymem výrazu „zákonem“⁷. Např. Listina základních práv a svobod uvedené výrazy jasně rozlišuje, a to ve svém čl. 2 odst. 2 a čl. 4 odst. 1. Dalším příkladem může být čl. 79 odst. 1 a 4 Ústavy ČR. Nelze proto tyto výrazy ztotožňovat. Je-li možné zřídit stálý rozhodčí soud *na základě zákona*, tím spíše je možné jej zřídit *zákonem*.⁸ Důvodová zpráva⁹ k zákonu o rozhodčím řízení též uvádí, že zákony, které byly přijaty v roce 1992,¹⁰ umožnily zřizování stálých rozhodčích soudů. Nehovoří tedy o tom, že by je tyto zákony přímo zřizovaly, ale umožnily jejich zřízení. Ustanovení § 13 zákona o rozhodčím řízení je „*nutno vykládat tak, že ke vzniku rozhodčího soudu, je třeba ještě dalšího zákonného aktu nebo zmocnění, neboť samo o sobě žádné konkrétní osobě nedává oprávnění zřídit rozhodčí soud jako stálou instituci....*“¹¹

Jiným směrem jde slovenská právní úprava, která umožnila volné zřizování stálých rozhodčích soudů. V souladu s § 12 zákona č. 244/2002 Z.z., o rozhodcovskom konaní může (jakákoli) právnická osoba na svoje náklady zřídit a vést stálý rozhodčí soud. Od doby účinnosti tohoto zákona bylo založeno poměrně velké množství rozhodčích soudů (ke dni 4. listopadu 2010 je uvedeno na internetových stránkách Ministerstva spravedlivosti SR 82

⁷ BĚLOHLÁVEK, J. A.: Zákon o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů, Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN: 80-7179-629-8, s. 100

⁸ Luděk Lisse ve svém článku „Postavení stálých rozhodčích soudů“ uveřejněném v Právním rádci č. 10/2006 dokonce uvažuje o tom, že působení stálých rozhodčích soudů je nedovolené, neboť vznikly zákonem, ačkoliv zákon o rozhodčím řízení stanovuje, že stálé rozhodčí soudy mohou vznikat *pouze* na základě zákona. Nejen že Lisse vztahuje zákon o rozhodčím řízení retroaktivně na již založené stálé rozhodčí soudy, ale ani nemá pravdu v tom smyslu, že dosavadní stálé rozhodčí soudy vznikly zákonem. Podíváme-li se na § 30 zákona č. 214/1992 Sb., o burze cenných papírů či na § 28 zákona č. 229/1992 Sb., o komoditních burzách ve znění pozdějších předpisů, zjistíme, že ani jedno z ustanovení přímo stálé rozhodčí soudy nezakládá, nýbrž pouze obsahují zmocnění k založení takových soudů.

⁹ Důvodová zpráva k zákonu o rozhodčím řízení, Parlament České republiky, PSP 1994, I.volební období, tisk 1136

¹⁰ Zákon č. 214/1992 Sb., o burze cenných papírů, zákon č. 229/1992 Sb., o komoditních burzách, zákon ČNR č. 301/1992 Sb., o Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR, ve znění pozdějších předpisů

¹¹ RABAN, P.: dílo cit. v pozn. č. 3, s. 148

stálých rozhodčích soudů¹²). Bude zajímavé sledovat budoucí vývoj, zda působení velkého počtu stálých rozhodčích soudů pro Slovensko bude skutečným přínosem.

Stálé rozhodčí soudy můžeme dělit na rozhodčí soudy s obecnou působností a specializované. V České republice v současné době existují prozatím tři stálé rozhodčí soudy:

1. **Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky.** Tento soud vznikl již v roce 1949 a jeho existenci potvrzuje zákon č. 301/1992 Sb., o Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR. Podle § 3 zákona č. 223/1994 Sb., o sloučení Československé obchodní a průmyslové komory s Hospodářskou komorou ČR se od 1. 1. 1995 stal stálým rozhodčím soudem působícím při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR. Soud byl původně oprávněn rozhodovat pouze spory z majetkových nároků z mezinárodního obchodního styku, nyní může rozhodovat *všechny spory*, které jsou podle tuzemské právní úpravy arbitrabilní. Tento rozhodčí soud je nyní jediným, reálně fungujícím stálým rozhodčím soudem na území České republiky a také výhradním místem pro řešení sporů o doménová jména (.eu) a je jedním ze dvou soudů na světě pro rozhodování sporů týkajících se doménových jmen podle pravidel UDRP (Uniform Domain-Name Dispute Resolution Policy). Při rozhodčím soudu působí nyní přes 240 rozhodců, z velké většiny s vysokoškolským vzděláním.

2. **Burzovní rozhodčí soud při Burze cenných papírů Praha, a. s.** Tento stálý rozhodčí soud byl původně zřízen na základě zmocnění podle § 30 zákona č. 214/1992 Sb., o burze cenných papírů pouze pro rozhodování sporů z burzovních obchodů, později byla jeho pravomoc rozšířena na rozhodování sporů s investičními instrumenty¹³.

3. **Rozhodčí soud při Českomoravské komoditní burze Kladno**, jenž vznikl na základě zmocnění v § 28 zákona č. 229/1992 Sb., o komoditních burzách ve znění pozdějších předpisů. Je oprávněn projednávat a rozhodovat spory z obchodů uzavřených na Českomoravské komoditní burze Kladno a na Obchodní burze Hradce Králové, jakož i spory z mimoburzovních obchodů v oblasti komodit obchodovatelných na těchto burzách.

Stálé rozhodčí soudy vydávají statuty a řády - pravidla, podle kterých před nimi probíhá rozhodčí řízení. Strany, které se dohodly na příslušnosti některého stálého rozhodčího soudu, vyslovují tímto také (konkludentně) souhlas, že se podrobí řádu tohoto rozhodčího soudu, ledaže by si ujednaly odlišná pravidla. Též strany, které se rozhodly svěřit svůj spor rozhodci *ad hoc*, se mohou v rozhodčí smlouvě dohodnout na případném použití procesních

¹² <http://www.justice.gov.sk/wfn.aspx?pg=136&uc=adr/rozs>

¹³ Zákon č. 214/1992 Sb. byl zrušen zákonem č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu. Úpravu týkající se Burzovního rozhodčího soudu obsahuje v § 72.

pravidel některé z rozhodčích institucí, aniž by tím založily pravomoc této instituce k rozhodnutí sporu. Rozhodčí soudy vedou seznamy rozhodců, z kterých si strany mohou, příp. musí (srov. § 13 odst. 2 věta první za středníkem) vybrat rozhodce. Rozhodčí nálezy vynesené rozhodci či rozhodčími senáty ze seznamů těchto rozhodčích soudů, jsou rozhodčími nálezy těchto soudů, nikoliv samotných rozhodců jako soukromých osob. Rozhodčí soud vydává rozhodčí nálezy vlastním jménem.

Institucionalizované rozhodčí řízení má oproti rozhodčímu řízení *ad hoc* své výhody, je považováno za důvěryhodnější, a to zejména z těchto důvodů:

- stálý rozhodčí soud vede listinu rozhodců, seznam doporučovaných osob s určitou praxí v oblasti rozhodčího řízení, s nimiž se jim osvědčila spolupráce, zejména právně a ekonomicky vzdělané odborníky;
- stálé rozhodčí soudy vydávají své řády a statuty, které jsou uveřejněny v Obchodním věstníku a jsou tak veřejnosti přístupné. Účastníci sporu mají při výběru takové instituce předem informace o nákladech řízení, procesních postupech a nemusejí tak sjednávat podrobně postupy řízení (avšak mohou modifikovat určité otázky, popř. zcela vyloučit použití procesních pravidel rozhodčího soudu);
- stálé rozhodčí soudy disponují administrativním aparátem, jenž poskytuje zázemí pro vedení řízení.

Rozhodčí řízení *ad hoc*

V rozhodčím řízení *ad hoc* rozhoduje spor osoba (osoby), kterou si strany zvolí podle svého uvážení. Rozhodci vykonávají rozhodčí činnost samostatně a svým jménem.

V poslední době vzniklo několik institucí, tzv. rozhodčích (či arbitrážních) center, sdružující jednotlivé rozhodce, s různou právní formou, zpravidla společností vzniklých dle právní úpravy obchodního zákoníku. Při posuzování legality vzniku a působení tzv. rozhodčích center se jejich zastánci dovolávají zásady legální licence zakotvené v čl. 2 odst. 4 Ústavy, resp. čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, že každý může činit, co není zákonem zakázáno, přisuzující rozhodčímu řízení soukromoprávní charakter.¹⁴ Naopak odpůrci těchto center vidí v ustanovování a činnosti stálých rozhodčích soudů spíše veřejnoprávní aspekt, delegaci soudní pravomoci státem na soukromé osoby, odvolávající se na čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Stát se vzdává monopolu jurisdikční pravomoci, a činí tak striktně na zákonem určené osoby či instituce,

¹⁴ Např. LISSE, L.: K právnímu postavení arbitrážních center, Bulletin advokacie č. 1/2006, s. 40-44; PAVELKA, M.: Rozhodčí řízení před tzv. rozhodčími centry, Bulletin advokacie č. 7-8/2005

kteří splňují zákonem dané požadavky.¹⁵ Bez ohledu na výsledné řešení otázky právní povahy rozhodčího řízení (viz. níže), lze dojít k závěru, že tzv. rozhodčí centra mohou vznikat a působit, ovšem podle současné právní úpravy pouze jako organizační, servisní, administrativní či technická pomoc rozhodcům *ad hoc* asociovaných u takových center, rozhodujících svým jménem.

Jak vyjádřil zákonodárce v § 2 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení, strany se mohou dohodnout, že jejich spor má rozhodnout jeden nebo více rozhodců anebo stálý rozhodčí soud, zřízený na základě zákona. Pojem „*stálý rozhodčí soud*“ je zde vyhrazen pro určitý typ instituce, která je oprávněna rozhodovat o právech a povinnostech občanů. Tato tzv. rozhodčí centra nejsou stálým rozhodčím soudem ve smyslu ustanovení § 13 zákona o rozhodčím řízení, tj. nebyla zřízena na základě zákona, jenž by obsahoval zmocnění k ustanovení takové instituce. Je také otázkou, zda mohou tato arbitrážní centra ve svém názvu užívat označení „*rozhodčí soud*“, vzhledem k tomu, že rozhodčími soudy ve smyslu § 13 zákona nejsou. Předmětem činnosti těchto center není a ani nemůže být rozhodčí činnost. V souvislosti s činnostmi tzv. arbitrážních center vyvstávají v praxi další problematické otázky:

a) Pravidla pro postup v řízení

Stálé rozhodčí soudy uveřejňují v Obchodním věstníku své statuty a řády. Řády jsou pravidly pro řízení před těmito soudy. V současné době je předmětem odborných pojednání i soudních rozhodnutí spor o to, zda i tzv. rozhodčí centra mohou vést seznamy rozhodců a vydávat jednací řády. Značné reakce vyvolalo zejména usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 12 Cmo 496/2008, jehož upravené znění bylo vtěleno do následující tzv. právní věty: „*Pokud rozhodčí smlouva neobsahuje přímé určení rozhodce ad hoc, nebo konkrétní způsob jeho určení, ale jen stanoví, že rozhodce bude určen jednou smluvní stranou ze seznamu rozhodců vedeného právníčkou osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným ve smyslu § 13 zákona č. 216/1994 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a že rozhodčí řízení bude probíhat podle pravidel vydaných touto právníčkou osobou, pak je taková rozhodčí smlouva neplatná pro obcházení zákona.*“ Pokud tedy právníčka osoba přejímá působnost stálého rozhodčího soudu tím, že vede seznam rozhodců ad hoc a vydává pravidla řízení, pak jde podle uvedeného usnesení o kopírování činnosti stálého rozhodčího soudu, a tímto obchází zákon. Taková pravidla uveřejněná na internetových stránkách mohou být

¹⁵ Např. Květoslav Růžička dovozuje, že „Zřizování specializovaných pracovišť pro jakoukoliv činnost v rozhodčím řízení, která se neliší od činnosti stálého rozhodčího soudu, nemá žádnou oporu ve zvláštním zákoně upravujícím zřízení takové instituce jako stálého rozhodčího soudu. Takové jednání je v rozporu s ustanovením § 13 odst. 1 ZRR, resp. jednáním, které tento zákon obchází.“ in „Je rozhodčí smlouva základem rozhodčího řízení?“, Bulletin advokacie č. 10/2005

kdykoliv změněna, stejně jako pravidla odměňování rozhodců a nákladů řízení a nejsou tak dostatečnou zárukou jistoty. V některých případech nejsou takové seznamy rozhodců ad hoc ani veřejně přístupné (uveřejněné na internetových stránkách takových center).

Odlišné stanovisko k tomuto judikátu vyjádřil soudce Nejvyššího soudu ČR Vrcha,¹⁶ který se mimo jiné opírá též o usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2008, sp. zn. 32 Cdo 2282/2008. Toto usnesení obsahuje odchylný právní názor a naopak přiznává soukromým subjektům oprávnění vést seznam rozhodců a vydávat pro účastníky rozhodčího řízení pravidla, kterými se rozhodci řídí. Pravidla těchto soukromoprávních subjektů pro určení rozhodců se pokládají za dohodu ve smyslu § 7 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení. K uvedenému dále srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 9. 2009, sp. zn. 23 Cdo 5129/2007.

V jiném rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, a to v rozsudku ze dne 21. 1. 2009, sp. zn. 32 Cdo 2312/2007 se Nejvyšší soud vyjádřil ke vztahu rozhodčí doložky k pravidlům rozhodčího řízení, vydaných rozhodčím centrem. Nejvyšší soud se v daném případě chtěl vyslovit k právní otázce, zda je možné, aby arbitrážní společnost, která není stálým rozhodčím soudem ve smyslu § 13 ZRŘ, vydávala svůj jednací a poplatkový řád, který by se v případě, že je na něj odkázáno rozhodčí smlouvou, aplikoval na příslušné rozhodčí řízení. Rozhodnutí Nejvyššího soudu neobsahuje kategorické vyjádření k předem vytyčené právní otázce, uvádí pouze, že v daném případě se *„ujednání stran jeví přinejmenším jako neurčité, když jde o pravidla vytvořená pro rozhodčí řízení ad hoc, která nebyla součástí rozhodčí smlouvy, a která na rozdíl od statutů stálých rozhodčích soudů (§ 13 odst. 2 ZRŘ) nebyla uveřejněna v Obchodním věstníku“*. Podle tohoto rozhodnutí je nutno zkoumat, zda rozhodčí doložka, která neobsahuje vlastní procesní pravidla řízení, ale odkazuje na použití pravidel řízení vydaných určitým rozhodčím centrem, vyjadřuje skutečnou vůli stran uzavírajících rozhodčí doložku, tedy, zda jde o dohodu o postupu, kterým mají rozhodci řízení vést ve smyslu § 19 odst. 1 a 3 zákona o rozhodčím řízení. Podle tohoto rozhodnutí nelze tedy každou rozhodčí smlouvu odkazující na pravidla řízení vydaná soukromým subjektem odlišným od stálého rozhodčího soudu pokládat za neplatnou¹⁷.

b) Konstituování fóra

Volný výběr rozhodců je považován za jednu z hlavních výhod rozhodčího řízení. Strany si mohou zvolit takového rozhodce, jenž bude nejlépe kvalifikován pro rozhodnutí

¹⁶ VRCHA, P.: K problematice určení (jmenování) rozhodce a stanovení procesních pravidel rozhodčího řízení, Právní rádce č. 3/2010

¹⁷ POSPÍŠIL, P.: Co s neúplnými rozhodčími doložkami?, Právní rádce č. 8/2009, s. 59 – 61

jejich sporu. Výběr osoby rozhodce by měl být co nejméně omezen a bude-li vázán na určitý seznam rozhodců, pak by takový seznam poskytovat co nejvíce možných, v různých směrech specializovaných, rozhodců.

Stálé rozhodčí soudy vedou seznam rozhodců, se kterými spolupracují a podle zákona o rozhodčím řízení mohou vázat výběr rozhodců na takový seznam (např. Rozhodčí soud při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR váže na seznam osobu předsedajícího rozhodce či jediného rozhodujícího rozhodce).

Podle současné praxe i části judikatury¹⁸ i tzv. rozhodčí centra mohou vést seznam rozhodců sdružených u takového centra, ovšem nejlépe jako seznam doporučovaných rozhodců. Seznam rozhodců by měl být náležitě zveřejněn. Jelikož strany při sjednávání rozhodčí doložky neví, jaký typ sporu a v jaké oblasti mezi nimi může vzniknout, je pro strany nevýhodné vázat výběr na určitou, předem danou skupinu osob. Může se totiž vyskytnout takový druh sporu, pro nějž bude nutné zvolit rozhodce se specifickými znalostmi či kvalifikací. Podle § 7 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení strany zpravidla v písemné rozhodčí smlouvě osoby rozhodců určí nebo stanoví způsob jejich určení. To znamená, že strany buď určí konkrétního rozhodce v případě rozhodců asociovaných u tzv. rozhodčího centra, nebo stanoví přesná kritéria pro jeho zvolení. Pokud rozhodčí centrum omezuje výběr rozhodců na určitou skupinu osob, strany musí v rozhodčí smlouvě výslovně a písemně takovou dohodu o konstituování fóra sjednat v souladu s § 7 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení.¹⁹ Jako nedostatečný by se jevil pouhý odkaz na jednacích řád takového centra ohledně určení rozhodce, jelikož jednacích řád i seznam rozhodců může být kdykoliv změněn.

S tím souvisí také otázka, zda tzv. rozhodčí centrum může plnit funkci tzv. *appointing authority*, tj. subjektu, který jmenuje konkrétního rozhodce podle jednacích řádu takového centra. S ohledem na názor vyslovený v citovaném usnesení Vrchního soudu v Praze je *obcházením zákona*, pokud rozhodčí centrum vydává jednacích řád či seznam rozhodců a nemůže tedy ani být osobou, která bude rozhodce jmenovat v souladu s takovým řádem. Odlišně hodnotí tuto otázku Bělohávek, podle něho vzhledem k dispozitivnímu charakteru ustanovení § 7 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení strany tuto funkci rozhodčímu centru přidělit určitě mohou, bude-li tak učiněno výslovně, písemně a před zahájením řízení.²⁰ Není-

¹⁸ Např. rozsudek Krajského soudu v Olomouci, sp. zn. 22 Cm 18/2001-90 ze dne 30. května 2001 cit. v díle uveřejněného v pozn. č. 9, s. 105 (ale srov. výše uvedené usnesení Vrchního soudu v Praze)

¹⁹ BĚLOHLÁVEK, A. J.: Rozhodčí řízení ad hoc vs. řízení před stálými rozhodčími soudy a postavení tzv. rozhodčích center, Bulletin advokacie č. 10/2005, s. 56

²⁰ A. Bělohávek dospívá k názoru, že pokud taková dohoda není před zahájením řízení uzavřena, náleží právo jmenovat chybějícího rozhodce pouze soudu v souladu s § 9 zákona o rozhodčím řízení (ve vnitrostátních sporech), resp. předsedovi obchodní komory (v mezinárodních sporech). Ibid, s. 56

li určen konkrétní rozhodce, ani způsob jeho jmenování, jmenuje každá ze stran jednoho rozhodce a tito rozhodci volí předsedajícího rozhodce, event. se bude postupovat podle § 9 zákona o rozhodčím řízení.

Ve výše zmiňovaném usnesení se Vrchní soud v Praze vyslovil též k otázce určení osoby rozhodce závisující na vůli jedné strany. Základní zásadou rozhodčího řízení je (procesní) rovnost stran. Závisí-li určení osoby rozhodce na vůli pouze jedné strany rozhodčí smlouvy, dochází ke zhoršení procesního postavení druhé ze stran. Ze zásady obsažené v § 269 odst. 3 obchodního zákoníku lze určení osoby rozhodce závisující na vůli jedné strany vyloučit. Je-li jednou ze stran jmenován v různých sporech stále též rozhodce, může se stát ekonomicky závislým na jmenující straně a za těchto okolností lze mít pochybnosti o nepodjatosti a nestrannosti jmenovaného rozhodce.²¹ Strana, které bylo takto odepřeno podílet se na výběru rozhodce, může během rozhodčího řízení namítnout podjatost a podat návrh soudu, aby rozhodl o vyloučení takového rozhodce (§ 12 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení).

c) Zakládání pravomoci (příslušnosti)

V souladu s ustanovením § 2 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení v případě rozhodčího řízení *ad hoc* strany sjednávají v rozhodčí smlouvě pravomoc, resp. příslušnost rozhodce (rozhodců). Nikoliv tedy tzv. arbitrážních center²², u kterých by byli tito rozhodci asociováni, a která nejsou stálými rozhodčími soudy ve smyslu § 13 zákona o rozhodčím řízení. Sjednání pravomoci (příslušnosti) rozhodce (rozhodců) či stálého rozhodčího soudu v rozhodčí smlouvě je samotnou podstatou rozhodčí smlouvy, jejímž uzavřením dochází k derogaci jurisdikce obecných soudů. Pokud by tedy došlo ke „*sjednání pravomoci tzv. rozhodčího centra, které není stálým rozhodčím soudem, šlo by o sjednání pravomoci neexistujícího subjektu nebo subjektu, který je nadán právní subjektivitou, avšak není oprávněn k vedení rozhodčího řízení*“.²³ A. Bělohlávek²⁴ v takovém případě dochází k názoru, že taková

²¹ ŽÍLA, M.: Rozhodčí doložky sjednané ve prospěch servisních organizací pro rozhodce ve světle rozsudku Vrchního soudu v Praze sp. zn. 12 Cmo 496/2008, uveřejněno dne 3. 3. 2010 na internetových stránkách <http://www.epravo.cz/top/clanky/rozhodci-dolozky-sjednane-ve-prospech-servisnich-organizaci-pro-rozhodce-ve-svetle-rozsudku-vrchniho-soudu-v-praze-sp-zn-12-cmo-4962008-60447.html>

²² Srov. např. též usnesení ÚS ČR ze dne 15. 7. 2002, sp.zn. IV. ÚS 174/02, ve kterém se Ústavní soud opírá o § 2 odst.1 zákona o rozhodčím řízení, dle něhož zákon dává právo stranám, aby se dohodly, že mezi nimi má rozhodovat spor jeden nebo více rozhodců nebo stálý rozhodčí soud. Zákon výslovně hovoří o stálých rozhodčích soudech, o žádných dalších rozhodčích soudech či jiných institucích se nezmiňuje, tedy jiné instituce zákon nezmocňuje k rozhodování sporů.

²³ BĚLOHLÁVEK, A. J.: dílo cit. v pozn. č. 19, s. 55. S těmito závěry souhlasí i Luděk Lisse ve svém článku „K právnímu postavení arbitrážních center“ v Bulletinu advokacie č. 1/2006, s. 41

²⁴ BĚLOHLÁVEK, A. J.: Ibid, s. 55

rozhodčí smlouva bude neplatná²⁵, a v případě vydání rozhodčího nálezu bude dán důvod pro jeho zrušení soudem podle § 31 písm. b) zákona o rozhodčím řízení.

1.4.3. Specifické druhy rozhodčího řízení

Kromě obecné právní úpravy rozhodčího řízení obsahuje český právní řád úpravu specifických institutů - řízení před rozhodcem - lišících se zejména v tzv. arbitrabilitě. Vedle již zmíněných tzv. investičních sporů upravuje též řízení před rozhodcem jako způsob řešení sporů vyplývajících z kolektivních smluv podle zákona č. 2/1991 Sb. o kolektivním vyjednávání ve znění pozdějších předpisů (§ 13 – 15 tohoto zákona) a tzv. finanční arbitráž.

Řízení před tzv. finančním arbitrem je upraveno zákonem č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, jenž nabyl účinnosti 1. ledna 2003. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona se odvolává na směrnici 97/5/ES o přeshraničních platbách a doporučení 98/257/ES o elektronických platebních prostředcích, které ukládají státům, aby vytvořily vhodné postupy pro řešení stížností v těchto oblastech. Vzhledem ke zdlouhavému, formálnímu a nákladnému soudnímu řízení má být nové řešení sporů efektivnější. Řízení se zahajuje výhradně na návrh navrhovatele, tj. klienta finanční instituce, jenž má možnost obrátit se na finančního arbitra místo na obecný soud či rozhodce, přestože byla sjednána rozhodčí smlouva (srov. § 1). Arbitr usiluje o smírné vyřešení sporu. Řízení před arbitrem je řízením správním.²⁶ Osoba arbitra je státním orgánem. Je oprávněn provádět řízení a rozhodovat ve věci, ukládat pokuty, vyžadovat součinnost po finanční instituci ve větším rozsahu než po klientovi, atd.

Ministerstvo zdravotnictví České republiky spolu s Českým zdravotnickým fórem a Hospodářskou komorou nyní dokončuje poslední přípravy pro spuštění rozhodčího soudu pro řešení úhradových sporů v oblasti zdravotního pojištění. Nezávislá instituce umožní řešit zejména neshody v rozsahu nároků na zdravotní péči, které má pojištěnec vůči své zdravotní pojišťovně. Pojištěnci se tak budou moci bránit, pokud po nich bude chtít lékař zaplatit za ošetření, které podle nich platí zdravotní pojišťovna, případně od nich lékař vybere neoprávněně registrační poplatky. Potenciální spory se mohou také týkat úhrad léčení v cizině či nároků na vrácení poplatků zaplacených nad stanovený limit. Rozhodčí soudy by měly být

²⁵ Prof. Zoulík hovoří o přípustnosti, vadnosti či neúčinnosti rozhodčí smlouvy, nikoli o neplatnosti, přiklánějíc se názoru, že rozhodčí smlouva je procesní povahy, i tam, kde zákon o rozhodčím řízení mluví o její platnosti. (ZOULÍK, F.: Některé problémy rozhodčího řízení, Bulletin advokacie č. 1/2007, s. 15)

²⁶ LIŠKA, P.: Postavení finančního arbitra v rámci systému státních orgánů České republiky, Právní rozhledy 10/2006, s. 356

rychlejší a levnější než soudy obecné.²⁷ Spuštění tohoto projektu ovšem není předem pozitivně přijímáno ani Svazem pacientů ČR²⁸, ani Svazem zdravotních pojišťoven²⁹. Účast pro zdravotní pojišťovny a zdravotnická zařízení v rozhodčím řízení je nastavena jako dobrovolná.

1.4.4. Rozhodčí řízení vedené on-line

V důsledku vývoje nových komunikačních technologií se rozvíjí i elektronické obchodování a v souvislosti s tím se objevuje nabídka rozhodčích institucí projednání a řešení sporů elektronicky. Zájem o vedení rozhodčího řízení formou on-line (prostřednictvím internetu) však není výrazný. I přes svoje výhody, jako jsou např. nižší náklady, rychlost a bezprostřednost jednání a vydání konečného nálezu, nemusí být tato forma řešení sporů pro strany vždy vhodná. Nároky jsou kladeny zejména na softwarové vybavení a uživatelské schopnosti stran, které by měly být v zájmu zachování rovnosti stran na stejné úrovni. Z hlediska vykonatelnosti rozhodčího nálezu vydaného elektronicky je nutno poukázat zejména na požadavek písemné formy rozhodčího nálezu stanovený *Newyorskou úmluvou o uznání a výkonu rozhodčích nálezů* (č. 74/1959 Sb.) a další úskalí takto vedeného řízení.³⁰

2. Právní úprava rozhodčího řízení v České republice

2.1. Právní úprava a její vývoj

V českých zemích mělo rozhodčí řízení dlouholetou tradici. Civilní řád soudní³¹ z roku 1895 umožňoval v § 577 a násl. sjednat rozhodčí smlouvu (tzv. doložku o rozsudím). Rozhodčí smlouva mohla být uzavřena v těch věcech, v nichž byly strany způsobilé o předmětu sporu uzavřít smír. Tato právní úprava přetrvávala ve stejném znění i po vzniku Československé republiky až do 31. prosince 1950, kdy byla nahrazena novým občanským soudním řádem.

²⁷ <http://www.mzcr.cz/Pages/984-tiskova-zprava-novy-rozhodci-soud-umozni-pacientum-domoci-se-svych-prav.html>.

http://www.lidovky.cz/pacienti-se-dockaji-rychlosoudu-zacnou-fungovat-v-listopadu-p5a-/ln_domov.asp?c=A101002_172142_ln_domov_lya (zpráva ze dne 2. 10. 2010)

²⁸ <http://www.ct24.cz/domaci/75699-rozhodci-soudy-pro-zdravotnictvi-odstartuji-pozdeji/>

²⁹ <http://www.komora.cz/zpravodajstvi-a-media/media/napsali-o-nas-2/zpravy/rozhodci-soudy-startuji-s-pulrocnim-zpozdenim.aspx> (zpráva stažena dne 25. 10. 2010)

³⁰ Blíže k problematice rozhodčího řízení vedeného online např. HERBOCZKOVÁ, J.: Některé otázky týkající se rozhodčího řízení vedeného online, in *Právní rozhledy* č. 9/2009.

³¹ Zákon č. 113/1895 ř.z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních

Zákon č. 142/1950 Sb., o řízeních v občanských právních věcech zachoval institut rozhodčího řízení (§ 648 a násl.), podstatně však omezil možnost uzavřít rozhodčí smlouvu, a to na případy, kdy jednou ze stran byla československá právnická osoba.

Na počátku 60. let došlo k rekonstrukci občanského práva hmotného i procesního. Rozhodčí řízení bylo upraveno samostatným zákonem č. 98/1963 Sb., o rozhodčím řízení v mezinárodním obchodním styku a o výkonu rozhodčích nálezů, který nabyl účinnosti 1. dubna 1964. Zákon připouštěl rozhodčí řízení výlučně u sporů vzniklých z mezinárodního obchodního styku mezi československými organizacemi mezinárodního obchodu a zahraničním subjektem. Nejenom tento zákon, ale i řada dalších právních předpisů, zjevně oddělovala mezinárodní obchodní styk od vnitrostátních vztahů. Na základě *Úmluvy o řešení občanskoprávních sporů vznikajících ze vztahů hospodářské a vědeckotechnické spolupráce v rozhodčím řízení*³² se mezi organizacemi z členských států RVHP využívalo rozhodčí řízení obligatorně. Řízení se konalo před stálými rozhodčími soudy, které byly zřízeny při obchodních komorách v jednotlivých zemích, popř. před specializovanými rozhodčími soudy. Organizace zahraničního obchodu měly ve svých formulářových smlouvách doložky ve prospěch Rozhodčího soudu při Československé obchodní a průmyslové komoře. Pokud zahraniční partner odmítl uzavřít rozhodčí smlouvu ve prospěch tohoto soudu, byla mu nabídnuta alternativní sudiště, např. Mezinárodní rozhodčí soud Mezinárodní obchodní komory – International Chamber of Commerce v Paříži.

Obchodní zákoník, (zákon č. 513/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů), účinný od 1. ledna 1992, zrušil zákoník mezinárodního obchodu³³ a hospodářský zákoník³⁴, a jednotně tak upravil oblast obchodního práva. Ke změnám došlo i v právních předpisech upravujících rozhodování obchodních sporů, přesto však až do 31. prosince 1994 zůstalo rozhodčí řízení vyhrazeno pouze pro oblast mezinárodního obchodního styku.

Přijetím zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, který nabyl účinnosti 1. ledna 1995, došlo k zásadní změně, pokud jde o rozsah využití rozhodčího řízení. Tímto zákonem byl zrušen dřívější zákon č. 98/1963 Sb. a některá ustanovení zákona č. 214/1992 Sb., o burze cenných papírů, a zákona č. 229/1992 Sb., o komoditních burzách. Zákon o rozhodčím řízení rozšířil objektivní arbitrabilitu sporů i na majetkové spory bez mezinárodního prvku (tj. spory tuzemské).

³² Vyhláška č. 115/1974 Sb.

³³ Zákon č. 101/1963 Sb., o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku

³⁴ Zákon č. 109/1964 Sb.

2.2. Prameny právní úpravy rozhodčího řízení

2.2.1. Vnitrostátní úprava

Základním právním předpisem, upravujícím v České republice rozhodčí řízení a výkon rozhodčích nálezů, je zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů ve znění zákona č. 245/2006 Sb., zákona č. 296/2007 Sb., zákona č. 7/2009 Sb., jenž umožňuje, aby spory majetkové povahy rozhodl místo státního soudu jeden nebo více rozhodců, popř. stálý rozhodčí soud. Může jít o spory stran, které (obě) mají vztah k České republice, nebo pouze jedna strana má vztah k České republice a druhá k zahraničí, popř. ani jedna ze stran nemá vztah k České republice, ale k České republice se vztahuje některý prvek rozhodčího řízení (místo sudiště, rozhodné právo, umístění předmětu sporu). Dle důvodové zprávy³⁵ „jedním z hlavních cílů návrhu tohoto zákona bylo odstranění dosavadní úzké použitelnosti rozhodčího řízení jen na spory o majetkové nároky vznikající v mezinárodním obchodním styku“.

Tohoto zákona nelze užít k řešení sporů veřejných neziskových ústavních zdravotnických zařízení zřízených podle zvláštního právního předpisu.

Dalším předpisem je zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále „o.s.ř.“), ve znění pozdějších předpisů, na jehož přiměřené použití odkazuje zákon o rozhodčím řízení v § 30, jakož i další předpisy na občanský soudní řád navazující. Úprava obsažená v občanském soudním řádu není přímo použitelná, ale rozhodci se na jejím základě *mohou* rozhodovat o postupu v řízení dle § 19 odst. 1 a násl. zákona o rozhodčím řízení³⁶. Požadavek *přiměřeného užití* je dán samotnou povahou rozhodčího řízení. Jednou z předností rozhodčího řízení je právě možnost vést řízení bez aplikace tuzemských procesních norem. Zákon o rozhodčím řízení obsahuje pouze několik základních procesních pravidel a ponechává stranám širokou volnost. Strany se mohou podle § 19 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení dohodnout na postupu, kterým mají rozhodci řízení vést. Není-li uzavřena taková dohoda, postupují rozhodci v řízení způsobem, který považují za vhodný.

Nejvyšší soud České republiky ve svém rozhodnutí ze dne 26. 4. 2007, sp. zn. 20 Cdo 1592/2006 k otázce přiměřeného užití ustanovení občanského soudního řádu uvedl: „*Rozsah otázek řízení není zákonem č. 216/1994 Sb. přímo regulován, pouze je jeho kogentními ustanoveními a ustanoveními, z nichž vyplývají základní zásady českého rozhodčího řízení (viz*

³⁵ Důvodová zpráva k zákonu o rozhodčím řízení, Parlament České republiky, PSP 1994, I. volební období, tisk 1136

³⁶ Srov. BĚLOHLÁVEK, J. A.: dílo cit. v pozn. č. 7, s. 227

§ 18), vymezen rámeček, ve kterém se mohou strany (rozhodci) pohybovat. Platí, že na otázky, u kterých nebyla možnost dispozice s nimi využita, stejně jako na otázky, které nespádají do uvedeného rámce, je nutné aplikovat v souladu s § 30 zákona č. 216/1994 Sb. přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu. To znamená, že ustanovení občanského soudního řádu nelze užít mechanicky tam, kde strany, rozhodci či zákon č. 216/1994 Sb. mlčí, nýbrž že při této aplikaci je nutné zohlednit zásady, na nichž je rozhodčí řízení vystavěno (zásadu rovnosti stran zahrnující povinnost poskytnout jim plnou příležitost k uplatnění práv, zásadu dispoziční, zásadu rychlosti a hospodárnosti řízení, zásadu projednací, zásadu volného hodnocení důkazů, zásadu neformálnosti vedení řízení).“

Jak dále vyplývá z judikatury Nejvyššího soudu České republiky³⁷, strany (rozhodci) mohou určovat procesní pravidla týkající se postupu v řízení od okamžiku jeho zahájení do okamžiku ukončení rozhodčího řízení. Rozhodčí řízení končí vydáním rozhodčího nálezu nebo usnesení v těch případech, kdy se nevydává rozhodčí nález. Do okruhu procesních otázek, jejichž úprava je v dispozici stran (rozhodců) tak již nepatří např. doručování a je tedy nutné postupovat (zásadně) podle občanského soudního řádu.

K rozhodčímu řízení se dále vztahují zákony, které upravují vznik a činnost stálých rozhodčích soudů v České republice, a to zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, který nahradil zákon č. 214/1992 Sb., o burze cenných papírů; zákon č. 229/1992 Sb., o komoditních burzách; zákon č. 223/1994 Sb., o sloučení Československé obchodní a průmyslové komory s Hospodářskou komorou České republiky, o některých opatřeních s tím souvisejících a o změně a doplnění zákona České národní rady č. 301/1992 Sb., o Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, ve znění zákona č. 121/1993 Sb., zákon č. 301/1992 Sb., o Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky (§ 19).

Pramenem procesních pravidel rozhodčího řízení mohou být statuty či řády stálých rozhodčích soudů, povinně uveřejňované v Obchodním věstníku (§ 13 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení), a to tehdy, předloží-li strany řešení svého sporu konkrétnímu stálému rozhodčímu soudu a použití jeho řádu dohodou nevyloučí nebo strany na řád určitého stálého rozhodčího soudu (a tím zvolí i tuto instituci) v rozhodčí smlouvě odkážou. Závaznost těchto pravidel je nepřímou odvozena ze zákona o rozhodčím řízení, a to z § 13 odst. 3. Obsah řádů

³⁷ Usnesení ze dne 26. 4. 2007, sp. zn. 20 Cdo 1592/2006; Usnesení ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 20 Cdo 2103/2007

nesmí být v rozporu s kogentními ustanoveními zákona o rozhodčím řízení a se základními zásadami rozhodčího řízení.

V rozhodčích řízeních s mezinárodním prvkem budou též aplikovány kolizní normy zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním.

Z hmotněprávních úprav dotýkajících se rozhodčího řízení je nutno ještě zmínit zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

2.2.2. Mezinárodní úprava

Podle čl. 10 Ústavy České republiky se ustanovení zákona o rozhodčím řízení použije, nestanoví-li něco jiného mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána a která byla vyhlášena ve Sbírce zákonů. Česká republika je smluvní stranou mnoha bilaterálních smluv, upravujících uznání a výkon rozhodčích nálezů, zejména ve smlouvách o právní pomoci. Prakticky ve všech smlouvách o právní pomoci je vyjádřen vzájemný závazek smluvních stran za stanovených podmínek uznávat a vykonávat rozhodčí nálezy vydané rozhodci smluvních stran.

Česká republika je též vázána několika mnohostrannými mezinárodními smlouvami, které mají vztah k rozhodčímu řízení, a to:

- Ženevskou úmluvou o vykonatelnosti cizích rozhodčích výroků z roku 1927 (č. 192/1931 Sb.)
- Ženevským protokolem o doložkách o rozsudím z roku 1923 (č. 191/1931 Sb.)
- Úmluvou o uznání a výkonu rozhodčích nálezů z roku 1958 (č. 74/1959 Sb.), dále jen „Newyorská úmluva“, která nahrazuje mezi svými smluvními státy obě uvedené ženevské smlouvy; Česká republika použila výhrady, podle níž se použije Newyorská úmluva pro uznání a výkon rozhodčích nálezů vydaných na území jiného smluvního státu, kdežto na rozhodčí nálezy vydané na území nesmluvních států použije úmluvu jen v rozsahu, v němž tyto státy poskytují reciproční zacházení (tj. na základě vzájemnosti), a
- Úmluvou o mezinárodní obchodní arbitráži z roku 1961 (vyhl. č. 176/1964 Sb.), dále jen „Evropská úmluva“, která se vztahuje na rozhodčí smlouvy o rozhodování sporů z mezinárodního obchodu uzavřené mezi fyzickými anebo právníckými osobami, které při uzavírání smlouvy měly svůj obvyklý pobyt nebo sídlo v různých smluvních státech, a na rozhodčí řízení a nálezy vydané na základě takových smluv.

Článek 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod (vyhláška č. 209/1992 Sb.) o právu na spravedlivý proces je přímo aplikovatelný na obligatorní rozhodčí řízení (rozhodnutí ve věci *Bramelid a Malström a ostatní vs. Švédsko*, č. 8588/79 a 8589/79) a na soudní řízení spjaté s rozhodčím řízením. Pokud jde o otázku přímé aplikace článku 6 odst. 1 před rozhodčím soudem, je teorie rozpolcená. Z judikatury Evropského soudu pro lidská práva plyne, že je-li vedeno rozhodčí řízení na základě dobrovolného rozhodnutí stran (rozhodčí smlouva), nepodléhá toto čl. 6 Úmluvy a zároveň jednání rozhodčího soudu není přičitatelné státu.³⁸ Důvodem pro odmítnutí přímé aplikace je skutečnost, že rozhodčí soud není soudem ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy (srov. rozhodnutí ve věci *Lithgow a ostatní vs. Velká Británie*); jako další argument Evropský soud uvádí, že se strany vzdávají práv zakotvených v čl. 6 v okamžiku, kdy předloží svůj spor k řešení v rozhodčím řízení. Institut tzv. vzdání se práva na spravedlivý proces do budoucna je značně kontroverzní. Uzavřením rozhodčí smlouvy se lze „vzdát“ práva na přístup k soudu a práva na veřejné projednání sporu. Nejedná se však o vzdání se procesních práv; strany na základě svobodné vůle pouze modifikují obsah těchto práv se všemi pro ně z toho vyplývajícími důsledky.³⁹ Třetí argument se týká samotné struktury Evropské úmluvy, která se vztahuje pouze na její smluvní státy. Nepřímé použití čl. 6 Úmluvy ve vztahu k rozhodčímu řízení ovšem dovodit lze, jelikož státy, jako smluvní strany Úmluvy, se zavázaly k aplikaci norem chránících lidská práva a jsou tak odpovědní za vytvoření právního rámce pro rozhodčí řízení (a také pro kontrolní a pomocné funkce státních soudů), aby řízení poskytovalo dostatečnou ochranu v souladu s Úmluvou.

V praxi dojde k uplatnění **pravidla aplikační přednosti** podle § 47 zákona o rozhodčím řízení zejména při výkonu zahraničních rozhodčích nálezů v České republice, kdy ohledně připuštění nebo odmítnutí takového výkonu bude přednostně aplikována Newyorská úmluva, resp. též Evropská úmluva. Dojde-li ke kolizi vnitrostátní úpravy s úpravou mezinárodní, bude „*preferována úprava nejpríznivější k zachování platnosti rozhodčího řízení a výkonu rozhodčího nálezu (podle pravidla tzv. „maximální efektivity“)*“⁴⁰. V případě střetu dvoustranné dohody o právní pomoci v otázce uznání a výkonu rozhodčího nálezu a

³⁸ Rozsudek ESLP ve věci *Suovaniemi adalší vs. Finsko*, č. 31737/96 (citováno in: Bělohávek A. J., Pezl T.: Mezinárodní a tuzemské rozhodčí řízení z pohledu čl. 36 Listiny základních práv a svobod a pravomocí soudů a Ústavou garantovaných práv (Institut zrušení rozhodčího nálezu v souvislosti se zákazem revision au fond), Právník č. 7/2007, s. 789)

³⁹ Více k této problematice např. BĚLOHLÁVEK, A. J.: Arbitration, ordre public and criminal law, Taxon, 2009 s. 457 – 527 nebo KYSELOVSKÁ, T.: Rozhodčí doložky (nejen) ve spotřebitelských smlouvách a ochrana základních lidských práv, David. R., Neckář J., Sehnálek D.: COFOLA 2009: the Conference Proceedings, I. edition, Brno: Masaryk University, 2009

⁴⁰ BĚLOHLÁVEK, A. J.: dílo cit. v pozn. č. 7, s. 306

Newyorské úmluvy se opět užije **pravidlo maximální efektivity** v souladu s čl. VII odst. 1 Newyorské úmluvy⁴¹ a bude se postupovat buďto podle dvoustranné dohody nebo podle Newyorské úmluvy (popřípadě, jak je uvedeno výše, podle vnitrostátní úpravy) tak, aby bylo možno dosáhnout výkonu rozhodčího nálezu.

Pokud jde o tzv. investiční spory, Česká republika je vázána desítkami bilaterálních smluv o ochraně a podpoře investic a Washingtonskou úmluvou o řešení sporů z investic mezi státy a občany druhých států (č. 420/1992 Sb.).

Ostatní normy ovlivňující rozhodčí řízení

K významným unifikačním pramenům na poli mezinárodního rozhodčího řízení patří vzorové texty Komise OSN pro mezinárodní obchodní právo - UNCITRAL, a to zejména Pravidla UNCITRAL pro mezinárodní rozhodčí řízení ad hoc či Vzorový zákon o mezinárodní obchodní arbitráži⁴².

2.2.3. Evropská (komunitární) úprava

Právo Evropského Společenství (EU) oblast rozhodčího řízení výslovně neupravuje, přesto do určitých oblastí souvisejících s rozhodčím řízením zasahuje svými právními akty. Například v oblasti spotřebitelských smluv je upravena přípustnost rozhodčího řízení Směrnicí Rady 93/13/EHS z 5. dubna 1993, a to v čl. 1 odst. 1 písm. q) přílohy tak, že nelze požadovat na spotřebiteli, aby předkládal spory výlučně rozhodčímu soudu. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS sice upřednostňuje řešení sporů mimosoudními prostředky, avšak nadále vyžaduje, aby spotřebitel měl zachováno právo na využití všech právních prostředků, které mu doposud vnitrostátní právo umožňovalo. Judikatura Evropského soudního dvora do určité míry překonává směrnici 93/13, a to zejména rozhodnutími ve věci *Austurcom Telecomunicaciones SL proti Cristina Rodrigues Nogueira* C-40/08 a ve věci *Elisa Maria Mostaza Claro proti Centro Móvil Milenium SL* C-168/05. O této problematice bude pojednáno níže.

⁴¹ Ustanovení této Úmluvy se nedotýkají platnosti mnohostranných nebo dvoustranných dohod uzavřených smluvními státy o uznání a výkon rozhodčích nálezů, ani nemohou zbavit žádnou zúčastněnou stranu případného práva použití rozhodčího nálezu způsobem a v rozsahu stanoveném zákonodárstvím nebo smlouvami země, v níž je nálež uplatňován.

⁴² Od 15. 8. 2010 jsou v účinnosti revidovaná pravidla pro rozhodčí řízení. Uveřejněno na internetových stránkách dne 29. 6. 2010 - <http://www.unis.unvienna.org/unis/pressrels/2010/unisl139.html>

S ohledem na rostoucí zájem o řešení sporů v rozhodčím řízení, a to zejména v mezinárodním obchodním styku a z důvodu značných rozdílů v jednotlivých právních řádech členských států Evropské Unie, by *de lege ferenda* byla žádoucí harmonizace základních institutů rozhodčího řízení, minimálně otázek týkající se náležitostí a formy rozhodčí doložky (rozhodčí smlouvy).

2.3. Právní povaha rozhodčího řízení

V průběhu uplynulých dvou století se právní teoretici snažili v souvislosti s vývojem rozhodčího řízení o charakteristiku podstaty rozhodčího řízení a jeho postavení v rámci ústavního pořádku. Postupně se vytvořily tři, resp. čtyři základní teorie:

a) Smluvní teorie

Podle klasické části smluvní doktríny je základem oprávnění rozhodců k řešení sporu výlučně rozhodčí smlouva. Též původ rozhodčího nálezu je odvozen z rozhodčí smlouvy. Pro rozhodčí řízení je rozhodující vůle stran a stát nemá na řízení zásadní vliv. Rozhodce vystupuje jako zástupce stran zjišťující obsah dohody mezi stranami, jde o činnost čistě soukromoprávní.

Podle moderní části smluvní doktríny pak rozhodčí řízení vychází ze smlouvy, rozhodčí nález však již ze smlouvy nevychází.⁴³ „*Strany přenášejí své právo utvářet závazkový vztah ... na třetí osobu, ... která má spravedlivým postupem vytvořit závazek nový, který zakládá povinnosti a práva mezi stranami, jež by měla být vymahatelná, jako každý jiný závazek*“.⁴⁴

Rozhodce spor mezi stranami nerozhoduje, ale narovnává.

Argumentem proti této teorii je zejména nedostatek vysvětlení, jaký je rozdíl mezi rozhodčím řízením a jiným druhem ADR, například mediací, jaké jsou účinky rozhodčího nálezu v případě, že není dobrovolně splněn, jaká je úloha státu v otázce vymezení arbitrability, uznání a vykonání rozhodčích nálezů vnitrostátních či mezinárodních či otázce zrušení rozhodčích nálezů.⁴⁵

b) Jurisdikční teorie

Podstatou jurisdikční teorie je názor, že rozhodci vykonávají rozhodovací pravomoc, která je jim svěřena zákonem. Rozhodčí řízení má kontradiktorní charakter. Sporné strany

⁴³ BĚLOHLÁVEK, A.J.: Postavení rozhodčího řízení v systému ochrany práv a ústavního pořádku České republiky a dalších zemí, Právní rozhledy č. 7/2004, s. 257

⁴⁴ RABAN, P.: K odpovědnosti rozhodce a rozhodčího soudu, Bulletin advokacie č.1/2003, s. 26

⁴⁵ ROZEHNALOVÁ, N.: dílo cit. v pozn. č. 2, s. 56

prosazují své zájmy, rozhodce právo nalézá. Rozhodčí nálezy vyvolávají stejné účinky jako rozsudky soudu. Podmínkou projednání určitého sporu v rozhodčím řízení je skutečnost, že stát deleguje rozhodovací pravomoc (jurisdikční pravomoc je výsostí státu) na rozhodce/rozhodčí soud. Tato teorie též přiznává své místo dohodě stran o takovém způsobu řešení sporů (rozhodčí smlouva). Povahou je činnost rozhodce veřejnoprávní.

Úskalí této doktríny jsou spojeny zejména s řízením ve věcech s mezinárodním prvkem a též rozhodčího řízení vedeného on-line.⁴⁶ V těchto případech nelze určit státní moc, která by delegovala jurisdikční pravomoc na rozhodce, pokud strany pocházejí z různých států.⁴⁷

c) Smíšená teorie

Ve smíšené teorii se prolínají prvky předchozích dvou teorií. Pravomoc rozhodců spor rozhodnout je dána dohodou stran, nicméně rozhodce při rozhodování sporu právo nalézá a vydává závazné, vykonatelné rozhodnutí. „*Tato doktrína akcentuje oba pilíře rozhodčího řízení: zákon, který vůbec dává rozhodčímu řízení účinky jiné, než je pouhé soukromoprávní narovnání, a smlouvu, která zakládá pravomoc soukromých osob pro konkrétní případ rozhodnout spor*“.⁴⁸

d) Autonomní teorie

Odmítá předchozí teorie a snaží se pochopit rozhodčí řízení jako celek, jako řízení sui generis.

Zhodnocení současné právní úpravy rozhodčího řízení z hlediska toho, jaké z těchto teorií úprava odpovídá, není pouze teoretickou otázkou, jak by se na první pohled mohlo zdát. Jelikož zákon o rozhodčím řízení neupravuje všechny, pro praxi důležité, otázky rozhodčího řízení, je nutné na ně hledat odpovědi pomocí výkladu založeného na některé z teorií rozhodčího řízení.

K právní povaze rozhodčího řízení se opakovaně vyjádřil Ústavní soud České republiky. V usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 7. 2002 sp. zn. IV. ÚS 174/02 (<http://nalus.usoud.cz>) se jednoznačně přiklonil ke smluvní teorii. „*Charakter rozhodčí činnosti je založen smlouvou delegující vůli stran a její výsledek je kvalifikovanou formou závazku a jako takový je též závazný. Rozhodce nenalézá právo, ale tvoří (eventuálně napevno staví, vyjasňuje, tedy narovnává) závazkový vztah v zastoupení stran. Jeho moc tedy není*

⁴⁶ Srov. Rozehnalová, N.: Tamtéž, s. 54, Bělohávek, A.J.: dílo cit. v pozn. č. 43, s. 259

⁴⁷ RABAN, P.: dílo cit. v pozn. č. 3, s. 46-47

⁴⁸ ROZEHNALOVÁ, N.: dílo cit. v pozn. č. 2, s. 58

delegovaná svrchovanou mocí státu, ale pochází od soukromé vlastní moci stran určovat si svůj osud.“ „Podle § 1 odst. 2 písm. b) Řádu č. OV02/94 Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky rozhodčí soud rozhoduje spory, jestliže jeho pravomoc vyplývá pro daný spor z platné rozhodčí smlouvy uzavřené mezi stranami.“ Tyto závěry Ústavního soudu byly podrobeny kritice odborné veřejnosti, zejména zastánců jurisdikční teorie.

V případě, že bychom akceptovali postavení rozhodce, jako *zástupce strany*, nešlo by již o osobu nestrannou, jak to vyžaduje ustanovení § 1 zákona o rozhodčím řízení, nýbrž o osobu ze zákona vyloučenou (srov. § 8 téhož zákona). Nezávislost rozhodce vylučuje jeho poměr k některé ze stran, a tedy vylučuje možnost v zastoupení stran tvořit závazkový vztah.

Domnívám se, že výsledkem činnosti rozhodce v rozhodčím řízení není dohoda o narovnání ve smyslu ustanovení § 585 občanského zákoníku. Narovnání je zde pojímáno jako *dohoda účastníků* určitého závazkového právního vztahu, kterou tito ruší dosavadní sporná práva a nahrazují je novými.

Výsledkem činnosti rozhodce je vydání rozhodčího nálezu, popř. usnesení o zastavení rozhodčího řízení. Rozhodčí náleze je jednostranným rozhodnutím rozhodce, vydaný bez vlivu stran, po projednání sporu, po dokazování tvrzených skutečností. Rozhodčí řízení je vhodné zejména v těch případech, kdy je jasný skutkový stav případu a je třeba dosáhnout vykonatelného rozhodnutí⁴⁹, vzhledem k tomu, že doručený rozhodčí náleze má účinky pravomocného soudního rozhodnutí (§ 28 odst. 2). Narovnání může být výsledkem některého z jiných forem tzv. náhradních způsobů řešení sporů, například mediace. Na tom nic nemění ani povinnost rozhodců působit během řízení na strany, aby se dohodly na smírném vyřešení sporu ve smyslu ustanovení § 24 zákona o rozhodčím řízení. „*Rozhodčí náleze vydaný ve smyslu § 24 odst. 2, jakožto meritorní rozhodnutí, je nutno odlišit od usnesení o schválení smíru ve smyslu ustanovení § 99 odst. 2 o.s.ř., kdy soud pouze rozhoduje o tom, zda schvaluje či neschvaluje konkrétní dohodu stran*“.⁵⁰

Rozhodci právo nalézají, spor skutečně rozhodují.⁵¹ Procesní účinky z uzavřené rozhodčí smlouvy vyplývají z ustanovení § 106 občanského soudního řádu. Obecný soud řízení zastaví v případě, že žalovaná strana uplatní v soudním řízení námitku existence platné rozhodčí smlouvy.

⁴⁹ WINTEROVÁ, A.: Civilní právo procesní, 3. Aktualizované a doplněné vydání, Praha 2004, s. 634

⁵⁰ BĚLOHLÁVEK, J. A., dílo cit. v pozn. č. 7, s. 15

⁵¹ Např. RŮŽIČKA, K., dílo cit. v pozn. č. 5, s. 25; WINTEROVÁ, A.: dílo cit. v pozn. č. 49, s. 650

Ústavní soud se dále v uvedeném usnesení zabýval otázkou, zda rozhodčí nálezy Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky je pravomocným rozhodnutím orgánu veřejné moci podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky, resp. podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, přičemž dospěl k závěru (v duchu smluvní teorie), že Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky není orgánem veřejné moci, a tudíž ani jeho rozhodčí nálezy nemohou být rozhodnutím orgánu veřejné moci podle uvedených ustanovení Ústavy České republiky a zákona o Ústavním soudu.

Ústavní stížnost je oprávněna podat fyzická nebo právnická osoba, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem *orgánu veřejné moci* bylo porušeno její základní právo nebo svoboda, zaručené ústavním zákonem nebo mezinárodní smlouvou podle čl. 10 Ústavy. Je nepřijatelná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně práva poskytuje, přičemž za takový prostředek se nepovažuje návrh na povolení obnovy řízení [§ 72 odst. 1 písm. a), § 75 odst. 1 zák. č. 182/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů].

Vyjasnění otázky podstaty rozhodčího řízení souvisí s otázkou, zda je činnost rozhodce, resp. rozhodčího soudu činností soukromoprávní nebo veřejnoprávní. S tím je úzce spjata i otázka, zda rozhodnutí rozhodce je rozhodnutím orgánu veřejné moci. Jednoznačná odpověď nám zodpoví i otázky odpovědnosti rozhodce, resp. rozhodčího soudu, možnosti podání ústavní stížnosti k Ústavnímu soudu podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu a další esenciální otázky.

Pokud jde o otázku, zda rozhodčí nálezy jsou rozhodnutím orgánu veřejné moci, většina českých právních teoretiků se kloní k názoru, že nikoliv.⁵² Ústavní soud ČSFR ve svém rozhodnutí č. 3/1992 Sbírky usnesení a nálezů ze dne 9. června 1992⁵³ definoval **orgán veřejné moci** takto: „*Veřejnou moc stát uskutečňuje především prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní a za určitých podmínek ji může uskutečňovat rovněž prostřednictvím dalších subjektů. Kritériem pro určení, zdali jiný subjekt koná jako orgán veřejné moci je skutečnost, jestli konkrétní subjekt rozhoduje o právech a povinnostech jiných osob a tato rozhodnutí jsou státní mocí vynutitelná, či zdali stát může do těchto práv a*

⁵² Např. RŮŽIČKA, K.: dílo cit. v pozn. č. 5, s. 24; BĚLOHLÁVEK, A. J.: dílo cit. v pozn. č. 43, s. 260. Opačný názor zastává např. PECHA, R.: K právní povaze rozhodčích nálezů, Bulletin advokacie č. 5/2003, s. 41 an.

⁵³ R 3/1992 I.ÚS 191/92 (Sb.n.n.US 92, 1:10)

*povinností zasahovat.*⁵⁴ A dále: „*Veřejná moc autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů, ať už přímo nebo zprostředkovaně. Subjekt, o jehož právech nebo povinnostech rozhoduje orgán veřejné moci, není v rovnoprávném postavení s tímto orgánem a obsah rozhodnutí tohoto orgánu nezávisí na vůli subjektu.*“

Rozborem jednotlivých bodů této definice lze najít určité shodné znaky s činností rozhodců v rozhodčím řízení, přesto o orgán veřejné moci nejde. Má-li být nějaká fyzická osoba orgánem veřejné moci, pak záleží nejen na charakteru vykonávané činnosti touto osobou, ale zákon také přesně stanoví požadavky na kvalifikaci dané osoby, způsob ustanovení osoby do funkce, dále zákon předpokládá státní ingerenci spočívající v kontrole činnosti takové osoby, a možnost podávat opravné prostředky proti rozhodnutím takové osoby. V případě činnosti rozhodce chybí preventivní státní kontrola (minimální požadavky na výkon činnosti rozhodce) a následná kontrola činnosti rozhodce (případné zrušení rozhodčího nálezu je možné pouze na návrh strany) a nelze jej tedy podle současné právní úpravy považovat za orgán veřejné moci.

Ústavní soud České republiky všechny ústavní stížnosti proti rozhodčím nálezům zamítá, z důvodu, že nepřičítá pravomocnému rozhodnutí rozhodců, resp. stálého rozhodčího soudu charakter rozhodnutí orgánu veřejné moci v souladu s čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky, resp. podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákona o Ústavním soudu). Ústavní soud ve výše uvedeném usnesení č. 174/2002 pro jistotu dodává, že i kdyby dospěl k názoru, že rozhodčí nález je pravomocným rozhodnutím orgánu veřejné moci, byl by nucen ústavní stížnost jako nepřípustnou odmítnout pro nevyčerpání procesních prostředků, neboť *stěžovatel nahradil na základě vlastního svobodného rozhodnutí pořad práva dohodou o respektování rozhodčího nálezu*. Ustanovení § 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu stanoví, co je procesním prostředkem ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Kromě řádného a mimořádného opravného prostředku je jím také *jiný procesní prostředek* k ochraně práva, s jehož uplatněním je spojeno zahájení soudního, správního nebo jiného právního řízení. Tímto jiným procesním prostředkem je podle usnesení Ústavního soudu III. ÚS 460/01 (zdroj: Aspi) též ustanovení § 31 zákona o rozhodčím řízení. Tím jsou vyčerpány všechny *procesní prostředky*, které může nyní subjekt použít k ochraně svých práv.

⁵⁴ Citováno z: HOLLÄNDER, P.: Základy všeobecné státovědy, Všehrd, Praha 1995, s. 100

Vlastní rozhodčí řízení je v zásadě jednoinstanční, v tomto směru se hovoří o jedné z předností rozhodčího řízení před řízením soudním, a to pro jeho rychlost. Strany se však mohou dohodnout na přezkoumání rozhodčího nálezu podle ustanovení § 27 zákona o rozhodčím řízení, které je možno chápat jako tzv. druhou instanci, řádný opravný prostředek⁵⁵. Pokud tuto možnost strany nevyužijí, nemají v současné době jiné prostředky k ochraně svých práv. Obecný soud totiž není oprávněn přezkoumávat rozhodčí nálezy; je oprávněn rozhodčí nález pouze zrušit z *taxativně* uvedených důvodů podle § 31 zákona o rozhodčím řízení. Strany, které dobrovolně zvolí cestu rozhodování sporu v rozhodčím řízení, souhlasí s tím, že rozhodčí nález je rozhodnutím konečným a závazným, *res iudicata*. V případech, kdy rozhodce, ačkoliv jej k tomu strany podle ustanovení § 25 odst. 3 zákona o rozhodčím řízení výslovně nepověřily, rozhoduje spor podle zásad spravedlnosti, a ignoruje hmotné právo, popř. pokud rozhodce spor rozhodne v rozporu s hmotným právem a pokud si strany neujednají možnost danou zákonem o rozhodčím řízení ustanovením § 27, poškozená strana nemá v současné době jinou možnost soudní ochrany.

Skutečnost, že rozhodnutí rozhodce, resp. rozhodčího soudu, není stejně přezkoumatelné jako rozhodnutí soudu, v případě, že uznáme, že stát delegoval zákonem svoji pravomoc rozhodovat na soukromou osobu, je užívána jako argument zastánců smluvní teorie proti jurisdikční teorii⁵⁶.

Dalším argumentem proti čisté smluvní teorii je například i to, že rozhodce nemůže jít na rámeček petitu (srov. § 31 písm. f) zákona) na rozdíl od teorie smluvní.⁵⁷

Dílčí resumé

Po zhodnocení výše uvedených skutečností lze konstatovat, že zákon o rozhodčím řízení vychází z jurisdikční teorie s určitými výhradami. I v judikatuře českých soudů můžeme poslední dobou pozorovat odklon od smluvní teorie k teorii jurisdikční.

Přistoupíme-li k závěru, na rozdíl od Ústavního soudu, že rozhodce skutečně spor rozhoduje, se všemi uvedenými následky pro strany řízení, budeme souhlasit i s tím, že obsah rozhodčího nálezu – tedy vlastní rozhodnutí – nezávisí na vůli sporných stran. Rozhodce je

⁵⁵ BĚLOHLÁVEK, J. A.: dílo cit. v pozn. č. 7, s. 213

⁵⁶ Srov. RABAN, P.: dílo cit. v pozn. č. 3, s. 43

⁵⁷ Další argumenty uvádějí BEZOUŠKA, P., KOCINA, J.: Právní povaha rozhodčího řízení – aplikační problémy, Právní rozhledy č. 16/2010

soukromou osobou, na níž stát *zákonem*⁵⁸ deleguje pravomoc autoritativně rozhodovat majetkové spory, pokud si tak strany ujednají v rozhodčí smlouvě. Bez platné rozhodčí smlouvy by konkrétní rozhodci nebyli nadáni mocí spor rozhodnout a bez zákonného zmocnění by rozhodčí nálezy nebyly vykonatelným titulem. Státní mocí (zákonem) je vymezena arbitrábilita, pomocné a kontrolní funkce soudu a stanoveny účinky doručeného rozhodčího nálezu. Ostatně i Ústavní soud přiznává, že stát předal jiným subjektům část své pravomoci při řešení soukromoprávních sporů a tyto subjekty se musí při svém rozhodování řídit stejnými principy danými ústavními zákony, které „prozařují“ do celého právního řádu, jak to musí činit obecné soudy (Usnesení I. ÚS 702/02 ze dne 26. 1. 2004).

2.4. Rozhodčí řízení z pohledu ústavně garantovaných základních práv a svobod

Základním rysem právního státu je právo na soudní ochranu. Právní ochranu poskytuje nezávislý a nestranný soud, jakožto státní orgán. Jurisdikční pravomoc je jednou ze základních funkcí a pravomocí státu. Nezávislost a nestrannost soudu má zaručit právo na spravedlivý proces. Právo na spravedlivý proces, právo účastnit se soudního jednání, právo na zákonného soudce patří k základním právům v katalogu základních práv a svobod v každém právním státě. Otázka je, zda jsou tato základní procesní práva přímo použitelná na rozhodčí řízení.

Právo na soudní ochranu

Listina základních práv a svobod⁵⁹ (dále „Listina“) v čl. 36 odst. 1 zaručuje, že se: *„každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu“*. Jde o právo nezadatelné a nezcizitelné. Každý jednotlivec má právo, nikoliv však povinnost obrátit se na soud při ochraně svých práv. Záleží na jeho svobodné vůli, zda se rozhodne pro soudní ochranu svých práv nebo zda s vědomím možných následků v konkrétním případě tuto ochranu nevyužije. Zásada nezadatelnosti práva musí být vyložena v souladu s ostatními ustanoveními Listiny, zejm. se zásadou *autonomie vůle jednotlivce* v čl. 2 odst. 3 Listiny. Možnost podřídit řešení sporu rozhodčímu řízení je vyjádřením autonomie vůle stran v oblasti procesního práva.⁶⁰ Svoboda projevu vůle je

⁵⁸ Je stěžejí představitelné, že by strany mohly delegovat pravomoc na jinou soukromou osobu, aby rozřešila závazně jejich spor, když samy strany takovou pravomocí nejsou nadány.

⁵⁹ Usnesení ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

⁶⁰ ROZEHNALOVÁ, N.: dílo cit. v pozn. č. 2, s. 50

garantována nejen ústavními normami, ale také mezinárodními smlouvami, zejména pak Úmluvou na ochranu lidských práv a svobod.

Vztah rozhodčího řízení k čl. 36 odst. 1 Listiny závisí na tom, zda bude rozhodce, resp. rozhodčí soud, pokládán za orgán veřejné moci nebo ne. Pokud by byl rozhodce pokládán za orgán veřejné moci, měl by podle tohoto ustanovení postavení tzv. jiného orgánu a jeho postavení by bylo možné z hlediska naplnění požadavků tohoto ustanovení posuzovat. Pokud však dále dojdeme k závěru, že rozhodce orgánem veřejné moci není, dané ustanovení na něj vůbec nedopadá. Pojem „orgán“ je označením instituce státem založené a se státní mocí spojené.

Čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod stanoví v první větě, že „*nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci*“. Podle nálezu III. ÚS 90/95 z 7. 12. 1995⁶¹ „*zákonným soudcem může být jen ten, kdo je řádně ustanoven jako soudce u příslušného soudu, tedy u soudu příslušného řešení konkrétní záležitosti*“. „*Soudce má být trvale ustanovený, neodvolatelný, nepřeložitelný a vždy jím má být ten, kdo je pro výkon soudcovské funkce v určité kauze podle zákona povolán*“.

„*Smyslem zásady, že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci, je zabránit tomu, aby rozhodnutí určité věci či rozhodnutí o právech určité osoby bylo svěřeno ad hoc soudu, který k takovému rozhodování není příslušný*“.⁶²

O porušení čl. 38 odst. 1 Listiny a tedy i porušení práva na spravedlivý proces nepůjde, pokud se strany dohodnou na tom, že jejich případný spor, konkretizovaný platnou rozhodčí smlouvou, rozhodnou určení rozhodci v rozhodčím řízení. Strany se tím nevzdávají svého práva na zákonného soudce, pouze se dohodnou, že v daném případě nebudou toto subjektivní právo vykonávat, tj. nepředstoupí před soudce.

Ústavní soud ČR se konstantně odmítá zabývat ústavní stížností napadající rozhodčí nález z důvodu, že nejde o rozhodnutí orgánu veřejné moci, popř. pro nedostatek vyčerpání procesních prostředků ochrany práva. Na Ústavní soud ČR se lze obrátit pouze v tom případě, půjde-li o ústavní stížnost proti rozhodnutí obecného soudu, který rozhodoval ve věci zrušení rozhodčího nálezu pro rozpor s některým z taxativně uvedených důvodů v § 31 zákona o rozhodčím řízení. Srov. např. usnesení Ústavního soudu I. ÚS 702/02 ze dne 26. 1. 2004.

⁶¹ Sb. n.u. ÚS sv. 4 nález č. 82, str. 271

⁶² PAVLÍČEK V. a kolektiv: Ústava a ústavní řád České republiky, Komentář 2. díl Práva a svobody, Linde Praha a.s., 1999, s. 307-308

Podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále „ESLP“)⁶³ v případě dobrovolného rozhodčího řízení záleží na každém státě, jakou míru přezkumu rozhodčích nálezů zvolí. Taxativní výčet důvodů, pro které je možné zrušit rozhodčí nález, tedy neodporuje čl. 6 Úmluvy. Jak bylo výše uvedeno, podle judikatury ESLP znamená dobrovolně uzavřená rozhodčí smlouva zřeknutí se možnosti dovolávat se práv v čl. 6 Úmluvy.⁶⁴ K hlubším rozborům ústavního a mezinárodního práva by jistě vedla úvaha o nepřímém horizontálním působení základních lidských práv nastíněné v práci Kyselovské.⁶⁵

Právo na soudní ochranu je právním řádem zajištěno také v situaci, kdy by rozhodce zůstal nečinný nebo by se necítil být příslušný k projednání konkrétního sporu, a to ustanovením § 106 odst. 1 o.s.ř., podle kterého by v takových případech projednal a rozhodl spor obecný soud.

2.5. Vztah rozhodčího řízení k moci soudní

Stát vykonává svou moc prostřednictvím svých orgánů, a *jen* stát může rozhodnout, že svou moc bude vykonávat i prostřednictvím dalších orgánů či soukromých osob, např. zdravotními pojišťovnami, apod. Podle důvodové zprávy k zákonu o rozhodčím řízení *„podstatou rozhodčího řízení a navazujícího výkonu rozhodčích nálezů je přenesení projednávání a rozhodování určitých sporů ze soudů, do jejichž pravomoci tyto věci jinak patří, na rozhodce jako soukromé fyzické osoby. Výsledkem činnosti rozhodců je rozhodčí nález, který má zásadně tytéž účinky jako pravomocný soudní rozsudek, je tedy především státní mocí vykonatelný. Jelikož v rozhodčím řízení se stát vzdává části svých kompetencí tím, že umožňuje, aby v určitých právních věcech místo soudu rozhodovali rozhodci jako soukromé osoby, které si strany zvolí, neboť k nim mají důvěru, je nezbytné takovou úpravu provést zákonem“*.⁶⁶

⁶³ Např. Stížnost č. 28101/95, Lila Marianne NORDSTROM-JANZON a Aira Marja NORDSTROM-LEHTINEN vs. Nizozemí, in URL <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=28101/95&sessionId=50545542&skin=hudoc-en> či stížnost č. 31737/96 Osmo SUOVANIEMI a ostatní vs. Finsko, in URL <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=31737&sessionId=50595555&skin=hudoc-en>

⁶⁴ *The arbitration agreement entails a renunciation of the full application of that article.* Stížnost č. 28101/95, cit. v pozn. č. 62

⁶⁵ KYSELOVSKÁ, T.: cit. v pozn. č. 39

⁶⁶ cit. v pozn. č. 35

Ústava České republiky (čl. 4 a 90) a Listina základních práv a svobod (čl. 36) zaručuje každému právo obrátit se na soud. V právním státě platí zásada *denegatio iustitiae* – zásada zákazu odmítnutí spravedlnosti. Pokud tedy strana podá žalobu soudu, pak soud spor rozhodnout musí, a to i tehdy, mají-li strany mezi sebou uzavřenou platnou rozhodčí smlouvu. Soud při podání žaloby nezkoumá z úřední povinnosti, zda je sjednána rozhodčí doložka. Z ustanovení § 106 odst. 1 o.s.ř. vyplývá, že soud spor rozhodne tehdy, není-li žalovaným vznesena námitka uplatněná nejpozději při prvním jeho úkonu ve věci samé, že věc má být podle rozhodčí smlouvy projednána v rozhodčím řízení. Je-li však námitka vznesena, soud je povinen řízení zastavit. Před usnesením o zastavení řízení musí soud zkoumat, zda je spor arbitrabilní (objektivně i subjektivně). Strany mohou svým výslovným prohlášením před soudem též vyloučit použití rozhodčí smlouvy pro tento případ. Soud spor rozhoduje i tehdy, pokud rozhodce (rozhodčí soud) odmítne takovou žalobu projednat (podle ustanovení § 15 zákona o rozhodčím řízení dojde k názoru, že do jeho pravomoci nespadá nebo zůstane nečinný). Důkazní břemeno, že nečinnost rozhodce znamená jeho odmítnutí spor projednat, nese ten, kdo se dožaduje rozhodnutí sporu před soudem.⁶⁷ Zastaví-li soud řízení z důvodu, že byla vznesena oprávněná námitka příslušnosti rozhodčího soudu či rozhodce, soud žalobu rozhodčímu soudu nepostupuje (ani dosud neexistujícímu rozhodčímu senátu ad hoc). Podle odstavce druhého § 106 zůstávají právní účinky původního návrhu zachovány, bude-li návrh na zahájení řízení před rozhodci podán do 30 dnů od doručení usnesení soudu o zastavení řízení. Promlčecí doba tedy nepoběží, pokud strany tuto lhůtu dodrží.

V případě, že je podána rozhodčí žaloba až po zahájení soudního řízení, rozhodce by měl rozhodčí řízení usnesením zastavit v souladu se zásadou „ne bis in idem“. Zákon o rozhodčím řízení tuto situaci výslovně neřeší, rozhodce by měl postupovat tedy podle § 30 ve spojení s § 83 o.s.ř.. Co však v případě, bude-li zahájeno rozhodčí řízení a až poté dojde k zahájení soudního řízení? Vedle sebe nemohou existovat paralelně dvě řízení o téže věci. Je nutno k zastavení soudního řízení vznést námitku podle § 106 odst. 1 o.s.ř.? Co bude následovat, nebude-li tato námitka vznesena? Bylo-li podle § 106 odst. 3 o.s.ř. řízení před rozhodci zahájeno dříve, než došlo k řízení soudnímu, soud *přeruší* řízení o neexistenci, neplatnosti nebo zániku smlouvy až do doby, než bud v rozhodčím řízení o pravomoci nebo ve věci samé rozhodnutí. To znamená, že pokud by nešlo o vyjmenované situace, pak by vedle

⁶⁷ RABAN, P.: K otázce vzájemného působení zahájení soudního a rozhodčího řízení, Soudní rozhledy č. 1/2007, s. 4-7

sebe běžela paralelně dvě řízení? Raban se domnívá, že by v takovém případě soud měl postupovat taktéž podle § 83 o.s.ř. a zahájené soudní řízení zastavit.⁶⁸

Bude-li na majetek některého účastníka zahájeného rozhodčího řízení prohlášen konkurz, pak bude postupováno podle § 263 a n. zákona č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon. Rozhodčí řízení bude *ze zákona* přerušeno. Extenzivním výkladem § 263 odst. 4 věty první lze uložit povinnost rozhodci (nejde o orgán) vyrozumět účastníky řízení o přerušení rozhodčího řízení a poučit je o možnosti v řízení pokračovat.

2.5.1. Výhody a nevýhody rozhodčího a soudního řízení

a) Obecné soudy – řízení soudní

Výhodou je bezesporu **širší pravomoc** obecných soudů (nařízení předběžného opatření, zajištění důkazu dle § 102 o.s.ř.).

Další výhodou je **možnost** sporných stran **využít řádné, popř. mimořádné opravné prostředky** (§ 201 a následující a § 236 a následující o.s.ř.) a nechat tak prověřit správnost postupu soudu rozhodujícího v nižším stupni.

Dále **odbornost a kvalifikace rozhodujících soudců, nezávislost a nestrannost soudců** zajištěna různými mechanismy.

Nevýhodou rozhodování před obecnými soudy je zejména délka řízení daná přetížeností soudů, formalismem, možností využívat či spíše zneužívat opravné prostředky a tím zdržovat řízení.

b) Rozhodčí soudy/rozhodci – řízení rozhodčí

Mezi výhody rozhodčího řízení patří zejména:

i. Neformálnost

Strany si mohou ujednat pravidla, podle kterých budou rozhodci rozhodovat, popřípadě zvolit některý řád stálého rozhodčího soudu či jiné instituce. Strany mohou též určit jazyk, ve kterém se bude řízení vést nebo se dohodnout, že bude rozhodováno pouze na základě předložených písemností. Prostřednictvím moderních technologií je též možné vést rozhodčí řízení tzv. on-line. I když zákon stanoví jako zásadu, že se rozhodci řídí při rozhodování hmotným právem, pro spor rozhodným, zároveň připouští, aby spor rozhodli

⁶⁸ Ibid, s. 6

podle zásad spravedlnosti bez nutnosti aplikovat konkrétní právo, pokud je k tomu strany výslovně pověří.

ii. Jednoinstančnost

Rozhodčí řízení je v zásadě jednoinstanční. Zákon však umožňuje stranám, aby si v rozhodčí smlouvě dohodly, že nález může být přezkoumán *jinými* rozhodci. Doručením rozhodčího nálezu se nález, není-li stanoven přezkum nebo marně uplynula lhůta k podání žádosti o přezkoumání, stává konečným a pro strany závazným.

iii. Rychlejší vyřízení sporu

Rozhodčí řízení je z výše uvedených důvodů rychlejší než řízení soudní.

iv. Nižší náklady

S jednoinstančností a rychlejším vyřízením sporu souvisí také nižší finanční náklady na celé řízení. Strany mohou též předkládat písemnosti v cizích jazycích, v originálních zněních, pokud si strany zvolí rozhodce, který zná řeč, v níž je listina sepsána. Tím dochází nejen k časovým úsporám, ale i nižším nákladům.

v. Svobodná volba rozhodce, popř. rozhodčího soudu, sudiště a místa řízení

Strany si mohou zvolit rozhodce či rozhodčí soud, počet rozhodců a sudiště podle svého uvážení. Mohou tak určit osobu, která bude nejlépe odborně kvalifikovaná pro rozhodnutí sporu. Rozhodci musí samozřejmě postupovat nezávisle a nestranně, přestože jsou nominováni stranami. Řízení se koná v místě dohodnutém stranami a není-li takto určeno, pak v místě určeném rozhodci (ti jsou povinni přihlédnout k oprávněným zájmům stran).

vi. Neveřejnost

Rozhodčí řízení je zásadně neveřejné. Zejména v obchodních vztazích mohou mít strany zájem na zachování obchodního tajemství či jiných důvěrných informací. Stejně tak rozhodčí nálezy nejsou nikde publikovány, zveřejňovány a podle § 29 odst. 1 a 2 jsou náležitě po stanovenou dobu uschovány.

vii. Rychlejší vykonatelnost a snadná vymahatelnost

Jakmile je písemné vyhotovení rozhodčího nálezu doručeno stranám, nabývá dnem doručení účinku pravomocného soudního rozhodnutí a je soudně vykonatelný. Na rozdíl od rozsudků obecných soudů jsou rozhodčí nálezy v zahraničí (a podobně zahraniční rozsudky v České republice) snadněji vykonatelné. Podmínky pro uznání a výkon v druhých státech

jsou podstatně snadnější než u soudních rozhodnutí, jelikož Česká republika je vázána Newyorskou úmluvou o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů, kterou podepsalo okolo 130 států.

Pokud jde o **nevýhody rozhodčího řízení**, pak je možno uvést fakt, že strany nemají žádnou možnost donutit rozhodce, aby spor rozhodl. Je-li rozhodce nečinný, musí strana, jež má zájem na vyřešení sporu, unést důkazní břemeno před soudem, aby spor bylo možné před soudem projednat v případě, že by žalovaná strana vznesla námitku nepřislušnosti soudu z důvodu existence rozhodčí doložky.

Také v případě řízení před rozhodci „ad hoc“ může dojít k situaci, že stranami jmenovaný rozhodce před či v průběhu řízení zemře. Dohoda na jiném rozhodci v průběhu již začatého sporu bude zpravidla komplikovaná.

Další nevýhodou může být omezená možnost přezkumu rozhodčího nálezu, vždy je nutná dohoda stran.

Z důvodu neveřejného řízení neexistuje sjednocená rozhodovací praxe, čímž může dojít k oslabení právní jistoty stran.⁶⁹

Jak dokládá též případ osoby vystupující pod jménem Sandra Svobodová a praxe některých arbitrážních center, dochází k vydání rozhodčích nálezů bez založení pravomoci rozhodců platnou rozhodčí smlouvou a k jejich následnému výkonu. Další nešvary provázející v poslední době rozhodčí řízení se vážou zejména k činnosti soukromých rozhodčích center, vyplývající z řádů těchto center, a to je stanovení krátké lhůty k žalobní odpovědi, k předložení důkazů, fikce doručení, vznikající a v neposlední řadě ekonomická závislost rozhodců asociovaných u rozhodčích center, na podnikateli nebo poskytovateli služeb, jenž je opakovaně jednou ze stran rozhodčího řízení, zpravidla stranou žalující ve spotřebitelských sporech.

2.5.2. Pomocná funkce soudů při rozhodčím řízení

Soudy vykonávají určité úkony, které z povahy rozhodčího řízení nemohou rozhodci provádět sami. Tyto úkony nevykonává obecný soud jako orgán nadřízený. Účelem pomocné a kontrolní funkce obecného soudu je zajištění práva na spravedlivý proces.

Pomoc obecných soudů lze nalézt v následujících úkonech:

⁶⁹ Srov. POPOV, S.: Rozhodčí řízení nebo soudní řízení?, Bulletin advokacie, č. 1/2006, s. 38an.

- a) nařízení předběžného opatření podle ustanovení § 22 zákona o rozhodčím řízení, které může soud na návrh kterékoli strany nařídit v průběhu rozhodčího řízení nebo před jeho zahájením,
- b) provedení dožádaných úkonů souvisejících s dokazováním podle § 20 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení,⁷⁰
- c) jmenování rozhodce nebo předsedajícího rozhodce, nejsou-li jmenováni včas podle § 9 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení,
- d) jmenování nového rozhodce podle § 9 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení, nebo
- e) rozhodování o vyloučení rozhodce podle § 12 odst. 2 téhož zákona.

2.5.3. Kontrolní funkce soudů v rozhodčím řízení

Obecné soudy vykonávají též následný dohled nad průběhem a výsledkem rozhodčího řízení. *„Účelem zásahu soudu je odstranit určitou vadu rozhodčího řízení nebo vydaného rozhodčího nálezu a poskytnout pomoc straně, jejíž práva tím byla poškozena.“*⁷¹

Jedná se o tyto úkony:

- a) zrušení rozhodčího nálezu z důvodů taxativně uvedených v § 31 zákona o rozhodčím řízení,
- b) odložení vykonatelnosti rozhodčího nálezu podle § 32 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení,
- c) zastavení nařízeného výkonu rozhodnutí podle § 35 zákona o rozhodčím řízení,
- d) úschova rozhodčích nálezů podle § 29 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení,
- e) přezkum platnosti, existence rozhodčí smlouvy, objektivní a subjektivní arbitrability při vznesení námitky podle § 106 o.s.ř..

3. Rozhodčí řízení a výkon rozhodčích nálezů

3.1. Arbitrabilita

Předpokladem pro to, aby spor mohl být rozhodnut v rozhodčím řízení, je jednak existence platné rozhodčí smlouvy (rozhodčí doložky), a jednak tzv. arbitrabilita sporu.

⁷⁰ Podle důvodové zprávy k Zákonu o rozhodčím řízení (cit. sub 35) nelze vzhledem k povaze rozhodčího řízení připustit státní donucení spočívající v možnosti předvedení či pokutování osoby, která v rozhodčím řízení vystupuje jako účastník, svědek nebo znalec. Účast těchto osob je v rozhodčím řízení výhradně dobrovolná. Pokud rozhodci potřebují provést výslech osoby, která se dobrovolně nedostaví nebo odmítne podat výpověď, pak se musí obrátit formou dožádání na soud, který již může použít vůči těmto osobám procesní prostředky k tomu, aby se dostavily.

⁷¹ WINTEROVÁ, A.: dílo cit. v pozn. č. 49, s. 657

Arbitrabilita znamená přípustnost sporu k řešení v rozhodčím řízení. V právní teorii je arbitrabilita rozlišována na arbitrabilitu objektivní a subjektivní. Objektivní arbitrabilitu vymezuje každý stát ve svém právním řádu. Subjektivní arbitrabilita je užší, stanovená stranami v rozhodčí doložce (rozhodčí smlouvě), a to v mezích arbitrability objektivní.

Co může být předmětem rozhodčího řízení, stanoví zákon o rozhodčím řízení v § 2 v odst. 1, podle kterého *se strany mohou dohodnout, že o majetkových sporech mezi nimi, s výjimkou sporů vzniklých v souvislosti s výkonem rozhodnutí a incidenčních sporů, k jejichž projednání a rozhodnutí by jinak byla dána pravomoc soudu, má rozhodovat jeden nebo více rozhodců anebo stálý rozhodčí soud (rozhodčí smlouva)*. V odstavci druhém pak stanoví, že *rozhodčí smlouvu lze platně uzavřít, jestliže by strany mohly o předmětu sporu uzavřít smír*.

Zákon tedy vymezuje arbitrabilitu pozitivně, a to za současného splnění tří podmínek:

- a) musí jít o majetkový spor
- b) k jeho projednání by jinak byla dána pravomoc soudu a
- c) ohledně takového sporu lze uzavřít smír.

Zákon o rozhodčím řízení, ani jiný zákon pojem „majetkový spor“ nedefinuje. Právní teorie jimi rozumí *„spory, jejichž předmětem je majetek nebo jejichž předmět lze vyjádřit v majetkových hodnotách, tzn. zejména v penězích“*.⁷² Nejvyšší soud dovodil z § 2 odst. 4 zákona o rozhodčím řízení, že majetkovým sporem jsou též spory o určení neplatnosti odstoupení od smlouvy vzhledem k možným dopadům odstoupení od smlouvy do majetkových poměrů smluvních stran.⁷³

Negativně pak zákon o rozhodčím řízení definuje arbitrabilitu tak, že vylučuje spory, které vznikly v souvislosti s výkonem rozhodnutí a spory incidenční (spory takto označené v zákoně č. 182/2006 Sb.). Dále podle tohoto zákona nelze postupovat v případě řešení sporů veřejných neziskových ústavních zdravotnických zařízení (§ 1 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení).

Spory, které mohou být projednány obecnými soudy v občanském soudním řízení, stanoví § 2 a § 7 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu. Jde o spory a jiné právní věci, které vyplývají z občanskoprávních, pracovních, rodinných a z obchodních vztahů, pokud je podle zákona neprojednávají a nerozhodují o nich jiné orgány, např. orgány správní (Český telekomunikační úřad je příslušný k projednání sporů mezi poskytovateli telekomunikačních služeb a uživateli těchto služeb).

⁷² RŮŽIČKA, K., dílo cit. v pozn. č. 5, s. 33

⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2007, sp. zn. 29 Odo 1222/2005

Další podmínkou je, aby o předmětu sporu bylo možno uzavřít smír, přičemž zákon o rozhodčím řízení odkazuje na ustanovení § 99 občanského soudního řádu. Podle § 99 odst. 1 občanského soudního řádu mohou účastníci skončit řízení smírem tehdy, připouští-li to povaha věci.

Právní teorie i soudní praxe zastávají názor, že povaha věci připouští uzavření smíru zpravidla ve věcech, v nichž jsou účastníci v typickém dvoustranném poměru, jestliže hmotněprávní úprava nevylučuje, aby si účastníci mezi sebou upravili právní vztahy dispozitivními úkony. Z uvedeného vyplývá, že z povahy věci je vyloučeno nebo omezeno rozhodčí řízení zejména:

- ve věcech, v nichž může soud zahájit řízení i bez návrhu ve smyslu ustanovení § 81 odst. 1 občanského soudního řádu, který vyjmenovává řízení ve věcech péče o nezletilé, řízení o vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče, řízení o způsobilosti k právním úkonům, řízení opatrovnické, řízení o prohlášení za mrtvého, řízení o dědictví, řízení o určení, zda tu manželství je či není, a další řízení, kde to připouští zákon;
- ve sporech zasahujících do oblastí veřejného práva – insolvenční řízení, spory související s hospodářskou soutěží;
- ve sporech, v nichž je třeba poskytovat ochranu slabší straně – spory ze spotřebitelských smluv;
- ve věcech, v nichž se rozhoduje o osobním stavu dle § 80 občanského soudního řádu (např. o neplatnosti manželství, o rozvodu, o určení otcovství, o způsobilosti k právním úkonům);
- ve věcech, v nichž hmotné právo nepřipouští vyřízení věci dohodou účastníků právního vztahu, popř. kdy dohoda stran podléhá ještě kontrole soudu a vyžaduje ke své platnosti jeho souhlas. Jako příklady jsou zde uváděny případy vypořádání společného jmění manželů či zrušení podílového spoluvlastnictví. Avšak právě v těchto případech se právní teorie značně rozchází. Podle J. Dvořáka, spor o vypořádání společného jmění manželů je majetkovým sporem, který může být ukončen smírem, a proto může být i předmětem rozhodčího řízení⁷⁴. Obdobně totéž tvrdí o sporech vzniklých při zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví a sporech vzniklých o vypořádání společného jmění manželů Pavel a Petr Dobiášovi⁷⁵. Opačné stanovisko zaujímá Bělohávek⁷⁶ či Rozehnalová⁷⁷, kteří uvádí vypořádání

⁷⁴ DVOŘÁK, J.: Majetkové společenství manželů, Praha: Aspi, 2004, s. 250

⁷⁵ DOBIÁŠ, Pavel, DOBIÁŠ, Petr: Arbitrabilita sporů týkajících se nemovitostí podle platné právní úpravy ČR, Právník č. 8/2005, s. 925 an.

⁷⁶ BĚLOHLÁVEK, J.A.: Arbitrabilita sporů, Pravomoc rozhodců dle zákona č. 216/1994 Sb. v tuzemském a mezinárodním kontextu, Právní zpravodaj č. 3/2003, s. 7

⁷⁷ ROZEHNALOVÁ, N.: dílo cit. v pozn. č. 2, str. 124

společného jmění manželů vedle zrušení podílového spoluvlastnictví jako příklady, u nichž nelze z povahy samotné věci uzavřít smír v řízení před soudem.

V praxi vyvstávají pochybnosti o tom, které další spory mohou řešit sporné strany vlastními dispozičními úkony:

a) Otázka možnosti řešení sporů týkajících se *tuzemských nemovitostí* v rozhodčím řízení podle zákona o rozhodčím řízení není dosud jednoznačně vyřešena. Některé právní řády rozhodování sporů týkajících se vzniku, změny nebo zániku vlastnického práva a jiných věcných práv k nemovitostem jednoznačně omezují, např. slovenská právní úprava⁷⁸. Pokud jde o českou právní úpravu, převládá názor, že sporné vztahy ohledně tuzemských nemovitostí mohou být předmětem rozhodčího řízení.⁷⁹ Nemovitost je věcí, majetkovou hodnotou, a tak nároky ve vztahu k nemovitostem jsou majetkovými nároky, jejichž arbitrabilitu zákon o rozhodčím řízení nevylučuje; tyto majetkové nároky se projednávají v občanském soudním řízení. Zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon) ve znění pozdějších předpisů v ustanovení § 5 odst. 4 stanoví, že k zápisu do katastru nemovitostí může dojít ve stanovených případech též na základě soudního smíru. Odpůrci možnosti řešení sporných vztahů k nemovitostem dohodou stran argumentují tím, že by se rozhodčí nález musel stát i podkladem pro zápis do katastru nemovitostí, tj. takovým podkladem, který podléhá ještě rozhodování katastrálním úřadem ve správním řízení.

Podle ustanovení § 7 odst. 1 zákona č. 265/1992 Sb. o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem platí, že práva, která vznikla, změnila se nebo zanikla mj. rozhodnutím státního orgánu, se do katastru nemovitostí zapisují záznamem údajů na základě listin vyhotovených státními orgány a jiných listin, které podle zvláštních předpisů potvrzují nebo osvědčují právní vztahy. S použitím extenzivního výkladu pojmu „rozhodnutí státního orgánu“, který vychází z toho, že ustanovení § 28 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení staví pravomocný rozhodčí nález na roveň pravomocnému soudnímu rozhodnutí, tedy rozhodnutí státního orgánu, dochází uvedení autoři k názoru, že spory týkající se tuzemských nemovitostí je možné řešit v rozhodčím řízení. Takový výklad považuji za značně extenzivní, vzhledem tomu, že rozhodčí soud není podle konstantní judikatury Ústavního soudu orgánem veřejné moci.

⁷⁸ K tomu srov. § 1 odst. 3 písm. a) zákona č. 244/2002 Z.z., o rozhodcovském konání

⁷⁹ Srov. BĚLOHLÁVEK, J. A., dílo cit. v pozn. č. 7, s. 32; RŮŽIČKA, K., dílo cit. v pozn. č. 5, s. 34; DOBIÁŠ, Pavel, DOBIÁŠ, Petr, Arbitrabilita sporů týkajících se nemovitostí podle platné právní úpravy ČR, Právník č. 8/2005, s. 925 an., RABAN, P.: dílo cit. v pozn. č. 3, s. 80-81

b) Další spornou otázkou je, zda mohou být předmětem rozhodčího řízení *spory určovací* (určení existence či neexistence právního vztahu), resp. zda mohou sporné strany uzavřít smír podle ustanovení § 99 občanského soudního řádu ohledně sporu o určení. Odpůrci argumentují tím, že strany nemohou dohodou měnit určitý objektivní stav. Buďto určitý právní vztah existuje nebo neexistuje. Jelikož rozhodnutí soudu je z povahy věci deklaratorní, nedochází ani ke změně majetkových poměrů stran, a nejde tudíž o majetkový vztah. Tuto otázku řeší soudní praxe. „*Majetkovým sporem ... je nutno rozumět nejen spor o majetkové plnění, tj. plnění ocnitelné v penězích, ale také např. i návrh na určení existence či neexistence práva na takovéto plnění*“.⁸⁰ Ve vztahu ke sporům o určení týkající se nemovitostí rozebírají podrobně danou problematiku ve svém článku Pavel a Petr Dobiášovi⁸¹, kteří se přiklánějí k názoru, že spory týkající se nemovitostí, které se v občanském soudním řízení řeší podáním žaloby na určení, zda tu právo či právní vztah je či není, ve smyslu ustanovení § 80 písm. c) občanského soudního řádu, je možno řešit dohodou a lze tak o předmětu sporu uzavřít smír a tudíž mohou být i předmětem rozhodčího řízení. Rozhodčí nález by v takovém případě deklaroval existující právní stav, a proto by zápis do katastru nemovitostí na základě takového rozhodčího nálezu byl proveden záznamem, ačkoliv ustanovení § 7 odst. 1 zákona o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem připouští zápis záznamem pro případy vzniku, změny nebo zániku práv uvedených v ustanovení § 1 odst. 1 tohoto zákona. K tomu uvádí P. Baudyš „*ustanovení § 7 odst.1 v právní praxi není vykládáno doslovně ve vazbě na skutečný vznik, změnu nebo zánik práva, ale tak, že zápis záznamem se provede na základě rozhodnutí soudu tehdy, když se tímto rozhodnutím má dosud zapsaný právní stav změnit*“.⁸² Nejvyšší soud opakovaně výslovně připustil možnost uzavření soudního smíru ve sporech o určení vlastnického práva k nemovitostem, a to mimo jiné v rozsudku ze dne 31. 10. 1968, sp. zn. 4 Cz 105/68, uveřejněném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 49, ročník 1969. V rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 4. 1. 2006 Jc 144/2006 sp.zn. 30 Cdo 641/2005 (SoJ. 2006, 10 : 761) řešil Nejvyšší soud, jestli ve věcech o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, může být splněna podmínka přípustnosti vydání rozsudku pro zmeškání dle ustanovení § 135b odst. 3 občanského soudního řádu, spočívající v možnosti uzavření nebo schválení smíru. Jelikož šlo o otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud řešena nebyla, zabýval se jí Nejvyšší soud důkladně a prohlásil, že *podmínka přípustnosti vydání rozsudku pro zmeškání*

⁸⁰ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 15.11.1995 Rc 37/97 10Cmo 414/95 (Sb.NS 97, 8 : 249)

⁸¹ DOBIÁŠ, Pavel a DOBIÁŠ, Petr: dílo cit. v pozn. č. 74

⁸² BAUDYŠ, Petr: Žalovat o určení nebo o neplatnost?, Bulletin advokacie č. 1/2002, s. 46

dle ustanovení § 153b odst. 3 o. s. ř., spočívající v možnosti uzavření nebo schválení smíru, je splněna i v řízení o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, zahájeném na základě žaloby dle ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř. Předpokladem je, že se jedná o věc, u níž její povaha uzavření smíru připouští, a vydání rozsudku pro zmeškání není v rozporu s kogentními předpisy nebo je neobchází.

c) Otázka arbitrability **pracovněprávních sporů** je nazírána zejména z pohledu požadavku ochrany „slabší“ strany, tj. zaměstnance. Mají-li spory mezi subjekty pracovněprávního vztahu majetkovou povahu, tj. týkají se určitého majetkového plnění, např. nároky na náhradu škody, peněžní nároky, lze je řešit smírem a tedy považovat za arbitrabilní. Naopak, spory týkající se platnosti pracovní smlouvy či neplatnosti ukončení pracovního poměru za arbitrabilní považovat zřejmě nelze, jelikož se v nich rozhoduje o „statusu zaměstnance“.⁸³ Jejich vzájemná dohoda (smír) nesmí být v rozporu s právními předpisy (kogentními „ochranářskými“ ustanoveními pracovněprávních předpisů) a v rozporu s dobrými mravy. Podle § 2 odst. 1 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce není možné se odchýlit od kogentních ustanovení a od ustanovení uvedených v § 363 odst. 1, kterými se zpracovávají předpisy Evropských společenství, má-li být provedena změna v neprospěch zaměstnance. V případě konání rozhodčího řízení však může dojít k situaci, kdy se strany dohodnou na tom, že jejich majetkový spor bude řešen rozhodci podle *zásad spravedlnosti* v souladu s § 25 odst. 3 zákona o rozhodčím řízení, čímž může být zásadně snížena ochrana zaměstnanců, pokud budou tato ochranářská ustanovení prolomena.⁸⁴ Takovýto výsledek rozhodčího řízení by jistě nebyl v souladu s účelem zákoníku práce, proto se domnívám, že i v případě, kdy rozhodce rozhoduje podle zásad spravedlnosti, kogentní ustanovení příslušných zákonů musí být dodržena.

Pokud jde o rozsah (objektivní) arbitrability, důvodová zpráva k návrhu zákona o rozhodčím řízení uvádí, že se „*osnova přiklonila k co nejširší věcné použitelnosti rozhodčího řízení tím, že možnost uzavřít rozhodčí smlouvu váže na ty majetkové spory, v nichž by jinak bylo možno uzavřít před soudem smír podle § 99 občanského soudního řádu*“.

Otázku arbitrability řeší sami rozhodci v rámci řešení otázky jejich pravomoci v průběhu celého řízení (§ 15 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení. Dojdou-li k závěru, že

⁸³ BĚLOHLÁVEK, A.J.: Arbitrabilita pracovněprávních sporů, Bulletin advokacie č. 9/2007, s. 23-31

⁸⁴ POSPÍŠIL, P.: Rozhodčí řízení a nový zákoník práce, Bulletin advokacie č. 7-8/2007, s. 54-55

předmět sporu nemůže být předmětem rozhodčího řízení, tak rozhodčí řízení musí být zastaveno usnesením a nelze v něm již pokračovat. *K ukončení řízení dochází ex lege již na základě výroku o nedostatku pravomoci (příslušnosti).*⁸⁵ Vydání rozhodčího nálezu v takovém případě by bylo důvodem pro jeho zrušení dle ustanovení § 31 písm. a) zákona o rozhodčím řízení. Tuto otázku pokládám za problematickou v tom smyslu, že zákon nevyžaduje zvláštní kvalifikační předpoklady pro osobu rozhodce.⁸⁶

Rozhodčí doložky ve spotřebitelských smlouvách

V poslední době se české soudy i odborná veřejnost často vyjadřují k aktuální otázce arbitrability sporů ze spotřebitelských vztahů. Uzavírání rozhodčích doložek ve spotřebitelských smlouvách se stává obvyklou praxí obchodníků, zpravidla ve formulářových smlouvách. Rozhodčí doložka je potom součástí obchodních podmínek a spotřebitel nemá prostor k vyjednání odlišných podmínek. Nejčastěji se setkáváme s problematickými rozhodčími doložkami ve smlouvách o spotřebitelských úvěrech. Podrobné zkoumání této otázky by si vyžádalo více prostoru, než který mi tato diplomová práce dovoluje, tedy pouze ve stručnosti se pokusím přiblížit jádro problému.

Možnost podřídít řešení sporů rozhodčímu řízení je jedním ze základních projevů autonomie vůle stran v oblasti procesního práva. Stát tuto vůli respektuje, pokud jednání stran nevybočují z jednání právem výslovně zakázaným nebo přikázaným.⁸⁷

Ochrana spotřebitele, jako slabší strany ve smluvním vztahu, je zajištěna občanským zákoníkem v hlavě páté. *Směrnice rady 93/13/EHS ze dne 5. 3. 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách* vč. přílohy byla s určitými mezerami a nepřesně a neurčitě implementována do § 55 a 56 občanského zákoníku. První ustanovení stanoví, že smluvní ujednání spotřebitelských smluv se nemohou odchýlit od zákona v neprospěch spotřebitele. Smluvní volnost stran je tedy omezena kogentními ustanoveními občanského zákoníku. Druhé ustanovení obsahuje zákaz nekalých podmínek ve spotřebitelských smlouvách. Spotřebitelské smlouvy nesmějí obsahovat ujednání, která v rozporu s požadavkem dobré víry znamenají k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran. Tato podmínka je doplněna demonstrativním výčtem smluvních ujednání, která jsou nepřipustná. Uvedený výčet však nekoresponduje v plné míře s „*unfair terms*“

⁸⁵ BĚLOHLÁVEK, J. A.: dílo cit. v pozn. č. 7, s. 121

⁸⁶ Platná právní úprava rozhodčího řízení se odchýlila od původního vládního návrhu zákona, který jako jednu z podmínek pro výkon funkce rozhodce požadoval vysokoškolské vzdělání. V důvodové zprávě bylo uvedeno: „*Není tak možno převzít takovou právní úpravu, kdy jedinou podmínkou pro způsobilost rozhodce je jeho způsobilost k právním úkonům, jinak záleží na vůli stran, koho určí rozhodcem.*“

⁸⁷ BĚLOHLÁVEK, J. A.: Arbitration, ordre public and criminal law, Taxon 2009, s. 461-463

v příloze směrnice. Zatímco směrnice obsahuje 17 případů nepřiměřených podmínek, občanský zákoník jich vypočítává jen jedenáct. Zejména na chybějící úpravě dvou klauzulí zakládají úvěrové společnosti své smlouvy:

- a) v bodu 1 písm. e) přílohy směrnice je stanoveno, že nelze požadovat na spotřebiteli, který neplní svůj závazek, aby platil nepřiměřeně vysoké odškodné,
- b) v bodu 1 písm. q) přílohy směrnice je stanoveno, že nelze požadovat na spotřebiteli, aby předkládal spory výlučně rozhodčímu soudu, na který se nevztahují ustanovení právních předpisů. Zde se však překlad rozchází v různých jazykových verzích. Česká verze překladu, podobná anglické či německé verzi se rozchází např. se slovenskou verzí. Zatímco ze slovenské verze lze usuzovat, že rozhodčí doložky jsou obecně považovány za klauzule znevýhodňující spotřebitele a jsou tudíž zakázány, z anglické či české verze textu lze dojít k názoru, že rozhodčí řízení ve spotřebitelských sporech je přípustné při dodržení stanovených podmínek, těmi jsou: legalita rozhodčího soudu, ponechání spotřebiteli možnost podat žalobu nebo jiný opravný prostředek, svobodné rozhodnutí spotřebitele předkládat spory rozhodčímu soudu, zákaz rozhodování sporu podle zásad ekvity. Sjednání rozhodčí doložky nesmí být odchylkou od zákona v neprospěch spotřebitele⁸⁸ a nesmí způsobovat značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran.

Jak konstatoval Krajský soud v Ostravě (Rozsudek, sp. zn. 33 Cm 13/2009): *„Směrnice považuje řešení sporů ze spotřebitelských smluv v rozhodčím řízení za ustanovení nepřiměřené; zákaz nepřiměřenosti je zde třeba chápat tak, že podnikatel jako druhá smluvní strana spotřebitelské smlouvy nesmí zneužívat své silnější postavení – dané logicky tím, že spotřebitel není fakticky schopen prosadit jakékoliv změny formulářových smluvních podmínek a že, u úvěrových smluv, spotřebitel jedná pod tlakem finanční tísně – k získání nefair výhody, přičemž soud nepochybuje o tom, že takovouto výhodou je přenesení sporu ze soustavy nezávislých soudů k rozhodci, se kterým podnikatel dlouhodobě spolupracuje, poskytuje mu zdroj příjmu, v řízení není nutno nařizovat jednání, jsou vyloučeny opravné prostředky, ...“* *„Soud vztahuje § 56 odst. 1 občanského zákoníku i na ujednání o sankcích za prodlení spotřebitele v tom smyslu, že je nepřípustná nerovnováha v právech dána i tehdy, má-li spotřebitel podle smlouvy povinnost platit nepřiměřeně vysokou pokutu nebo případně poskytovat nepřiměřené vysoké plnění v jakékoliv jiné právní formě.“* V souladu s judikaturou

⁸⁸ RABAN, P.: Drobní dlužníci a zakázaná smluvní ujednání, internetový zdroj: http://pravnicaradce.ihned.cz/c4-10077440-39116820-F00000_d-drobní-dlužníci-a-zakazana-smluvní-ujednání

ESD⁸⁹ jsou soudy členských států povinny respektovat tzv. nepřímý efekt směrnice a musí vykládat národní právo v souladu s účelem a cílem dané směrnice (tzv. eurokonformní interpretace). Soud zde vykládá ustanovení § 56 odst. 1 občanského zákoníku s odkazem na tuto povinnost tak, že ve spotřebitelských smlouvách jsou rozhodčí doložky (obecně) zakázány a vydaný rozhodčí nález považuje za nicotný, zdánlivý úkon. Krajský soud se v daném případě přiklonil k názoru, že neplatnost nepřiměřených ujednání obsažených ve spotřebitelských smlouvách je absolutní, k níž soud přihlíží ex officio, a nikoliv relativní podle § 55 odst. 2 občanského zákoníku⁹⁰.

ESD ve věcech C-240/98 až C-244/98 **Murciano Quintero** dospěl k názoru, že ochrana, kterou zaručuje směrnice 93/13/EHS, si žádá, aby národní soudy měly možnost zkoumat i bez návrhu, zda ustanovení jemu předložených rozhodčích smluv je nepřiměřené. ESD také zdůvodnil, že cíl čl. 6 směrnice nebude dosažen, pokud spotřebitel bude muset nepřiměřenost takových ujednání sám uplatňovat. Je třeba zabránit tomu, aby spotřebitel byl vázán zneužívající klausulí. *„The national court is obliged, when it applies national law provisions predating or postdating the said Directive, to interpret those provisions, so far as possible, in the light of the wording and purpose of the Directive. The requirement for an interpretation in conformity with the Directive requires the national court, in particular, to favour the interpretation that would allow it to decline of its own motion the jurisdiction conferred on it by virtue of an unfair term.“* *„The aim of Article 6 of the Directive, which requires Member States to lay down that unfair terms are not binding on the consumer, would not be achieved if the consumer were himself obliged to raise the unfair nature of such terms.“*

Krajský soud zdůraznil také rozhodnutí ESD C-168/05 **Mostaza Claro v Móvil**, ve kterém ESD prohlásil, že uvedená: *„směrnice musí být vykládána v tom smyslu, že vyžaduje, aby vnitrostátní soud, kterému je předložena žaloba na neplatnost rozhodčího nálezu, posoudil neplatnost rozhodčí dohody a zrušil tento nález v důsledku toho, že uvedená dohoda obsahuje zneužívající klauzuli, i když spotřebitel neplatnost rozhodčí dohody uplatnil nikoli v rámci rozhodčího řízení, ale pouze v rámci žaloby na neplatnost“*. Důvodem pro zrušení rozhodčího nálezu bude rozpor s tzv. evropským veřejným pořádkem, jehož součástí je také

⁸⁹ Např. rozhodnutí ESD C-14/83 ve věci **Sabine von Colson a Elisabeth Kamann vs Land Nordrhein-Westfalen**

⁹⁰ Relativní neplatnost např. v rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 14. 12. 2009, sp. zn. 33 C 68/2008-60. K relativní neplatnosti srov. např. KRAMPERA, J.: Neplatnost nepřiměřených ujednání ve spotřebitelských smlouvách, Bulletin advokacie 1-2/2009, s. 44-46.

ochrana spotřebitele před nepřiměřenými ujednáními a přisoudil tak čl. 6 směrnice 93/13/EHS statut normy evropského veřejného pořádku.

Směrnice o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách byla do určité míry také překonána dalším judikátem ESD, a to ve věci *Austurcom Telecomunicaciones SL v Cristina Rodríguez Nogueira* C-40/08, podle kterého musí být zneužívající povaha takové klauzule přezkoumávána bez návrhu rovněž v rámci rozhodování o návrhu na nařízení exekuce za splnění specifických podmínek (viz. zvýrazněný text).

*„Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách musí být vykládána v tom smyslu, že vnitrostátní soud, který rozhoduje o návrhu na nucený výkon pravomocného rozhodčího nálezu vydaného bez účasti spotřebitele, musí, pokud má za tímto účelem k dispozici nezbytné informace o právním a skutkovém stavu, i bez návrhu posoudit nepřiměřenost rozhodčí doložky obsažené ve smlouvě uzavřené prodávajícím nebo poskytovatelem se spotřebitelem, **je-li podle vnitrostátních procesních pravidel možné provést takové posouzení v rámci obdobných řízení na základě vnitrostátního práva. Jde-li o nepřiměřenou doložku, přísluší tomuto soudu vyvodit veškeré důsledky, které z toho vyplývají podle vnitrostátního práva, aby se ujistil, že tento spotřebitel nebude uvedenou doložkou vázán.**“*

Podle článku 6 směrnice mají členské státy stanovit, že nepřiměřené podmínky použité ve smlouvě uzavřené prodávajícím nebo poskytovatelem se spotřebitelem nejsou podle jejich vnitrostátních právních předpisů pro spotřebitele závazné a že smlouva zůstává pro strany závaznou za stejných podmínek, může-li nadále existovat bez dotyčných nepřiměřených podmínek. Z uvedeného rozhodnutí ve věci *Austurcom* dále vyplývá, že článek 6 směrnice musí být považován za normu rovnocennou vnitrostátním pravidlům, která mají uvnitř vnitrostátního právního řádu status kogentních norem, které soud musí nebo může uplatnit i bez návrhu.

Soudní dvůr ve věci *Austurcom* ponechal na národním soudu provádějící výkon rozhodnutí v rámci zásady procesní autonomie vnitrostátních právních řádů⁹¹ právní důsledky zjištění nekalosti rozhodčí doložky. Soud musí zvážit, zda mu vnitrostátní právo dovoluje prolomit princip *rei iudicatae*, aby nebyl spotřebitel rozhodčí doložkou vázán.⁹²

⁹¹ *Austurcom*, bod 38

⁹² Podrobně k tomuto tématu a návrhu řešení srov. NOVÝ, Z.: Spotřebitelské úvěry a rozhodčí řízení, *Jurisprudence*, č. 7/2010

Shrneme-li výše uvedené argumenty s ohledem na eurokonformní výklad směrnice 93/13/EHS a judikaturu ESD, rozhodčí doložka obsažená ve spotřebitelské smlouvě není nepřiměřenou podmínkou (**zneužívající klauzuli**⁹³) bez dalšího⁹⁴, ale tehdy, pokud „rozhodčí řízení neomezuje a neztěžuje přístup spotřebitele k právu, nebo pokud se spotřebitel nedostává do horšího postavení, než které by vyplývalo z dispozičních ustanovení zákona, pokud by nebyla rozhodčí smlouva uzavřena.“⁹⁵

Existence rozhodčích doložek ve spotřebitelských smlouvách naopak bude porušením ustanovení na ochranu spotřebitele, vyplývající zejména z § 55 odst. 1 občanského zákoníku, pokud se spotřebitel vzdává zákonem poskytnutých práv, čímž zhoršuje své postavení, přístup ke spravedlnosti je mu značně ztížen a k této skutečnosti musí soudy přihlížet z úřední povinnosti ve všech fázích řízení, tedy i v řízení exekučním. Může tak nastat zejména tehdy, nebude-li rozhodčí doložka individuálně sjednána (formulářové smlouvy); dále pak bude-li sudiště značně vzdáleno od bydliště spotřebitele a spotřebitel tak bude odrazován od bránění svých práv výší nákladů spojených s řízením před rozhodcem s místem sudiště stanoveným ve prospěch místa podnikání podnikatele; hodnota sporu bude nižší než náklady na cestu k rozhodčímu soudu; při omezení spotřebitele zvolit si (svého) rozhodce, bude-li toto oprávnění náležet buďto obchodníkovi nebo určí-li rozhodce tajemník či správce konkrétního arbitrážního centra či z důvodu nedostatku nestrannosti a nezávislosti rozhodce. Značná nerovnováha v právech a povinnostech obchodníka a spotřebitele spočívá v nepřiměřeném vyloučení základního práva na soudní ochranu spotřebitele.⁹⁶

De lege ferenda bude nutné zvýšit informovanost spotřebitelů, změnit hmotné právo (občanský zákoník) a zákon o rozhodčím řízení, s ohledem na text směrnice 93/13/EHS v souladu s uvedenou judikaturou ESD v těchto bodech:

- transponovat zbývající nekalá ujednání obsažená v příloze směrnice, zejména týkající se nepřiměřené výše odškodného,
- vyloučit rozhodování podle zásad spravedlnosti ve spotřebitelských sporech,
- zrušit ustanovení § 33 zákona o rozhodčím řízení, které odporuje čl. 6 směrnice a judikatuře ESD, neboť nutí spotřebitele, aby uplatnil neplatnost rozhodčí

⁹³ Pod pojmem „zneužívající klauzule“ se podle definice obsažené v článku 3 směrnice 93/13 rozumí smluvní podmínka, která byla předem a jednostranně vyhotovena hospodářsky silnější smluvní stranou a vnucena jeho smluvnímu partnerovi, aniž by on mohl ovlivnit její obsah. Zneužívající charakter smluvní podmínky se přitom podle čl. 3 odst. 1 vyznačuje v zásadě tím, že v rozporu s požadavkem přiměřenosti způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele.

⁹⁴ Protikladný názor např. HORSKÁ, J., BURIAN, J.: Rozhodčí doložka ve spotřebitelských smlouvách ve světle aktuální judikatury českých soudů a ESD, Bulletin advokacie č. 4/2010, s. 22-24

⁹⁵ RABAN, P.: článek cit. v pozn. č. 88

⁹⁶ SLOVÁČEK, D.: Ochrana spotřebitele a rozhodčí doložky, Bulletin advokacie č. 7-8/2009, s. 46-48

doložky obsahující nekalá ujednání (v řízení dle § 31 odst. b) zákona o rozhodčím řízení) nejpozději, než začne jednat ve věci samé,

- zavést odkladný účinek soudního přezkumu rozhodčího nálezu, popř. odložit okamžik nabytí právní moci rozhodčího nálezu po uplynutí lhůty pro podání návrhu na jeho zrušení, aby měl spotřebitel dostatek času pro vyhodnocení jeho situace, zda existují důvody pro podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu a k přípravě takové žaloby,⁹⁷
- zakotvit povinnost sjednávat rozhodčí smlouvu k řešení sporů ze spotřebitelských smluv vždy na samostatné listině obsahující podpisy smluvních stran (kvalifikovaný projev vůle) pod sankcí neplatnosti právního úkonu, popř. Ministerstvo průmyslu a obchodu navrhuje, aby ve spotřebitelských sporech bylo možné uzavírat pouze smlouvu o rozhodci po vzniku konkrétního sporu,
- zavést další obligatorní náležitosti rozhodčí smlouvy (např. o místě sudiště, o nákladech řízení),
- stanovit přísnější kvalifikační předpoklady u rozhodců, kteří mohou rozhodovat spotřebitelské spory (právní vzdělání),
- povinnost doručovat žalobu a rozhodčí nález stranám do vlastních rukou.

V návrzích na změnu zákona o rozhodčím řízení se také objevuje záměr zavést zvláštní kategorii rozhodců, tzv. autorizovaných rozhodců⁹⁸, kteří by podléhali odborným zkouškám, registraci, certifikaci a dohledu Ministerstva spravedlnosti. V takovém případě by však na stát přecházela odpovědnost za činnost takových osob podle zákona č. 82/1998 Sb.. Dále Ministerstvo spravedlnosti uvažuje o rozšíření důvodů pro zrušení rozhodčího nálezu a zvýšení kvalifikace rozhodců (viz. níže).

Do té doby by měli být spotřebitelé velmi pozorní při uzavírání spotřebitelských smluv obsahujících rozhodčí doložky. Neplatnost rozhodčí doložky obsahující nepřiměřené podmínky (nekalá ujednání) by měl spotřebitel namítat jednostranným úkonem vůči podnikateli co nejdříve, u rozhodce ihned po zahájení rozhodčího řízení (též s ohledem na § 15 odst. 2 a § 33 zákona o rozhodčím řízení). Česká judikatura posuzuje taková ujednání liberalisticky, zastávající myšlenku, že si spotřebitel musí být vědom svého jednání a nesmí

⁹⁷ NOVÝ, Z.: dílo cit. v pozn. č. 92

⁹⁸ Pozměňovací návrh k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru a o změně zákona č. 64/1986 Sb., a zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů (sněmovní tisk č. 808)

sám porušovat zásadu *pacta sunt servanda* (srov. např. usnesení Městského soudu v Praze, č. j. 39 Co 88/2010-34 ze dne 10. srpna 2010).⁹⁹

Pokud není určité ustanovení směrnice provedeno nebo je transponováno nedostatečně, lze se dovolávat odpovědnosti za škodu vůči státu.

3.2. Rozhodčí smlouva

3.2.1. Pojem, typy a forma rozhodčí smlouvy

Předpokladem založení pravomoci rozhodců, resp. stálého rozhodčího soudu k závaznému projednání a rozhodnutí sporu je, že právní řád rozhodčí řízení, jako alternativu k řízení soudnímu, připouští a také existence platné rozhodčí smlouvy. Rozhodčí smlouva je smluvním ujednáním stran, kterým dochází k derogaci jurisdikce obecného soudu. Subjekty soukromoprávních vztahů se dohodnou, že konkrétní již vzniklý spor, nebo všechny spory, které v budoucnu vzniknou, z určitého právního vztahu budou posouzeny a rozhodnuty jedním, popř. více rozhodci nebo stálým rozhodčím soudem v rozhodčím řízení. Pokud to strany ve smlouvě výslovně nevyloučí, pak rozhodčí smlouva váže nejen smluvní strany samotné, ale také právní nástupce stran.

Rozhodčí smlouva může mít tři podoby¹⁰⁰:

- a) Smlouva o rozhodci – kterou strany uzavírají v případě již vzniklého sporu. Obsahem smlouvy je již jméno rozhodce (rozhodců), na kterém se strany shodly.
- b) Rozhodčí doložka – uzavřená mezi stranami pro případ (všech či jen některých) sporů, které by v budoucnu mohly vzniknout z určitého právního vztahu. Zpravidla je součástí smlouvy hlavní.
- c) Všeobecné ujednání (neomezený kompromis) – uzavírají strany pro případ potencionálních sporů z neurčitého počtu smluv, které mezi sebou uzavírají v delším časovém období v rámci svých smluvních vztahů.

Forma rozhodčí smlouvy je stanovena v § 3 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení. Rozhodčí smlouva musí být uzavřena pod sankcí neplatnosti písemně¹⁰¹. Písemná forma je

⁹⁹ http://www.rozhodcisoud.net/files/aktuality/judi_39_Co_88_2010.PDF

¹⁰⁰ Růžička uvádí ještě čtvrtý typ rozhodčí smlouvy – tzv. asymetrickou rozhodčí doložku, podle níž má jen jedna ze smluvních stran právo na výběr, zda podá žalobu u obecného soudu či u rozhodce. (Růžička, K.: dílo cit.v pozn. č. 5, s. 43)

¹⁰¹ Důvodová zpráva § 3 odst. 1 ZRŘ komentuje následovně: „V souladu s dosavadní právní úpravou, opřenou též o podmínky uznání a výkonu rozhodčích nálezů v mezinárodních smlouvách a o Vzorový zákon, se zachovává požadavek písemné formy rozhodčí smlouvy.“ K tomu dále srov. čl. II odst. 2 a čl. IV odst. 1 písm. b) Úmluvy o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů (Vyhl. č. 74/1959 Sb.) a čl. I odst. 2 písm. a) Evropské úmluvy o mezinárodní obchodní arbitráži (Vyhl. č. 176/1964 Sb.). Ani jedna z těchto úmluv však neumožňuje uzavření rozhodčí smlouvy elektronickými prostředky či dokonce dálkopisem. Z tohoto důvodu by

zachována i tehdy, je-li rozhodčí smlouva sjednána telegraficky, dálnopisem nebo elektronickými prostředky, jež umožňují zachycení jejího obsahu a určení osoby, které ji sjednaly. Je-li rozhodčí smlouva sjednána v rámci smlouvy hlavní (ve formě rozhodčí doložky), je doložka platně sjednána i tehdy, byl-li písemný návrh hlavní smlouvy druhou stranou přijat takovým způsobem, z něhož je patrný souhlas i s takovým ujednáním o způsobu řešení sporů (např. druhá strana smlouvy na základě takového návrhu protistrany plnila či se jinak fakticky zachovala). Požadavek písemné rozhodčí smlouvy je v zákoně o rozhodčím řízení vyjádřen dostatečně kategoricky, jde o kogentní ustanovení, přesto v praxi dochází k rozhodčímu řízení, při němž je vydán „náleží“, ačkoliv rozhodčí smlouva nebyla vůbec uzavřena. Zastánci tzv. rozhodčích center obhajují názor, že „všeobecná pravomoc rozhodců a rozhodčích institucí může být založena jak rozhodčí smlouvou, tak i pasivitou žalované strany“¹⁰². Rozhodčí smlouva dle tohoto názoru může být uzavřena **mlčky**, pokud žalovaný nereaguje na oznámení rozhodce o zahájení rozhodčího řízení a rozhodčí řízení je tak možno uskutečnit a věc meritorně rozhodnout.¹⁰³ Je zcela zřetelné, že tato interpretace je v kontradikci nejen se zákonem o rozhodčím řízení, ale i s povahou rozhodčího řízení. Mlčení samo o sobě nemůže znamenat projev vůle. Koncepce rozhodčího řízení vychází ze souhlasu stran ohledně řešení případného sporu a mlčení nemůže nahradit tento souhlas. Jak uvádí P. Smolík, v takovém případě vůbec nejde o rozhodčí řízení. „Nelze vést rozhodčí řízení bez ... platné písemné rozhodčí smlouvy vztahující se na daný konkrétní právní spor. Názor ..., že pravomoc rozhodce je založena pasivitou žalovaného ve vztahu k výzvě rozhodce je naprosto v rozporu se zákonem o rozhodčím řízení...“¹⁰⁴ Shodně nahlíží na tento problém Bělohávek¹⁰⁵ či Růžicka¹⁰⁶.

v mezinárodním rozhodčím řízení mohl vzniknout problém; zejména je nutno při výkladu těchto úmluv zohlednit technický rozvoj, ke kterému došlo od uzavření úmluv.

¹⁰² LISSE, L.: Studie Ústavu práva a právní vědy „K otázce rozhodčího řízení bez existence rozhodčí smlouvy“, in URL http://www.ustavprava.cz/files/sak/2005/05_2005_rozhodci_smlouva.pdf

¹⁰³ Osoba vystupující pod jménem Bc.S.Svobodová – rozhodce Vnitrostátní a mezinárodní arbitráže ad hoc se sídlem v Praze 3 mimo jiné uvedla: "Uzavření rozhodčí smlouvy nebo neexistenci písemné dohody o doložce zákon vysloveně připouští. Připouští i to, aby z nevyjádření se účastníka bylo vyvozeno, že s návrhem souhlasí nebo žalobu uznává. To je praxe, kterou uplatňují i soudy." (Rozhodci si různě vykládají podmínky arbitráže. Právo z 21.-22.5. 2005, s. 6). Svobodová uplatňuje teorii, že na arbitra se může se žalobou obrátit každý, kdo nechce čekat na soud. Žalovanému se pošle doporučené psaní, a když nereaguje anebo nepodá protest, dává mlčky souhlas ke spuštění řízení. "Mlčení znamená fikci uznání."

(Divoká arbitráž konkuruje soudům. MF Dnes. Ekonomika ze dne 18. 5. 2005, s. 1) http://ekonomika.idnes.cz/ekonomika.asp?r=ekonomika&c=A050517_204729_ekonomika_pol

¹⁰⁴ SMOLÍK, P.: Rozhodčí řízení bez souhlasu stran? – Neexistuje! In URL http://www.ceskenoviny.cz/prilohy/paragrafy/index_view.php?id=130631

¹⁰⁵ BĚLOHLÁVEK, A.J.: Vznik rozhodčí smlouvy a oprávnění rozhodců, Právní zpravodaj č. 7/2005, s. 13

¹⁰⁶ Srov. RŮŽICKA, K.: Je rozhodčí smlouva základem rozhodčího řízení?, Bulletin advokacie č. 10/2005, s. 53

V souvislosti s úpravou formy rozhodčí smlouvy a otázek založení pravomoci rozhodců zákon o rozhodčím řízení obsahuje určité sporné body:

a) srovnáme-li § 3 odst. 1 s § 15 odst. 2 a § 33, dojdeme k závěru, že si buď vzájemně odporují anebo v rozporu nejsou a platná (tj. též písemná) rozhodčí smlouva není podmínkou zahájení rozhodčího řízení. Podle těchto ustanovení lze námitku nedostatku pravomoci, zakládající se na neexistenci, *neplatnosti* nebo zániku rozhodčí smlouvy (nejde-li o neplatnost z důvodu, že ve věci nebylo možno rozhodčí smlouvu uzavřít) vznést *nejpozději při prvním úkonu v řízení*, týkajícího se věci samé. Podle § 33 se lze domáhat zrušení rozhodčího nálezu z důvodu neplatnosti rozhodčí smlouvy jen tehdy, jestliže strana, která tento důvod uplatňuje, takový důvod v rozhodčím řízení uplatnila *nejpozději, než začala jednat ve věci samé*. Vzhledem k těmto ustanovením se vyskytují názory, že neuplatněním námitky nedostatku pravomoci rozhodce, resp. rozhodčího soudu a aktivním přístupem (žalovaného) k projednávání věci samé dochází ke konkludentnímu uzavření rozhodčí smlouvy. A. Bělohávek možnost konkludentního uzavření rozhodčí smlouvy odmítá a nejdříve tvrdí, že podmínkou projednání a rozhodnutí sporu je existence *platné* rozhodčí smlouvy již v okamžiku podání žaloby, poté však dodává, že případ, kdy je strana aktivní v řízení a nepodá námitku nedostatku pravomoci, neznamená konkludentní uzavření (nové) smlouvy, nýbrž potvrzení existence rozhodčí smlouvy, resp. ratihabici nedostatku formy takové rozhodčí smlouvy, která minimálně v době zahájení řízení existovala.¹⁰⁷

Rozhodce má zákonem stanovenou pravomoc rozhodovat o své pravomoci (tzv. pravomoc – pravomoc).¹⁰⁸ Rozhodce může rozhodnout kladně, že jeho pravomoc rozhodnout spor v rozhodčím řízení je dána, nebo negativně, pokud dojde k závěru, že nemá pravomoc k rozhodnutí sporu. Vznese-li některá ze stran námitku neplatnosti či neexistence rozhodčí smlouvy, a tím tedy také neexistence pravomoci rozhodce spor rozhodnout, rozhoduje sám rozhodce o své pravomoci. Do doby, než bude v rozhodčím řízení rozhodnuto o pravomoci rozhodce nebo ve věci samé, nemají soudy pravomoc zasáhnout do rozhodování rozhodců (srov. § 106 odst. 3 o.s.ř.). Je-li však dříve zahájeno soudní řízení a vznese-li námitku existence rozhodčí smlouvy druhá ze stran, pak je soud oprávněn zkoumat, zda se na daný spor vztahuje platná rozhodčí smlouva, zda je spor arbitrabilní (objektivně a subjektivně) či zda se rozhodce neodmítl věci zabývat. Existenci a platnost rozhodčí smlouvy musí rozhodce, dle mého názoru, zkoumat i bez návrhu. Podle § 15 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení otázkou

¹⁰⁷ BĚLOHLÁVEK, A.J.: dílo cit. v pozn. č. 105, s. 13

¹⁰⁸ O zásadě pravomoci – pravomoci u rozhodců více např. ROZEHNALOVÁ, N.: Zásada autonomie a zásada rozhodování rozhodců o své pravomoci, Časopis pro právní vědu a praxi č. 2/2008, s. 112 - 121

pravomoci (příslušnosti) jsou rozhodci oprávněni se zabývat od okamžiku zahájení řízení (tj. od podání žaloby), a to po celou dobu řízení. Zjistí-li rozhodce *z předložené rozhodčí smlouvy*, že jeho pravomoc (příslušnost) není dána, ať již z důvodu neexistence nebo neplatnosti¹⁰⁹ rozhodčí smlouvy či nedostatku arbitrability, rozhodne o tom usnesením a řízení zastaví (srov. § 23 písm. b) zákona o rozhodčím řízení).

Lze tedy dojít k závěru, že uzavření rozhodčí smlouvy mlčky nepřipadá v úvahu a pasivní chování žalovaného nelze v žádném případě považovat za uzavření rozhodčí smlouvy či za souhlas s provedením rozhodčího řízení. Rozhodčí smlouva je podmínkou zahájení rozhodčího řízení.

b) Ustanovení § 31 zákona o rozhodčím řízení obsahuje taxativní výčet důvodů, pro které soud, na návrh strany, může zrušit rozhodčí nález. Toto ustanovení neřeší situaci, kterou předpokládá § 15 odst. 2., a to neexistenci rozhodčí smlouvy. I z tohoto důvodu lze učinit závěr, že v případě neexistence rozhodčí smlouvy se rozhodčí řízení konat nemůže a nesmí, a i kdyby se konalo, nejde o rozhodčí řízení a rozhodnutí, které rozhodce vydá, není rozhodčím nálezem, jenž je nadán vykonatelností, nýbrž je aktem jen zdánlivým.

Ujednání o rozhodci může být obsaženo ve smlouvě hlavní (rozhodčí doložka) nebo může být v samostatné smlouvě (rozhodčí smlouva), která na smlouvu hlavní odkazuje. Podle ustanovení § 2 odst. 4 zákona o rozhodčím řízení se rozhodčí smlouva vztahuje i na spory z právních vztahů přímo vznikající, jakož i na otázku právní platnosti těchto vztahů či práva s těmito právy související.

Doktrína autonomie

V teorii i praxi rozhodčího řízení je přijímána doktrína autonomie, resp. separace smlouvy hlavní a smlouvy rozhodčí. Obecně se vychází ze samostatnosti obou smluv a jejich platnost je nutno posuzovat odděleně (srov. § 267 odst. 3 obchodního zákoníku). Zánik, neplatnost nebo nicotnost smlouvy hlavní nemusí mít nutně vliv na existenci smlouvy rozhodčí a naopak. Nevyloučí-li strany z rozhodování spory o platnost či neplatnost smlouvy, princip autonomie spolu s principem pravomoci-pravomoci umožní rozhodci projednat spor a případně konstatovat neplatnost či neexistenci smlouvy hlavní. Ve vztazích s cizím prvkem se doktrína autonomie projevuje možností různých právních režimů obou smluv (právo, jímž se řídí rozhodčí smlouva, může být odlišné od hmotného práva, kterým se řídí předmět sporu).

¹⁰⁹ Srov. BĚLOHLÁVEK, A. J.: dílo cit.v pozn. č. 105, s. 13

3.2.2. Právní povaha rozhodčí smlouvy

Stejně jako o právní povaze samotného rozhodčího řízení se vedou v právní teorii spory i o právní povaze rozhodčí smlouvy. Jde zejména o určení, zda je rozhodčí smlouva svým charakterem smlouvou hmotněprávní, procesněprávní nebo smíšená. Zastánci jurisdikční teorie¹¹⁰ se přiklání k procesněprávnímu charakteru, neboť jejím předmětem je derogace jurisdikce obecných soudů a přenesení pravomoci na rozhodce. Na podporu svých názorů argumentují i tím, že rozhodčí smlouva má výlučné procesní důsledky a je upravena předpisy procesního práva.¹¹¹ Raban rozebírá věc podrobněji a dospívá k názoru, že ji lze považovat buďto za hmotněprávní smlouvu o procesních vztazích či za procesně právní smlouvu, která se řídí předpisy hmotného práva.¹¹² Zastánkyně smíšené doktríny N. Rozehnalová hodnotí rozhodčí smlouvu jako „*institut se smluvním základem, pohybující se v prostředí procesního práva*“.¹¹³ Rozhodčí smlouva vyjadřuje vůli stran řešit spor v rozhodčím řízení a zároveň procesním účinkem této smlouvy je přenesení pravomoci na rozhodce, vyplývá-li takový účinek z právního řádu. Souhlasím s tím, že pro posouzení povahy rozhodčí smlouvy jsou rozhodné oba aspekty.

3.2.3. Obsah rozhodčí smlouvy

Zákon o rozhodčím řízení ani žádná mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví obsah rozhodčí smlouvy. Definujeme-li rozhodčí smlouvu podle § 2 zákona o rozhodčím řízení jako dohodu stran, že o určitých sporech mezi nimi má rozhodnout jeden nebo více rozhodců, popř. stálý rozhodčí soud, dostaneme minimální obsah rozhodčí smlouvy, který postačuje k vyloučení příslušnosti obecných soudů. Z uvedené definice vyplývá, že minimálním rozsahem rozhodčí smlouvy je *vůle stran* podřídit spor rozhodčímu řízení, vedené *rozhodcem (rozhodci) ad hoc* nebo *stálým rozhodčím soudem* a konkrétní vymezení *okruhu případných sporů (arbitrabilita subjektivní)* je tím minimálním obsahem. Neujednají-li si strany dále ve smlouvě jinak, je presumováno, že „mlčky akceptují dispozitivní ustanovení zákona o způsobu ustavení rozhodce (rozhodců) a průběhu následného rozhodčího řízení“, aby mohlo rozhodčí řízení řádně proběhnout.¹¹⁴

3.2.4. Zánik rozhodčí smlouvy

¹¹⁰ Např. K. Růžička, F. Zoulík

¹¹¹ ZOULÍK, F.: dílo cit. v pozn. č. 25, s. 15

¹¹² Srov. RABAN, P.: dílo cit. v pozn. č. 3, s. 54

¹¹³ ROZEHNALOVÁ, N.: dílo cit. v pozn. č. 2, s. 107

¹¹⁴ RABAN, P.: dílo cit. v pozn. č. 3, s. 49

S ohledem na obecně přijímanou zásadu autonomie smlouvy hlavní a smlouvy rozhodčí neznamená vždy zánik smlouvy hlavní také zánik rozhodčí smlouvy. Slovenský zákon o rozhodcovskom konaní vyjadřuje zásadu autonomie v § 5 odst. 2 na rozdíl na českého zákona o rozhodčím řízení. Obdobně zásadu autonomie vyjadřuje v § 267 odst. 3 pouze Obchodní zákoník.

Rozhodčí smlouva může zaniknout splněním smlouvy hlavní, aniž vznikne následný spor, odstoupením od smlouvy hlavní, uplynutím času nebo písemnou dohodou stran. Zánik rozhodčí smlouvy může nastat také v případě, kdy byl stranami ve smlouvě určen jediný rozhodce a tento zemře či jinak ztratí schopnost vykonávat činnost rozhodce nebo odmítne přijmout funkci rozhodce například z důvodu podjatosti (srov. rozsudek Nejvyššího soudu 33 Odo 135/2006). Rozhodčí smlouva zaniká také tehdy, byl-li ve všech věcech, na něž se vztahuje, vydán rozhodčí nález nebo byl uzavřen smír nebo byla-li rozhodčí smlouva prohlášena pravomocným rozhodnutím obecného soudu za neplatnou.

3.2.5. Právní režim rozhodčí smlouvy v mezinárodních sporech

Ve sporech s cizím prvkem bude nutné zjistit rozhodné právo, jichž může být v souvislosti s rozhodčí smlouvou několik. Ustanovení § 36 zákona o rozhodčím řízení obsahuje kolizní úpravu pro určení rozhodného práva pro otázku arbitrability a ostatních náležitostí rozhodčí smlouvy, včetně formy rozhodčí smlouvy.

Pokud jde o právo, kterým se řídí *arbitrabilita*, zákon o rozhodčím řízení stanoví kogentním ustanovením, že „*přípustnost rozhodčí smlouvy se posuzuje podle tohoto zákona*“, tj. podle právního řádu sídla stálého rozhodčího soudu nebo podle místa konání rozhodčího řízení ad hoc (lex fori). Vzhledem k tomu, že v každém státě může být okruh možných sporů odlišný, bude mít otázka arbitrability vliv na uznání a výkon rozhodčího nálezu. Uznání a výkon rozhodčího nálezu může být odmítnut, jestliže předmět sporu nemůže být předmětem rozhodčího řízení podle práva země, kde se o výkon nálezu žádá.¹¹⁵ Přípustnost musí být posuzována také z pohledu souladu s veřejným pořádkem státu, kde má být rozhodčí nález vykonán. Většina českých autorů se shoduje, že volba práva není v případě arbitrability přípustná.¹¹⁶

Má-li být rozhodčí nález vydán v ČR, posuzují se i *ostatní náležitosti rozhodčí doložky* (mimo arbitrabilitu, přípustnost a formu) podle zákona o rozhodčím řízení. *Forma* rozhodčí

¹¹⁵ Srov. čl. V. odst. 2 písm. a) Newyorské úmluvy a čl. VI. odst. 2 Evropské úmluvy (poslední odstavec)

¹¹⁶ Např. A. Bělohávek, dílo cit. v pozn. č. 7, s. 268

smlouvy se řídí právem rozhodným pro ostatní náležitosti smlouvy; stačí však, jestliže bylo učiněno zadost právnímu řádu místa, kde došlo k projevu vůle (§ 36 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení). Mezinárodní smlouva může mít v souladu s čl. 10 Ústavy ČR přednost před zákonem, stanoví-li odchylnou úpravu od zákona a jejíž ustanovení jsou přímo aplikovatelná. Podle čl. VI odst. 2 Evropské úmluvy se posuzuje otázka přípustnosti rozhodčí smlouvy, ostatních náležitostí včetně její formy:

a) podle práva, jemuž strany podrobily svou rozhodčí smlouvu;

b) jestliže nebyla o tomto právu učiněna žádná zmínka, podle práva země, v níž má být vydán rozhodčí nález;

c) jestliže nebyla učiněna zmínka o právu, jemuž strany podrobily svou smlouvu a jestliže v době, kdy otázka byla vznesena před soudem, nemůže být předvídáno, v které zemi má být vydán rozhodčí nález, podle práva použitelného podle kolizních pravidel projednávajícího soudu.

*Procesní právo, kterým se řídí rozhodčí řízení (lex arbitri) bude zpravidla shodné s právem, jímž se řídí rozhodčí doložka, tedy místem konání rozhodčího řízení (místo sídla rozhodčího soudu, místo zasedání rozhodčího senátu). Strany mají možnost volného výběru sudiště. Sudiště ovlivňuje lex arbitri.¹¹⁷ Strany, popř. rozhodci mají značnou volnost při stanovení procesních pravidel a jsou omezeni pouze požadavkem *řádného procesu* místa sudiště (procesním ordre public). Zejména musí být zachována rovnost stran a právo stran na spravedlivé projednání věci.¹¹⁸*

Hmotné právo, kterým se řídí hlavní závazek (předmět sporu) – lex causae – není-li zvoleno stranami, rozhodci užijí právo státu určené podle českých kolizních norem (o lex causae bude pojednáno níže).

3.3. Osoba rozhodce

3.3.1. Základní předpoklady pro výkon funkce rozhodce

Rozhodcem může být pouze fyzická osoba, a to občan České republiky, který je zletilý a plně způsobilý k právním úkonům. Právní předpisy stanoví výjimky, kdo rozhodcem být nemůže, např. státní zástupci či soudci obecných soudců.¹¹⁹ V případě soudců Ústavního

¹¹⁷ BERDYCH, M., ZWETTLEROVÁ, I.: Náležitosti a forma rozhodčí doložky, Právní rozhledy č. 24/2008

¹¹⁸ Podrobněji k problematice aplikace procesních předpisů legis fori – BĚLOHLÁVEK, J.A.: Základní principy řízení před rozhodci, Právní fórum, 14. 12. 2007

¹¹⁹ Srov. § 24 odst. 2 písm. e) zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, § 80 odst. 5 písm. b) zákona č. 6/2002 Sb., zákona o soudech a soudcích

soudu České republiky z právního předpisu přímý zákaz souběžného výkonu funkce rozhodce nevyplývá. Čistě teoreticky by tito soudci mohli činnost rozhodce vykonávat jen jako činnost bezplatnou.

Cizinec může na území České republiky působit jako rozhodce, pokud je způsobilý k právním úkonům podle práva státu, jehož je příslušníkem, stačí však, je-li způsobilý k právním úkonům podle práva České republiky.

Zákon o rozhodčím řízení nestanoví pro osobu rozhodce jiné zvláštní osobní či kvalifikační předpoklady. Vládní návrh zákona přitom vycházel nejen z větší kontroly nad rozhodci prostřednictvím povinné evidence v seznamu rozhodců, nýbrž i z náročnějších požadavků na kvalifikaci rozhodce a jeho trestní bezúhonnosti. Uvolnění státní regulace v 90. letech minulého století však ovlivnilo i konečnou verzi zákona o rozhodčím řízení, který se přiklonil k liberální úpravě celého rozhodčího řízení i předpokladům pro funkci rozhodce. Domnívám se, že právnické vzdělání rozhodce je v mnoha směrech předností. Před rozhodce však mohou být přineseny i takové spory, které více vyžadují znalosti technického či ekonomického rázu, popř. jiné odborné znalosti, které by před obecnými soudy nemohly být řešeny, aniž by byl přítomen znalec.

Stálé rozhodčí soudy obvykle vyžadují další předpoklady¹²⁰, zejména též právnické vzdělání, které by rozhodce měl splňovat, aby byl zapsán na seznam rozhodců, které tyto soudy zpravidla vedou.

Na rozdíl od právního vzdělání by trestní bezúhonnost rozhodců měla být jedním ze základních požadavků pro výkon funkce. Je-li bezúhonnost nutným požadavkem pro živnostenské podnikání¹²¹, o to více by měla být požadována u osob vydávajících závazné rozhodnutí. Rozhodci by měli být osoby vážené, jejichž vlastnosti jsou zárukou spravedlivého rozhodnutí. Podle návrhu Ministerstva spravedlnosti by měla být bezúhonnost definována široce, v souladu s § 60 odst. 2 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.

Volba rozhodce je jednou z hlavních výhod rozhodčího řízení. Strany jsou plně odpovědné za svá rozhodnutí, že jmenují rozhodce s odpovídající odborností. Zvláštní předpoklady, které by měl rozhodce splňovat, může určit rozhodčí smlouva.

Rozhodce bude z projednávání věci vyloučen z důvodu podjatosti a ztráty předpokladů pro výkon činnosti rozhodce, např. pokud pozbude způsobilosti k právním úkonům.

¹²⁰ Např. podle čl. IV. odst. 1 Statutu Rozhodčího soudu při HK ČR a AK ČR může být na listinu rozhodců zapsána osoba, která si svou činností osvojila způsobilost pro funkci rozhodce a jejíž vědomosti a zkušenosti včetně znalostí práva ve spojení s osobními vlastnostmi dávají záruku úspěšného výkonu funkce rozhodce.

¹²¹ Srov. § 6 odst. 1 písm. c) zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání

Pověření rozhodce zaniká rezignací, odvoláním, rozhodnutím obecného soudu, zbavením nebo omezením způsobilosti k právním úkonům nebo jeho smrtí.

Mezi povinnosti, které vyplývají z přijetí funkce rozhodce, patří zejména povinnost rozhodnout spor v souladu se zákonem o rozhodčím řízení a dalšími právními předpisy podle rozhodného práva, popř. zásad spravedlnosti, povinnost nezávislosti a nestrannosti, povinnost mlčenlivosti, povinnost vzdát se funkce rozhodce, není-li splněn požadavek nestrannosti.

De lege ferenda bude nutné zvýšit kvalifikační předpoklady minimálně u rozhodců rozhodujících spotřebitelské spory (VŠ vzdělání právního zaměření), požadovat trestní bezúhonnost rozhodců a zrušit § 33 zákona o rozhodčím řízení, z hlediska možného soudního přezkumu rozhodčího nálezu v souladu s evropským právem.

3.3.2. Nezávislost a nestrannost rozhodce

Základem spravedlivého rozhodnutí je nezávislé a nestranné postavení rozhodce. Rozhodce má být na stranách nezávislý, a to jak ekonomicky (finančně), tak i subordinačně či osobně. Nezávislost rozhodce vyplývá také ze skutečnosti, že obecný soud nemůže zasahovat do rozhodčího řízení, probíhá-li v souladu se zákonem, dále ze závaznosti rozhodčího nálezu, jeho vynutitelnosti a z pravomoci rozhodce rozhodovat o své pravomoci. Zárukou nestrannosti rozhodce je postup, který nastupuje v případě, kdy je dán důvod k pochybnostem o nepodjatosti rozhodce.¹²² Nestranný je takový rozhodce, který nemá žádný vztah k projednávané věci a ke stranám sporu. Určený či jmenovaný rozhodce musí podle § 8 zákona o rozhodčím řízení bez odkladu oznámit stranám či soudu všechny okolnosti, které by mohly vzbudit pochybnosti o jeho nepodjatosti. Například rozhodci Rozhodčího soudu při HK ČR a AK ČR při svém jmenování rozhodcem v konkrétním sporu předkládají prohlášení o nezávislosti, ve kterém mj. uvádějí, zda v minulosti zastávali činnost rozhodce pro některou ze stran. Rozhodce je ze zákona vyloučen z projednávání věci, jestliže dodatečně vyjdou najevo okolnosti týkající se jeho možné podjatosti a je povinen se funkce rozhodce vzdát. Podle *doporučení č. 1998/257/ES o zásadách platných pro orgány odpovědné za mimosoudní řešení spotřebitelských sporů* lze mít za podjatého rozhodce, pokud taková osoba byla členem jedné ze stran či pro ni vykonávala v minulosti nějakou činnost. Je též nepřijatelné, aby byl spor rozhodován některým z rozhodců rozhodčí společnosti, v níž má majetkový podíl advokát protistrany (též rozhodce této společnosti). O podjatosti těchto rozhodců nelze mít pochyb.

¹²² Srov. ustanovení § 8, § 11, § 12, § 27 věta 1 zákona o rozhodčím řízení.

3.3.3. Počet a způsob ustanovení rozhodců v rozhodčím senátu

Podle § 7 zákona o rozhodčím řízení mohou strany v rozhodčí smlouvě stanovit počet rozhodců a způsob jejich jmenování. Konečný počet rozhodců musí být vždy lichý, vzhledem k tomu, že rozhodčí nález musí být usnesen většinou rozhodců (srov. § 7 odst. 1 a § 25 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení). Neobsahuje-li rozhodčí smlouva ujednání o počtu a způsobu volby rozhodců, spor projednává a rozhoduje tříčlenný senát. Každá strana jmenuje jednoho rozhodce a tito pak jmenují třetího, předsedajícího rozhodce. V jednodušších věcech je z hlediska finanční úspory vhodné, rozhodne-li spor jeden rozhodce, na němž se strany shodly. Skutečnost, že některá ze stran je při jmenování rozhodce nečinná, zpravidla strana žalovaná, nebo pokud jmenování rozhodci nezvolí třetího rozhodce, popř. kdy je zvolený rozhodce nečinný, nemůže bránit pokračování řízení. Zákon o rozhodčím řízení proto v § 9 obsahuje procesní institut jmenování rozhodce soudem. Soud na návrh, v rámci své pomocné činnosti v rozhodčím řízení, jmenuje chybějícího rozhodce nebo předsedajícího rozhodce¹²³. Řády rozhodčích soudů většinou obsahují ustanovení o náhradním jmenování rozhodců pro případ, že nedojde ke jmenování rozhodců způsobem stanoveným v rozhodčí smlouvě.¹²⁴ Strany se mohou dohodnout na jméně konkrétního rozhodce a určit jej v rozhodčí smlouvě. Tento postup bude praktický v případě již vzniklého sporu. Strany by měly mít ve fázi před uzavřením rozhodčí smlouvy písemný souhlas tohoto konkrétního rozhodce, protože by tato osoba mohla odmítnout přijmout funkci rozhodce. Naopak, v případě, kdy strany sjednávají rozhodčí doložku pro případ sporů, jež mohou v budoucnu vzniknout, je určení konkrétního jména rozhodce/rozhodců určitým rizikem, že takový rozhodce nebude způsobilý věc rozhodnout (k úskalí v rozhodčí smlouvě jediného určeného rozhodce srov. rozsudek Nejvyššího soudu 33 Odo 135/2006).

Výkon funkce rozhodce je dobrovolný. Rozhodce přijímá od stran (strany) pověření k činnosti rozhodce obligatorně písemně (*receptum arbitrii*). Zakládá se jím konkrétní pravomoc rozhodce, splňuje-li tato osoba požadavky vyplývající ze zákona, ze smlouvy nebo řádu stálého rozhodčího soudu. Tento jednostranný úkon rozhodce může být podmíněný, např. zaplacením odměny. Rozhodce se může své funkce vzdát jen ze závažných důvodů nebo se souhlasem stran. Vzdá-li se rozhodce funkce nebo je-li vyloučen dohodou stran či rozhodnutím soudu, musí být jmenován rozhodce nový shodným postupem jako rozhodce předchozí.

¹²³ Blíže o charakteru řízení o jmenování rozhodce podle § 9 zákona o rozhodčím řízení srov. VRCHA, P.: Malá poznámka k charakteru řízení o jmenování rozhodce podle zákona o rozhodčím řízení, Soudní rozhledy č. 7/2006, s. 248-249

¹²⁴ Např. Vnitrostátní či mezinárodní rozhodčí řád Rozhodčího soudu při HK ČR a AK ČR v § 21 odst. 2

3.3.4. Mlčenlivost

Vzhledem k neveřejnému charakteru rozhodčího řízení jsou rozhodci povinni zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se v souvislosti s konkrétním rozhodčím řízením dozvěděli. Rozhodci nejsou oprávněni poskytovat jakékoliv informace o projednávaném sporu a dalších okolnostech komukoliv (i státním orgánům)¹²⁵, na rozdíl od stran, popř. jiných účastníků řízení, na nichž záleží, zda určité informace o průběhu či výsledku sporu poskytnou, eventuálně mohou strany rozhodce zprostit mlčenlivosti. Nezavázali rozhodce povinnosti mlčenlivosti strany, může jej z vážných důvodů zprostit této povinnosti předseda okresního soudu, v jehož obvodu má rozhodce bydliště, a to pouze ve vztahu ke konkrétní otázce týkající se řízení. Aktivně legitimován k takové žádosti bude buď rozhodce sám nebo kterýkoliv z účastníků řízení nebo „kdokoliv, v jehož prospěch má být udělen souhlas s poskytnutím informací“¹²⁶.

3.3.5. Vztah mezi rozhodcem (rozhodci) a stranami

Významnou otázkou v rozhodčím řízení je postavení rozhodce a jeho vztah ke stranám. Opět se při tomto hodnocení dostaneme k základům rozhodčího řízení. Z hlediska smluvní teorie činnost rozhodce spočívá v poskytnutí služby, z pozice teorie jurisdikční je rozhodce v postavení podobnému soudci.¹²⁷

Vlastní vztah mezi stranou a rozhodcem vzniká podle P. Rabana uzavřením *rozhodcovské smlouvy*.¹²⁸ Smlouva v jeho pojetí vzniká sice v závislosti na smlouvě rozhodčí, avšak teprve písemným souhlasem rozhodce se svým jmenováním. Obsahem takové smlouvy má být převzetí závazku provést rozhodčí řízení a vydat rozhodčí nález postupem stanoveným stranami v rozhodčí smlouvě, popřípadě stanovený zákonem. P. Raban se ve svém názoru přiklání k doposud převažující teorii rakouské a německé.

Ostatní čeští teoretici zastávají opačný názor, že mezi rozhodci a stranami závazkový vztah nevzniká, neboť by taková konstrukce odporovala požadavku nestrannosti rozhodce, který je ve smluvním vztahu ke straně a nemůže tak být nestranný a nepodjatý.¹²⁹ K. Růžička dále poukazuje na problematiku vzniku takového vztahu mezi rozhodcem a druhou stranou, která takového rozhodce nejmenovala či mezi stranami a předsedajícím rozhodcem. Shodně

¹²⁵ POPOV, S.: Osoba rozhodce, Bulletin advokacie č. 6/2006, s. 37

¹²⁶ BĚLOHLÁVEK, A. J.: dílo cit. v pozn. č. 7, s. 71

¹²⁷ ROZEHNALOVÁ, N.: Dílo cit. v pozn. č. 2, s. 182-183

¹²⁸ Srov. RABAN, P.: dílo cit. v pozn. č. 3, s. 102 an.

¹²⁹ Např. RŮŽIČKA, K.: K otázce právní povahy rozhodčího řízení, Bulletin advokacie č. 5/2003.

pak Bělohlávek uvádí, že „oprávnění k výkonu funkce rozhodce vzniká na základě nominace a volného rozhodnutí rozhodce a existuje bez ohledu na to, zda došlo ke vzniku soukromoprávního vztahu mezi tímto rozhodcem a stranou, která ho nominovala“.¹³⁰

Povinnosti rozhodce, zejm. rozhodnout spor podle práva či zásad spravedlnosti, zachovávat mlčenlivost aj. vyplývají z právního předpisu, kterým se řídí rozhodčí řízení, popřípadě další povinnosti z rozhodčí smlouvy uzavřené mezi stranami. Přijetím jmenování tak rozhodce vyslovuje souhlas i s těmito povinnostmi. Povinnost rozhodce postupovat v mezích rozhodčí smlouvy, eventuelně také podle dohody o procesním postupu, nejsou-li v rozporu s kogentními normami právního řádu, je zpravidla připuštěna současně i autory, kteří odmítají smluvní povahu vztahu rozhodce a stran.

3.3.6. Charakter činnosti rozhodce

Činnost rozhodce není podnikáním ve smyslu obchodního zákoníku, živnostenského zákona či jiných předpisů, neboť zde není splněna podmínka soustavnosti. Jde spíše o činnost nahodilou. Z hlediska finančního práva je příjem rozhodce z rozhodčí činnosti předmětem daně z příjmu podle § 7 odst. 2 písm. c) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. Tento příjem je považován za příjem ze samostatné výdělečné činnosti.

3.3.7. Odměna rozhodce

Vzhledem ke stručné úpravě zákona o rozhodčím řízení dochází v některých zásadních oblastech k pochybnostem a různým výkladům sporných otázek. Jednou z takových oblastí je i otázka nároku rozhodce na odměnu za provedení rozhodčího řízení v případě, že tato odměna nebyla výslovně stranami sjednána.

V případě řízení před stálými rozhodčími soudy v České republice k pochybnostem zpravidla nedochází, neboť statuty a řády těchto soudů otázku odměny a nákladů řízení v souladu s ustanovením § 13 zákona o rozhodčím řízení upravují¹³¹.

Absence zákonné úpravy neznamena, že rozhodci nemají na odměnu nárok. Zákonodárce spíše přenechal na vůli stran a rozhodce, zda bude rozhodce vykonávat funkci bezplatně či za odměnu a jak vysoká odměna bude. Z ustanovení § 13 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení lze ostatně dovodit, že zákon s odměňováním rozhodců počítá. Podle P.

¹³⁰ BĚLOHLÁVEK, A. J.: dílo cit. v pozn. č. 7, s. 64

¹³¹ Např. u Rozhodčího soudu při HK ČR a AK ČR jsou součástí Řádu pro vnitrostátní spory i Pravidla o nákladech rozhodčího řízení pro vnitrostátní spory, jejichž přílohou je sazebník nákladů, obsahující sazby rozhodčích poplatků.

Pospíšila pokud strany výši odměny, způsob jejího zaplacení a otázku nákladů řízení neupraví, rozhodce si je této skutečnosti při přijetí svého jmenování vědom a bude se mít za to, že souhlasí s bezplatným výkonem funkce.¹³² A. Bělohlávek zastává odlišný názor, že „nárok rozhodce (na přiměřenou odměnu – poznámka autorky) je dán, minimálně ve výši obvyklé, bez ohledu na to, zda existuje dohoda o výši odměny rozhodců a způsobu jejího hrazení“.¹³³

V praxi nelze jinak než doporučit otázku odměny a nákladů řízení v rozhodčí smlouvě detailně upravit, a to zejména výši odměny, zda povinnost jejího zaplacení vznikne oběma stranám solidárně (což považují za vhodné řešení) nebo pouze straně žalující, v jejíž prospěch bude v případě úspěšnosti žaloby znít rozhodčí nález o úhradě těchto nákladů v neprospěch strany druhé, splatnost odměny, aj. Otázka výše odměny by měla být vyjasněna předem s osobou, kterou se strany chystají v rozhodčí smlouvě uvést jako rozhodce.

P. Pospíšil ve svém článku¹³⁴ rozebírá též názory na možnost analogického použití občanského soudního řádu na otázku výše odměny rozhodců v souladu s § 30 zákona o rozhodčím řízení a uvádí názory na danou problematiku A. Bělohlávka a N. Rozehnalové.¹³⁵ Analogii *iuris* nelze v této otázce připustit, a to z toho důvodu, že soudní poplatky mají zcela jinou, a to veřejnoprávní povahu, a též jinou funkci, než odměna rozhodce. Soudní poplatky neupravuje přímo občanský soudní řád, ale zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, na nějž se § 30 zákona o rozhodčím řízení nevztahuje.

Závěrem lze tedy konstatovat, že rozhodce nárok na odměnu za provedení rozhodčího řízení má (nevzdá-li se tohoto nároku) a mělo by tak být stanoveno nejlépe v rozhodčí smlouvě, popř. odkazem v rozhodčí smlouvě na sazebník stálého rozhodčího soudu, na jehož příslušnosti k vedení rozhodčího řízení se strany dohodly. K právu rozhodce rozhodnout o své odměně srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 2668/2004, resp. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 2798/2004.

3.3.8. Odpovědnost rozhodců

¹³² POSPÍŠIL, P.: O právu rozhodce na odměnu za rozhodnutí sporu v rozhodčím řízení, Bulletin advokacie č. 11-12/2005, s. 44

¹³³ BĚLOHLÁVEK, A.J.: Nárok rozhodců na odměnu a způsob jejího stanovení, Bulletin advokacie č. 1/2006

¹³⁴ POSPÍŠIL, P.: dílo cit. v pozn. č. 132

¹³⁵ BĚLOHLÁVEK, A.J.: Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, Praha: C.H.Beck, 2004, ISBN: 80-7179-629-8, s. 181, ROZEHNALOVÁ, N.: Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, 1.vyd. Praha: ASPI Publishing, 2002, ISBN: 80-86395-41-3, s. 169 (in POSPÍŠIL, P.: dílo cit. v pozn. 132)

V souvislosti s činností rozhodce, resp. rozhodčího soudu, jejímž konečným cílem je vydání autoritativního rozhodnutí – rozhodčího nálezu, jenž podle zákona o rozhodčím řízení nabývá účinku pravomocného rozhodnutí soudu, si lze klást otázku, zda jsou rozhodci či rozhodčí soud ze své činnosti též odpovědní nebo zda je jim přiznána určitá imunita. V zemích, jako je Velká Británie nebo USA, založené na systému common-law, je rozhodcům poskytována podobná imunita jako soudcům. Také některé stálé rozhodčí instituce mají tendence vyloučit odpovědnost nejen svých rozhodců, ale i zaměstnanců těchto institucí, např. čl. 34 ICC Rules. V ostatních zemích s tradicí civilněprávní, kde vztah mezi rozhodci a stranami rozhodčí smlouvy je založen na smluvní teorii, je v různé míře odpovědnost rozhodců dána, je-li škoda způsobena úmyslně či hrubou nedbalostí.¹³⁶ Zákon o rozhodčím řízení se odpovědností rozhodce nezabývá, což vyvolává v právní teorii značnou diskusi. Pouze Washingtonská úmluva v čl. 21 zaručuje rozhodcům imunitu.

Pro určení odpovědnosti rozhodce je podle P. Rabana¹³⁷ podstatné vyřešit otázku povahy rozhodčí činnosti, respektive povahy rozhodčího nálezu. Jak již bylo výše uvedeno, odpověď na tuto otázku není jednotná. Z pohledu smluvní teorie rozhodčího řízení, kterou tento autor zastává, dochází k závěru, že rozhodci by měli odpovídat za zaviněná porušení smluvních povinností, k nimž se rozhodci zavazují v *rozhodcovské smlouvě*, podle zásad smluvního práva.¹³⁸ Raban odděluje odpovědnost za porušení smluvních povinností vyplývajících z *rozhodcovské smlouvy*, kde odpovědnost rozhodce uznává, a odpovědnost vyplývající z rozhodovací činnosti. Rozhodce podle jeho pojetí nemůže mít širší rozsah odpovědnosti, než kam dosahuje odpovědnost soudce. Přiznává tedy rozhodci imunitu (osvobození od majetkové odpovědnosti) „s výjimkou, že by se jednalo o zaviněné porušení právní povinnosti zjištěné v trestním řízení“.¹³⁹

Toto pojetí je v mezinárodní doktríně přijímáno, kdy autoři zpravidla rozdělují odpovědnost a funkci rozhodce dílem na judiciální a dílem na smluvní, přičemž složce judiciální zpravidla přiznávají značnou ochranu jak národními právními řády, tak mezinárodním právním pořádkem.

Z hlediska (čisté) jurisdikční teorie je rozhodčí činnost delegovaným výkonem veřejné moci. Rozhodce je soukromou osobou, na níž stát delegoval jurisdikční pravomoc a měl by tedy být odpovědný za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci podle zákona č. 82/1998

¹³⁶ TSAKATOURA, A.: The imunity of arbitrators, uveřejněno na internetových stránkách:

<http://www.inter-lawyer.com/lex-e-scripta/articles/arbitrators-immunity.htm>

¹³⁷ RABAN, P.: K odpovědnosti rozhodce a rozhodčího soudu, Bulletin advokacie č. 1/2003, s. 25 an.

¹³⁸ Dílo cit. v pozn. č. 3 s. 132

¹³⁹ Dílo cit. v pozn. č. 132, s. 34

Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád). Tento zákon se však na odpovědnost rozhodců nevztahuje, neboť osobu rozhodce nelze podřadit pod § 3 písm. b), jelikož v případě činnosti rozhodců nejde o výkon státní správy a ani § 4 činnost rozhodců za výkon státní správy neprohlašuje, na rozdíl například od činnosti jiných soukromých osob, a to notářů a exekutorů. Na osobu rozhodce, na rozdíl od notáře či exekutora, není kladen zákonný požadavek určité kvalifikace, může jím být laik, bez právnického vzdělání. Notáři i exekutoři jsou povinně asociováni v notářské, resp. exekutorské komoře, které vykonávají dohled nad jejich činnostmi, stejně tak jako Ministerstvo spravedlnosti ČR. Notáři i exekutoři jsou kárně odpovědní. Exekutorské i notářské zápisy jsou prohlášeny zákonem za veřejné listiny, splňují-li předepsané náležitosti. Tyto skutečnosti mohou být důvodem, proč jsou některé činnosti exekutora či notáře prohlášeny za výkon státní správy a stát nese odpovědnost za škodu způsobenou těmito činnostmi.

Podle § 5 odst. 1 je možné dovodit povinnost rozhodce vykonávat funkci řádně, pokud písemně souhlasí s přijetím této funkce. Strany by se mohly dožadovat náhrady škody, která jim vznikne v důsledku zaviněného jednání rozhodce, v porušení zákonných povinností (např. rozhodce nepostupuje nestranně při vydání rozhodčího nálezu či poruší-li povinnost mlčenlivosti). Rozhodce se zavazuje k jejich dodržení přijetím své funkce.

Pokud jde o odpovědnost za škodu způsobenou nesprávným skutkovým a právním posouzením sporu podle hmotného práva, nelze rozhodce žalovat, jelikož při posuzování o této škodě by se soud zabýval meritem věci. Soud by si musel jako prejudiciální otázku vyřešit, zda je rozhodčí nález nezákonný. Soudní přezkum hmotné stránky rozhodčího nálezu je vyloučen. Navíc, rozhodce nemusí mít právnické vzdělání, je laikem. Výklad práva je navíc subjektivní, a nelze postihovat myšlenkové procesy rozhodce.

Dále je třeba položit si otázku, zda případnou odpovědnost nese rozhodce ad hoc či rozhodce stálého rozhodčího soudu, popř. zda může být subjektem odpovědnosti stálý rozhodčí soud. Podle nálezu Ústavního soudu ČR, sp. zn. IV ÚS 174/2002 rozhodčí nálezy Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR vydávané rozhodčími senáty nebo jedinými rozhodci působícími v rámci tohoto rozhodčího soudu jsou rozhodčími nálezy tohoto soudu, nikoliv jeho rozhodců jako soukromých osob. Podle tohoto nálezu by se dalo usuzovat na odpovědnost tohoto stálého rozhodčího soudu. Ale bude opravdu ve věci odpovědnosti za škodu věcně pasivně legitimován? Zákon o Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR rozhodčímu soudu právní subjektivitu nepřiznává, naopak, hovoří o něm

jako o svém orgánu. Právní subjektivitu má pouze Hospodářská komora. Přijmeme-li tedy názor J. Chýleho¹⁴⁰ ve světle nálezu Ústavního soudu, že nemůže být ve věci náhrady škody pasivně legitimován rozhodce Rozhodčího soudu při HK ČR a AK ČR (dále v tomto oddílu pouze „rozhodčí soud“), mohla by být případným povinným subjektem k náhradě škody pouze Hospodářská komora. Judikatura je tedy za jedno, že rozhodnutí rozhodčího senátu se přičítá rozhodčímu soudu. Otázku, zda rozhodčí soud má právní subjektivitu či nikoliv a zda za škodu odpovídá rozhodčí soud event. Hospodářská komora a Agrární komora, při níž je rozhodčí soud zřízen, zatím však neřeší (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 11. 2007, sp. zn. 32 Cdo 1044/2005).

3.4. Rozhodné právo pro řešení merita sporu (lex causae)

Rozhodné právo pro řešení merita sporu je hmotné právo, kterým se řídí hlavní smlouva. Podle zákona o rozhodčím řízení se rozhodci při rozhodování řídí platným hmotným právem pro spor rozhodným. Mohou však spor rozhodnout i podle zásad spravedlnosti, avšak jen tehdy, jestliže je k tomu strany výslovně pověří. Rozhodování podle zásad spravedlnosti je možné jak ve sporech tuzemských, tak ve sporech s mezinárodním prvkem. Při rozhodování podle zásad spravedlnosti nesmí rozhodce překročit rámec zásad společenského a státního zřízení České republiky a jejího právního řádu, na jejichž dodržení je nutno bez výhrady trvat (tzv. výhrada veřejného pořádku srov. § 36 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním). Rozhodci „*se při svém rozhodování musí řídit stejnými principy danými ústavními zákony, jak to musí činit orgány státu, tj. obecné soudy*“, i tehdy, rozhodují-li podle zásady *ex aequo et bono* (usnesení ÚS č. 702/02 ze dne 26. 1. 2004).

Ve vnitrostátních sporech bude tedy rozhodce rozhodovat podle ustanovení smlouvy hlavní v intencích rozhodného hmotného práva; v obchodních sporech může přihlížet i k obchodním zvyklostem, pokud na ně strany ve smlouvě odkazují.

Ve sporech s mezinárodním prvkem mají strany podle § 37 zákona o rozhodčím řízení svobodu volby platného práva, kterým se má hlavní smlouva řídit. Není-li rozhodné právo zvoleno, použijí rozhodci hmotné právo státu určené podle kolizních norem fóra (českého mezinárodního práva soukromého). Je přitom vyloučen zpětný odkaz. Přednost mohou mít kolizní normy vyjádřené v mezinárodních smlouvách, např. v Úmluvě o právu rozhodném pro

¹⁴⁰ CHÝLE, J., LORENZOVA, A.: Odpovědnost rozhodce za škodu, Právní rádce č. 7/ 2008

smluvní závazkové vztahy (č. 64/2006 Sb.m.s.). V rozhodčích řízeních, na která se vztahuje Evropská úmluva o mezinárodní obchodní arbitráži, mohou strany volně určit právo rozhodné; neoznačí-li strany použitelné právo, rozhodci použijí práva určeného podle kolizního pravidla, které budou považovat za přiměřené v daném případě. V obou případech budou rozhodci přihlížet k ustanovením smlouvy a k obchodním zvyklostem (čl. VII). Určený nebo zvolený zahraniční právní řád nebude aplikován jako celek. Rozhodce bude pouze zjišťovat a poté aplikovat konkrétní ustanovení předpisů, které se k dané věci vztahují.¹⁴¹ I zde se uplatní tzv. výhrada veřejného pořádku (§ 36 zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním).

Strany také mohou mezi sebou uzavírat různé formulářové smlouvy nebo ve smlouvě použít doložky INCOTERMS, tj. „Soubor mezinárodních pravidel pro výklad dodacích doložek“, které se tak stanou podkladem pro řešení vzniklého sporu.

V mezinárodních sporech může také být obligatorně rozhodci aplikována mezinárodní smlouva, resp. její ustanovení, nebude-li její použití stranami ve smlouvě vyloučeno. Jako příklad lze uvést Úmluvu OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží z roku 1980 (č. 160/1991 Sb.), která upravuje smlouvy o koupi zboží mezi stranami, které mají místa podnikání v různých státech, jestliže tyto státy jsou smluvními státy; nebo jestliže podle ustanovení mezinárodního práva soukromého se má použít právního řádu některého smluvního státu. Podle jejího čl. 6 mohou strany vyloučit použití této Úmluvy nebo, s určitou výjimkou, kteréhokoli jejího ustanovení nebo jeho účinky změnit.¹⁴²

Možnost rozhodčího soudu předložit předběžnou otázku Evropskému soudnímu dvoru

Po přistoupení České republiky k Evropské Unii se stalo komunitární právo součástí našeho právního řádu. Při posuzování a řešení konkrétního sporu se musí rozhodce zabývat posouzením slučitelnosti tuzemského práva (je-li právem rozhodným) s normami komunitárního práva. Při aplikaci těchto norem může rozhodce dospět k názoru, že určitá norma komunitárního práva je nesrozumitelná a není schopen ji bez dalšího vyložit tak, aby ji mohl správně aplikovat. Čl. 267 Lisabonské smlouvy (dříve čl. 234 Smlouvy o založení Evropského společenství) umožňuje *soudu členského státu* zahájit řízení o předběžné

¹⁴¹ Srov. však názor A. Bělohávků in dílo cit. v pozn. č. 7, s. 274 a názor K. Růžičky in dílo cit. v pozn. č. 5, s. 132. Znalost celého právního řádu cizího státu není ani pro většinu rozhodců reálným požadavkem. Strany nesou v této oblasti odpovědnost, zda svěří rozhodnutí svého sporu osobě, která znalost cizího práva ve všech jeho souvislostech má, popř. je i jazykově vybavená, aby právo cizí země správně zjistila a poté aplikovala, neboť ani zajištěný překlad potřebných ustanovení nemusí být tak zcela přesný.

¹⁴² Dílo cit. v pozn. č. 5, s. 125

otázce.¹⁴³ Soudní dvůr se přesto již několikrát zabýval otázkou, zda se také rozhodci či rozhodčí soudy mohou obrátit na tento soud s (předběžnou) otázkou výkladu Smluv.¹⁴⁴

Problematika práva předložit předběžnou otázku byla předmětem rozhodnutí ESD v případě *Nordsee*¹⁴⁵. Soudní dvůr se nejdříve zabýval otázkou, zda je rozhodčí soud považován za soud členského státu ve smyslu čl. 267 Lisabonské smlouvy. Soudem je „*každý orgán, který má zákonný základ, zasedá permanentně, těší se obligatorní pravomoci, rozhoduje nestranně, je nezávislý a ve své činnosti se řídí platnými právními předpisy*“.¹⁴⁶ Soudní dvůr konstatoval, že činnost rozhodčího soudu je do určité míry podobná činnosti soudu, avšak mezi rozhodčím řízením a obecným systémem právní ochrany v konkrétním členském státě neexistuje dostatečně úzký vztah a odmítl se v daném případě předloženou předběžnou otázkou zabývat se závěrem, že „*rozhodce, resp. rozhodčí soud jako soukromoprávní subjekt není povinen a ani oprávněn požádat Soudní dvůr o rozhodnutí ohledně slučitelnosti s evropským právem*“¹⁴⁷. Soudní dvůr tímto rozhodnutím nevyločil z možnosti předkládat předběžné otázky všechny rozhodčí orgány, ale pouze takové, u nichž je dána *fakultativní rozhodovací pravomoc*, v případech, kdy strany dobrovolně vyloučí pravomoc státních soudů tím, že se při řešení svého sporu obrátí na soukromoprávní subjekt či rozhodčí orgán, který není *stálým /permanentním/ orgánem založeným zákonem* daného státu. Od rozhodčího řízení fakultativní povahy je nutné odlišit rozhodčí orgány, jejichž rozhodovací pravomoc je obligatorní, které rozhodují podle platného práva (nikoliv podle zásad ekvity) a jejichž rozhodnutí je konečné. Takové soudy, které odpovídají pojmu „soud členského státu“ podle čl. 267 Lisabonské smlouvy, se mohou obracet na ESD s předběžnými otázkami.¹⁴⁸

Z těchto důvodů „*nebudou rozhodčí soudy působící v České republice, ať se již jedná o rozhodce čistě smluvní nebo rozhodčí orgány stálé založené na základě zákona soudními*

¹⁴³ Podle tohoto článku se mohou soudy členských států obrátit na Evropský soudní dvůr při řešení výkladových otázek či otázek platnosti komunitárních norem tehdy, považují-li rozhodnutí o této otázce za nezbytné k vynesení svého rozsudku. Hlavním cílem řízení o předběžné otázce je zajištění jednoty výkladu a aplikace komunitárního práva a sekundárně též poskytnutí rady a pomoci *národnímu soudci*. Lisabonská smlouva – Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 111/2009 Sb. m. s.

¹⁴⁴ K této otázce podrobněji STEHLÍK, V.: Vybrané otázky rozhodčího řízení v komunitárním právu, Jurisprudence č. 1/2005, s. 3 an.

¹⁴⁵ 102/81 *Nordsee Deutsche Hochseefischerei GmbH. V. Reederei Mond Hochseefischerei Nordstern AG* (1982) ECR 1095

¹⁴⁶ BOBEK, M., KOMÁREK, J., PASSER, J.M., GILLIS, M.: Předběžná otázka v komunitárním právu, Linde Praha, a.s., 2005, s. 122

¹⁴⁷ BĚLOHLÁVEK, A.: op.cit.sub 7, s. 279

¹⁴⁸ *Musi jít o stálý orgán vytvořený na základě práva s obligatorní jurisdikcí, který prostřednictvím aplikace práva rozhoduje spory*. Rozhodnutí C-61/65 *Vaassen-Göblbles v. Management of the Beambtenfonds voor het Mijnbedrijf*, ECR 1966

orgány ve smyslu čl. 234 smlouvy o založení Evropských společenství (čl. 267 Lisabonské smlouvy)“.¹⁴⁹

Nabízí se však otázka, zda se rozhodci mohou obrátit na soud s žádostí o provedení procesního úkonu, tak jak tuto možnost předpokládá § 20 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení, aby se soud obrátil na Soudní dvůr se žádostí o posouzení prejudiciální otázky. Neboť i rozhodci mají povinnost aplikovat komunitární právo, a v případě, kdy budou stranami sporu zmocněni rozhodovat podle zásad spravedlnosti, musí posuzovat otázku veřejného pořádku nejen práva národního, ale i práva komunitárního¹⁵⁰, a to i z hlediska možného výkonu rozhodčího nálezu v některé z členských zemí. Jestliže rozhodci v řízení mají pochyby v určité otázce ohledně výkladu komunitárního práva, a jelikož nejsou oprávněni předložit takovou otázku Evropskému soudnímu dvoru, mohou se obrátit na obecný soud, který v rámci své pomocné a kontrolní funkce rozhodne, zda předběžnou otázku ohledně výkladu nebo platnosti norem evropského práva předloží Soudnímu dvoru - *As the court has confirmed in its judgment of 6 October 1981 Broekmeulen , Case 246/80 (1981) ecr 2311), community law must be observed in its entirety throughout the territory of all the member states; parties to a contract are not, therefore, free to create exceptions to it . In that context attention must be drawn to the fact that if questions of community law are raised in an arbitration resorted to by agreement the ordinary courts may be called upon to examine them either in the context of their collaboration with arbitration tribunal, in particular in order to assist them in certain procedural matters or to interpret the law applicable, or in the course of a review of an arbitration award - which may be more or less extensive depending on the circumstances - and which they may be required to effect in case of an appeal or objection, in proceedings for leave to issue execution or by any other method of recourse available under the relevant national legislation. It is for those national courts and tribunals to ascertain whether it is necessary for them to make a reference to the court under article 177 of the treaty in order to obtain the interpretation or assessment of the validity of provisions of community law which they may need to apply when exercising such auxiliary or supervisory functions.*¹⁵¹ Ve smyslu

¹⁴⁹ BOBEK, M., KOMÁREK, J., PASSER, J.M., GILLIS, M.: Předběžná otázka v komunitárním právu, Linde Praha, a.s., 2005, s. 55

¹⁵⁰ Srov. rozsudek ESD C-126/97 *Eco Swiss China Time Ltd.* – v arbitrážním řízení je nutno zahrnout komunitární předpisy ohledně ochrany hospodářské soutěže (zde konkrétně čl. 81 SES) mezi veřejné zájmy, a tento komunitární veřejný pořádek také v řízení zohlednit.

¹⁵¹ Rozhodnutí ESD 102/81 *Nordsee Deutsche Hochseefischerei GmbH. V. Reederei Mond Hochseefischerei Nordstern AG* (1982) ECR 1095, bod 14-15. V českém právním prostředí vyjadřuje Bělohlávek nesouhlas s názorem, že se rozhodce může obrátit na obecný soud ve smyslu ustanovení § 20 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení a v rámci institutu *dožádání* dosáhnout posouzení předběžné otázky Soudním dvorem. BĚLOHLÁVEK, A.J.: Rozhodčí řízení a komunitární právo, Evropské právo, příloha Právních rozhledů č. 10/2002

judikatury ESD ve věci *Eco Swiss* je důvodem veřejný zájem na jednotném výkladu komunitárního práva, bez ohledu na to, za jakých okolností má být aplikováno.¹⁵²

3.5. Skončení rozhodčího řízení

3.5.1. Usnesení

Nerozhodne-li rozhodce ve věci *same* rozhodčím nálezem, rozhodčí řízení končí usnesením. Písemné usnesení musí být podepsáno, odůvodněno a doručeno¹⁵³ stejně jako rozhodčí nález. Zákon o rozhodčím řízení zmiňuje některé situace, kdy je usnesení vydáváno, a to v § 15 odst. 1 případ, kdy rozhodce rozhodne, že jeho pravomoc k rozhodnutí není dána, § 23 písm. b) uvádí další případ, kdy žalobce vezme žalobu zpět, § 26 upravuje opravné usnesení. Usnesení je vydáváno ve všech dalších situacích, kdy není vydán rozhodčí nález. Podle usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2005, sp. zn. 20 Cdo 168/2005 je usnesení rozhodce o zastavení rozhodčího řízení, jimž bylo uloženo straně sporu zaplatit náklady řízení nebo odměnu rozhodci, podle písm. c) ustanovení § 40 odst. 1 zákona č. 12/2001 Sb. exekučním titulem, nabylo-li vykonatelnosti.¹⁵⁴ Odlišný právní názor vyjádřil P. Vrcha s ohledem na jazykový výklad ustanovení § 274 písm. i) o. s. ř., § 40 odst. 1 písem. c) zákona č. 120/2001 Sb., exekuční řád ve spojení se zákonem o rozhodčím řízení.¹⁵⁵

Rozhodčí smlouva zůstává nadále v platnosti, neboť usnesením nedochází k překážce *rei iudicatae*.

¹⁵² Lastly, it should be recalled that, as explained in paragraph 34 above, arbitrators, unlike national courts and tribunals, are not in a position to request this Court to give a preliminary ruling on questions of interpretation of Community law. However, it is manifestly in the interest of the Community legal order that, in order to forestall differences of interpretation, every Community provision should be given a uniform interpretation, irrespective of the circumstances in which it is to be applied (Case C-88/91 *Federconsorzi* [1992] ECR I-4035, paragraph 7). It follows that, in the circumstances of the present case, unlike *Van Schijndel and Van Veen*, Community law requires that questions concerning the interpretation of the prohibition laid down in Article 81(1) EC (ex Article 85(1)) should be open to examination by national courts when asked to determine the validity of an arbitration award and that it should be possible for those questions to be referred, if necessary, to the Court of Justice for a preliminary ruling. Rozsudek *Eco Swiss China Time Ltd. v. Benetton International* ze dne 1. 6. 1999, bod 40

¹⁵³ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2007, sp. zn. 20 Cdo 1592/2006

¹⁵⁴ A. Bělohávek ve svém komentáři (dílo cit. v pozn. 7, s. 185) k dané problematice zastává jiný názor: „je-li stranám nebo některé ze stran ukládána nějaká povinnost, tj. včetně případné povinnosti ke krytí nákladů řízení, je možno rozhodnout výlučně ve formě rozhodčího nálezu, byť by jinak byly dány důvody pro ukončení řízení vydáním usnesení ve smyslu ustanovení § 23 písm. b)“. Tento názor je v naší právní teorii ojedinělý (srov. např. Winterová, A.: op.cit.sub 49, s. 660-661; Růžička, K.: op.cit.sub 5, s. 135, 138). Bylo by vhodné podívat se na tuto otázku i z hlediska právní dovolenosti rozhodovat o přiznání odměny rozhodcem ve svůj prospěch s ohledem na zásadu, že „nikdo nemůže být soudcem ve své vlastní věci“ a zda rozhodce může takové usnesení vydané v rozhodčím řízení použít jako (vlastní) exekuční titul k vymáhání svého peněžitého zájmu. I pro rozhodce bude výhodnější, stanoví-li předem se stranami sporu výši a podmínky úhrady nákladů řízení a jeho odměny s tím, že mu před zahájením řízení bude vyplacena stranou žalující alespoň záloha a strana, která v řízení podlehne, ponese tyto náklady ve prospěch strany, která ve sporu uspěje, nikoliv rozhodce. Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29.3.2005, sp. zn. 20 Cdo 2668/2004, 20 Cdo 2798/2004, 20 Cdo 168/2005 ze dne 22. 9. 2005

¹⁵⁵ VRCHA, P.: Usnesení vydané rozhodcem jako exekuční titul?, Právní rádce č. 2/2007, s. 63-64

3.5.2. Rozhodčí nález

Rozhodčí nález se vydává, je-li v řízení rozhodováno *ve věci samé*. Rozhodčí nález lze vydat podle § 24 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení i tehdy, je-li mezi stranami uzavřen smír a strany požádají o vydání smíru ve formě rozhodčího nálezu.

Podle § 28 zákona o rozhodčím řízení musí být *písemný* rozhodčí nález *doručen* stranám a po jeho doručení musí být *opatřen doložkou o právní moci*. Rozhodčí nález, který nelze přezkoumat podle § 27, nebo u něhož marně uplynula lhůta k podání žádosti o přezkoumání podle § 27, nabývá dnem doručení účinku pravomocného soudního rozhodnutí a nebude-li dobrovolně splněn, je soudně vykonatelný.

Zákon o rozhodčím řízení neupravuje vlastní úpravu **doručování**, přestože jsou s ním spojovány důležité právní následky. Půjde-li o doručování učiněná v průběhu jednání, počínaje zahájením řízení do doby ukončení rozhodčího řízení, pak je otázka doručování v rukou stran. Strany si mohou v rozhodčí smlouvě stanovit způsob doručování. Jiný režim však platí pro doručování rozhodčích nálezů. Podle ustálené judikatury Nejvyššího soudu „*Písemné vyhotovení rozhodčího nálezu musí být stranám doručeno postupy zakotvenými v ustanoveních občanského soudního řádu, týkajících se doručování písemností. Je tomu tak proto, že doručování rozhodnutí stranám není součástí postupu, kterým rozhodci vedou řízení. Stranám (rozhodcům) je umožněno disponovat procesními pravidly týkajícími se postupu v řízení od okamžiku jeho zahájení do okamžiku ukončení rozhodčího řízení. Rozhodčí řízení končí vydáním rozhodčího nálezu nebo usnesení v těch případech, kdy se nevydává rozhodčí nález, případně vydáním rozhodčího nálezu nebo usnesení v rámci přezkoumání jinými rozhodci ve smyslu § 27 zákona č. 216/1994 Sb. Do okruhu procesních otázek, jejichž úprava je v dispozici stran (rozhodců), doručování rozhodnutí tudíž zásadně nepatří. Mají-li nastat účinky právní moci a vykonatelnosti ve stejném rozsahu jako v případě soudního rozhodnutí, je nezbytné trvat na dodržení pravidel, jimiž se řídí doručování rozhodnutí vydaných v občanském soudním řízení.*“ (např. usnesení NS ČR, sp. zn. 20 Cdo 2909/2007). „*Při doručení se postupuje podle § 45 a násl. o.s.ř.*“ (usnesení NS ČR, sp. zn. 20 Cdo 1612/2006). Současná praxe i teorie shodně vyžaduje doručení rozhodčího nálezu do vlastních rukou, ačkoliv zákon o rozhodčím řízení tuto povinnost nestanoví.¹⁵⁶ Opatrovníka pro doručení může ustanovit pouze rozhodce ad hoc, nikoliv zaměstnanec arbitrážního centra (usnesení Krajského soudu Ústí nad Labem, sp. zn. 10 Co 759/2006).

¹⁵⁶ Více k otázce doručování v rozhodčím řízení např.: ŽÍLA, M.: Doručování rozhodčích nálezů po novele OSŘ, náhradní doručení a posouzení neúčinnosti doručení rozhodčího nálezu, Bulletin advokacie č. 12/2009, s. 32–35, KOCINA, J.: Rozhodčí nález jako exekuční titul a jeho doručení, Právní rozhledy č. 15/2008, s. 569–570

Ve sporech s mezinárodním prvkem musí doručení způsobit účinek podle procesních předpisů místa řízení, resp. podle procesních předpisů, podle kterých probíhá řízení.¹⁵⁷

Výrok rozhodčího nálezu, obsahující práva a jim odpovídající povinnosti, musí být určitý, tak aby nález mohl být podkladem pro případný nucený výkon. Rozhodnutí musí vymezovat přesný rozsah a obsah plnění, musí obsahovat údaje o oprávněném a povinném a přesně stanovit lhůtu¹⁵⁸ ke splnění povinnosti. Rozhodčí nález musí být odůvodněn, ledaže se strany dohodly jinak. Rozhodčí nález musí být usnesen a podepsán alespoň většinou rozhodců.

Ačkoliv zákon o rozhodčím řízení nehovoří o jiném, nežli konečném rozhodčím nálezu, v praxi lze rozhodnout též mezitímním, částečným, popř. doplňujícím rozhodčím nálezem. Tato praxe je v souladu se zákonem o rozhodčím řízení vzhledem k přiměřenému užití občanského soudního řádu (§ 30 zákona o rozhodčím řízení). V tomto případě lze vycházet z ustanovení § 152 odst. 2 a § 166 odst. 1 o.s.ř.. Mezitímní nález lze vydat, rozhoduje-li se o základu nároku, zda je opodstatněný, výše nároku bude projednána až následně. Částečným nálezem lze rozhodnout pouze o části nároku v projednávaném sporu. Není-li v rozhodčím nálezu rozhodnuto o všech uplatněných nárocích, projednávaných v řízení, je rozhodce povinen na žádost strany¹⁵⁹ vydat doplňující nález o takovém nároku. Doplňující nález se vydává zpravidla po dalším projednání věci. Doplňující nález je součástí rozhodčího nálezu. Od doplňujícího nálezu je třeba odlišit opravné usnesení (§ 26), které je vydáváno na návrh stran, pokud se v rozhodčím nálezu vyskytnou chyby v psaní nebo počtech či jiné zřejmé nesprávnosti. Opravné usnesení je též součástí opraveného rozhodčího nálezu.

Z ustanovení § 29 vyplývá pro stále rozhodčí soudy povinnost archivovat rozhodčí nález opatřený doložkou o právní moci a všechny listiny prokazující průběh rozhodčího řízení po dobu dvaceti let od právní moci. Rozhodci *ad hoc* jsou povinni předat do úschovy okresnímu soudu, v jehož obvodu byl rozhodčí nález vydán, nález opatřený doložkou o právní moci či listiny do 30 dnů od právní moci rozhodčího nálezu. Strany mohou do těchto listin nahlížet a pořizovat z nich výpisy a opisy.

V teorii rozhodčího řízení nepanuje jednotna ani v otázce, zda je rozhodčí nález veřejnou listinou. Veřejnými listinami jsou ve smyslu § 134 o.s.ř. listiny vydané soudy nebo

¹⁵⁷ BĚLOHLÁVEK, A. J.: Doručování v komunitárním a mezinárodním právu soukromém především v souvislosti s civilním řízením soudním a před rozhodci, Bulletin advokacie č. 6/2006, s. 29-32

¹⁵⁸ S ohledem na ustanovení § 274 o.s.ř. není analogické použití ustanovení § 261a odst. 2 o.s.ř. možné. Srov. však § 40 odst. 2 exekučního řádu.

¹⁵⁹ Shodně např. K. Růžička v díle cit. v pozn. č. 5, s. 151. A. Bělohlávek naopak zastává názor, že k vydání doplňujícího nálezu je rozhodce povinován i bez návrhu, z vlastní vůle (dílo cit. v pozn. č. 7, s. 183).

jinými státními orgány v mezích jejich pravomoci a další listiny, které zákon prohlašuje za veřejné. Jedná se o listiny nadané veřejnou vírou co do jejich autentičnosti a obsahu, a proto je s nimi spojen vysoký stupeň právní jistoty. Vychází se ze správnosti těchto listin, a to až do okamžiku, než se prokáže opak.

Vzhledem k tomu, že rozhodce či rozhodčí soud není orgánem státním a ani zákon neprohlašuje rozhodčí nález za listinu veřejnou, lze dojít k závěru, že jde o listinu soukromou. Soukromé listiny jsou nadány nižší důkazní silou, lze je zpochybnit, co do jejich pravosti i pravdivosti pouhou námitkou. Podle charakteru rozhodčích nálezů, které nabývají účinků pravomocného (soudního) rozhodnutí, dovozuje R. Chlebcová¹⁶⁰, že i když listina není za veřejnou výslovně prohlášena, rozhodčí nález má ze zákona stejnou povahu jako soudní rozhodnutí a měl by být díky tomuto nepřímému prohlášení za veřejnou listinu také považován. Tento názor bude pravděpodobně menšinový (srov. Bělohávek, A.J.: Veřejná listina v kontextu tuzemského a mezinárodního práva, Právní rozhledy č. 8/2006, s. 277-278).

V souvislosti s procesními a formálními požadavky na rozhodčí nález, jako exekuční titul, si lze klást otázku, jak nahlížet na listinu vydanou osobou, která v konkrétním případě (sporu) nemá pro jeho vydání zákonný podklad, tedy pokud mezi stranami sporu vůbec nebyla uzavřena rozhodčí smlouva. K takové činnosti (nutno podotknout nezákonné) docházelo od roku 2004 v již výše zmiňovaném případě osoby vystupující jako předsedkyně občanského sdružení Vnitrostátní a mezinárodní arbitráž ad hoc Sandra Svobodová. Vzhledem k tomu, že existence platné písemné rozhodčí smlouvy je základním požadavkem pro konání rozhodčího řízení (o konkrétním sporu), lze souhlasit s názorem, že v takovém případě vůbec nejde o rozhodčí řízení.¹⁶¹ Je-li pravdou, že soudní praxe je při věcném posouzení návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí (či exekuce) taková, že soud zkoumá (kromě jiného) to, zda exekuční titul byl vydán orgánem, jenž byl k tomu oprávněn¹⁶², pak by nemělo docházet k tomu, aby na základě neplatných aktů byl soudem nařízen výkon rozhodnutí nebo byl pověřen soudní exekutor provedením exekuce. V kauze bc. S. Svobodové přesto byly po několik měsíců takové „rozhodčí nálezy“ vykonávány.

Soudy by měly při rozhodování o nařízení výkonu rozhodčího nálezu zkoumat, zda byly splněny podmínky pro vedení rozhodčího řízení a výkon takového aktu zamítnout podle § 268 odst. 1 písm. h).

¹⁶⁰ CHLEBCOVÁ, R.: Veřejná listina a její použití v mezinárodním a evropském právu, ASPI PUBLISHING IČ 27256/LIT.

¹⁶¹ SMOLÍK, P.: Rozhodčí řízení bez souhlasu stran? – Neexistuje!, uveřejněno na URL http://www.ceskenoviny.cz/prilohy/paragrafy/obecne/index_view.php?id=130631

¹⁶² Usnesení Nejvyššího soudu České republiky 20 Cdo 168/2005 ze dne 22. 9. 2005

3.6. Přezkoumání a zrušení rozhodčího nálezu

3.6.1. Přezkum rozhodčího nálezu

V souladu se Vzorovým zákonem¹⁶³ zákon umožňuje, aby se strany v rozhodčí smlouvě dohodly na přezkumu rozhodčího nálezu. Podle § 27 zákona může být pak rozhodčí nález přezkoumán *jinými rozhodci*, a to *na žádost* jedné nebo obou stran. Z jeho přezkoumávání jsou tedy vyloučeni ti rozhodci (rozhodce), kteří rozhodčí nález vydali. Nestanoví-li rozhodčí smlouva podrobnosti, jak mají být tito rozhodci jmenováni, bude se postupovat podobně podle ustanovení § 7 an. zákona.

Žádost o přezkoumání musí být zaslána druhé straně do 30 dnů ode dne, kdy byl nález doručen straně, která o přezkum žádá, nestanoví-li si strany v rozhodčí smlouvě jinak. Přezkoumání je součástí rozhodčího řízení a platí o něm ustanovení zákona o rozhodčím řízení. Zákon neobsahuje další podrobnosti o postupu rozhodců, kteří rozhodčí nález přezkoumávají.

Jelikož použití institutu přezkoumání rozhodčího nálezu do určité míry stírá jednu z výhod, a to rychlost řízení, není v praxi přezkum často využíván. Také řády některých rozhodčích soudů výslovně stanoví, že řízení před nimi je pouze jednoinstanční, např. řády Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR.

Pokud jde o rozsah důvodů, pro které je možné rozhodčí řízení přezkoumat, lze tyto důvody v dohodě o přezkoumatelnosti rozhodčího nálezu v rozhodčí smlouvě stranami stanovit, jelikož zákon toto neomezuje. Není-li taková dohoda, rozhodci přezkoumávají rozhodčí nález po stránce procesní a rovněž po stránce obsahové (skutkového a právního posouzení). Rozhodci přezkoumávající rozhodčí nález jsou též *povinni* zkoumat podmínky rozhodčího řízení, tedy zda byla uzavřena platná rozhodčí smlouva vztahující se na konkrétní spor a zda je spor arbitrabilní.

Výsledkem přezkoumání rozhodčího nálezu může být *potvrzení* nebo *změna* výroku rozhodčího nálezu. Rozhodci přezkoumávající rozhodčí nález mohou tento nález také *zrušit*, a to z obdobných důvodů, z jakých by mohl takový rozhodčí nález zrušit soud v řízení podle § 31 zákona o rozhodčím řízení. Přesto nelze přezkum rozhodčího nálezu zaměňovat se zrušením rozhodčího nálezu soudem. Účelem institutu zrušení rozhodčího nálezu je „*poskytnutí garance pro dodržení základních principů rozhodčího řízení, resp. toho, že zde byla založena pravomoc rozhodčího řízení na základě rozhodčí smlouvy, kterou se strany*

¹⁶³ Vzorový zákon UNCITRAL o mezinárodní obchodní arbitráži z roku 1985

samy vzdávají svého ústavního práva obrátit se při řešení sporu na soud“,¹⁶⁴ nikoliv samotné přezkoumání meritorního rozhodnutí. Institut přezkoumání rozhodčího nálezu plní stejnou funkci jako řádný opravný prostředek v civilním řízení, lze zde použít analogii s o.s.ř. podle § 30 zákona o rozhodčím řízení.

Další otázkou je, zda je možné přezkoumat také usnesení rozhodců, kterým se řízení končí ve smyslu § 23 písm. b) zákona o rozhodčím řízení. Takové přezkoumání zákon nepřipouští, zákon hovoří pouze o možnosti přezkumu rozhodčího nálezu, a nikoliv usnesení.

3.6.2. Zrušení rozhodčího nálezu podle zákona o rozhodčím řízení

V rámci kontrolní činnosti mohou obecné soudy podle zákona o rozhodčím řízení (§ 31an.) *na návrh* kterékoliv strany zrušit rozhodčí nálezy vydané v České republice podle § 23 písm. a), popř. § 24 odst. 2 a § 27 zákona o rozhodčím řízení, který nabyl právní moci. Byla-li sjednána možnost přezkumu rozhodčího nálezu jinými rozhodci a některá ze stran přezkumu využila, lze podat návrh na zrušení rozhodčího nálezu soudem teprve po skončení řízení o přezkumu.¹⁶⁵

Účelem institutu zrušení rozhodčího nálezu je poskytnutí soudní ochrany práv účastníkům rozhodčího řízení spočívající v přezkumu splnění základních procesních podmínek pro projednání a rozhodnutí věci v rozhodčím řízení. Institut zrušení rozhodčího nálezu není opravným prostředkem (srov. např. rozsudek NS ČR, sp. zn. 23 Cdo 2570/2007), ačkoliv je často zneužíván v případech, kdy strany nesjednají možnost přezkumu rozhodčího nálezu. Z pohledu Ústavního soudu ČR je však chápán jako *procesní prostředek*, jenž by bylo nutné vyčerpat, aby bylo možné podat ústavní stížnost¹⁶⁶ - proti rozhodnutí soudu ve věci zrušení rozhodčího nálezu ovšem (Ústavní soud se ve výše citovaném usnesení ze dne 15. 7. 2002 sp. zn. III. ÚS 174/2002 vyjádřil zamítavě k přípustnosti podání ústavní stížnosti proti rozhodčímu nálezu, jelikož dle Ústavního soudu není rozhodce orgánem veřejné moci, a tak ani jeho nálezy nejsou rozhodnutím orgánu veřejné moci, proto byly dosud stížnosti Ústavním soudem zamítnuty jako nepřipustné podle § 43 odst. 1 písm. c) zákona č. 182/1993 Sb.)¹⁶⁷.

¹⁶⁴ BĚLOHLÁVEK, A. J.: Druhá instance v rozhodčím řízení, Právní zpravodaj č. 6/2003, s. 7

¹⁶⁵ BĚLOHLÁVEK, A. J.: dílo cit. v pozn. č. 7, s. 234

¹⁶⁶ Usnesení sp.zn. III. ÚS 460/2001 Sb.n.u.ÚS ze dne 1. listopadu 2001

¹⁶⁷ Např. Usnesení ÚS sp.zn. III. ÚS 460/2001, IV.ÚS 345/2001, II.ÚS 443/2001, IV.ÚS 435/2002

Účastníky řízení o zrušení rozhodčího nálezu jsou výlučně strany sporu, které byly hlavními účastníky v původním rozhodčím řízení. Břemeno tvrzení a břemeno důkazní¹⁶⁸, pokud jde o důvody pro zrušení rozhodčího nálezu, nese strana, která podala návrh na zrušení rozhodčího nálezu. Soud není vázán právním názorem strany - navrhovatele, a posoudí-li návrh na zrušení rozhodčího nálezu právně jinak, může zrušit rozhodčí nález i z jiného důvodu, který strana v návrhu neuplatnila.¹⁶⁹

Vzhledem ke kogentní úpravě v § 31 zákona nelze důvody pro zrušení mezi stranami v rozhodčí smlouvě ani zužovat, ani rozšiřovat; nelze se také platně vzdát práva na právní ochranu podle tohoto ustanovení. Podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu nemá vliv na právní moc, ani na vykonatelnost rozhodčího nálezu (srov. § 28 odst. 2 a § 32 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení). Soud však může na žádost navrhovatele odložit vykonatelnost rozhodčího nálezu, jestliže by jeho neprodleným výkonem hrozila navrhovateli závažná újma.

Důvody k podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu jsou taxativně uvedeny v § 31 zákona o rozhodčím řízení:

- a) rozhodčí nález byl vydán ve věci, o níž nelze uzavřít platnou rozhodčí smlouvu,
- b) rozhodčí smlouva je z jiných důvodů neplatná, nebo byla zrušena, anebo se na dohodnutou věc nevztahuje,
- c) ve věci se zúčastnil rozhodce, který nebyl podle rozhodčí smlouvy, ani jinak povolán k rozhodování, nebo neměl způsobilost být rozhodcem,
- d) rozhodčí nález nebyl usnesen většinou rozhodců,
- e) straně nebyla poskytnuta možnost věc před rozhodci projednat, např. některé ze stran nebylo řádně doručeno v průběhu jednání, byla porušena rovnost stran tím, že nebyly provedeny navržené důkazy a nebyla tak poskytnuta plná možnost k uplatnění práv jedné ze stran (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 23 Cdo 2570/2007)
- f) rozhodčí nález odsuzuje stranu k plnění, které nebylo oprávněným žádáno, nebo k plnění podle tuzemského práva nemožnému či nedovolenému,
- g) zjistí se, že jsou dány důvody, pro které lze v občanském soudním řízení žádat o obnovu řízení podle § 228 odst. 1 písm. a) a b).

¹⁶⁸ vyjma zrušení rozhodčího nálezu pro důvod podle ustanovení § 31 písm. a), kdy rozhodne soud z úřední povinnosti, dojde-li k závěru, že spor není arbitrabilní

¹⁶⁹ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 32 Odo 1528/2005

Návrh na zrušení rozhodčího nálezu soudem musí být podán do tří měsíců od doručení rozhodčího nálezu straně, která o jeho zrušení žádá.

Návrh na zrušení rozhodčího nálezu bude z úřední povinnosti soudem zamítnut podle § 33, jestliže navrhovatel, který žádá o zrušení rozhodčího nálezu z důvodu vad rozhodčí smlouvy (§ 31 písm. b)) nebo vady rozhodce (§ 31 písm. c)), neuplatnil, *ač mohl*, stejnou námitku v rozhodčím řízení nejpozději předtím, než začal jednat ve věci samé.¹⁷⁰ Zákon tedy vyžaduje, aby každý chránil svá práva (*vigilantibus iura*). N. Rozehnalová uvádí, že jde o důvody, které mohou být zhojeny vůlí stran po zahájeném řízení.¹⁷¹ K tomuto tvrzení mám určité výhrady, neboť zastávám názor, že v době zahájení rozhodčího řízení musí být mezi stranami uzavřena rozhodčí smlouva; byla-li tedy rozhodčí smlouva zrušena nebo nevztahovala se na daný spor a přesto je konáno rozhodčí řízení a žalovaná strana nevznesla námitku předtím, než začala jednat ve věci samé, je *de facto* rozhodčí řízení konáno bez existence rozhodčí smlouvy. Srov. výše uvedený názor na konkludentní uzavření rozhodčí smlouvy. Stejně tak je z mého pohledu problematické, vede-li rozhodčí řízení osoba, nezpůsobilá být rozhodcem, že může být při pasivitě strany vydán platný rozhodčí nález.

Pokud soud zruší rozhodčí nález pro vadu rozhodčí smlouvy, pokračuje na návrh některé ze stran po právní moci rozsudku v jednání ve věci samé a věc sám rozhodne. Proti rozhodnutí soudu je možné se odvolat. V ostatních případech zůstává rozhodčí smlouva v platnosti.

Z některých důvodů (srov. § 35 zákona o rozhodčím řízení), pro které lze též podat návrh na zrušení rozhodčího nálezu soudem, je možné u soudu požádat o zastavení nařízeného výkonu rozhodnutí, ačkoliv strana nepodala návrh na zrušení rozhodčího nálezu. *„Za nezpůsobilý podkladový titul je proto třeba považovat rozhodčí nález, jímž bylo rozhodnuto ve věci, kterou zákon z pravomoci rozhodců vylučuje, a to bez ohledu na to, zda strany využily přezkumu (§ 27), popř. zda rozhodčí nález byl zrušen soudem (§ 31); návrh na nařízení exekuce (soudního výkonu rozhodnutí) by musel být bez dalšího zamítnut, neboť orgán, který titul vydal, neměl k tomu pravomoc. (Usnesení NS sp. zn. 20 Cdo 168/2005)*

3.6.3. Zrušení rozhodčího nálezu podle Evropské úmluvy

¹⁷⁰ Značný význam má v tomto ohledu výklad okamžiku, kdy strana začne jednat ve věci samé. Strana začne jednat ve věci samé tím, že se vyjádří k žalobě podáním žalobní odpovědi avšak nejpozději při zahájení ústního jednání, kterého se zúčastní. Aby byla námitka nedostatku pravomoci rozhodce účinná, musí ji žalovaný lépe učinit v žalobní odpovědi, aniž by se však vyjadřoval k věci samé anebo před zahájením ústního jednání.

¹⁷¹ ROZEHNALOVÁ, N.: dílo cit. v pozn. č. 2, s. 301

Bude-li v České republice vydán rozhodčí nález v rozhodčím řízení s mezinárodním prvkem, na který dopadá Evropská úmluva o mezinárodní obchodní arbitráži, může český obecný soud zrušit rozhodčí nález z důvodů podle čl. IX této Úmluvy (srov. § 47 zákona o rozhodčím řízení). Tyto důvody v čl. IX jsou do určité míry shodné s důvody v § 31 zákona o rozhodčím řízení, avšak podle Úmluvy bude možno navíc žádat o zrušení rozhodčího nálezu z důvodu, kdy:

- a) strana nebyla řádně vyrozuměna o ustanovení rozhodce
- b) složení rozhodčího soudu nebo rozhodčí řízení nebylo v souladu s čl. IV Evropské úmluvy.

Zrušení takového rozhodčího nálezu v jednom smluvním státě nezakládá nutně důvod k odmítnutí uznání v jiném smluvním státě.

3.7. Výkon rozhodčích nálezů

3.7.1. Výkon tuzemských rozhodčích nálezů

Rozhodčí nález vydaný na území České republiky je považován za český rozhodčí nález, bez ohledu na to, zda byl vydán mezi tuzemskými účastníky sporu či ve sporu s mezinárodním prvkem. Rozhodujícím kritériem je tedy místo vydání rozhodčího nálezu.

Ten, jemuž svědčí hmotněprávní nárok z exekučního titulu – vykonatelného rozhodčího nálezu, může využít prostředku státního donucení vůči povinnému, jenž nesplnil povinnost, uloženou rozhodčím nálezem. Oprávněný se může se svým nárokem obrátit na tuzemský obecný soud s návrhem na výkon rozhodčího nálezu (srov. § 28 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení a § 274 písm. i) o.s.ř.), nebo na soudního exekutora s návrhem na nařízení exekuce (§ 40 odst. 1 písm. c) exekučního řádu¹⁷²). Obecný soud postupuje při výkonu tuzemského rozhodčího nálezu podle části šesté o.s.ř.. Podle soudní praxe zkoumají soudy při věcném posouzení návrhu na nařízení exekuce (výkonu rozhodnutí) pouze to, zda exekuční titul byl vydán orgánem, který k tomu měl pravomoc, zda je vykonatelný po stránce formální a materiální, zda oprávněný a povinný jsou věcně legitimováni, zda je exekuce navrhována v takovém rozsahu, který stačí k uspokojení oprávněného a zda právo není prekludováno. Nepřezkoumávají tedy věcnou správnost vykonávaného titulu (rozhodčího nálezu).¹⁷³

Předpokladem výkonu rozhodčího nálezu, resp. exekuce je *způsobilý exekuční titul*, tj. vykonatelný rozhodčí nález. Vykonatelnost rozhodčího nálezu nastává podle § 28 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení jako důsledek právní moci. Rozhodčí nález se však většinou stane vykonatelným teprve marným uplynutím lhůty určené ke splnění povinnosti. Podle § 28 odst.

¹⁷² Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů

¹⁷³ Usnesení NS ČR, sp. zn. 20 Cdo 168/2005

1 zákona o rozhodčím řízení rozhodci, resp. rozhodčí soud opatří rozhodčí nález doložkou o právní moci. Při soudním výkonu rozhodčího nálezu mohou vzniknout problémy, neboť podle § 261 odst. 2 o.s.ř. má být exekuční titul opatřen (též) potvrzením o vykonatelnosti (srov. § 274 o.s.ř.). Zákon o rozhodčím řízení však otázku *označení* potvrzením o vykonatelnosti rozhodčích nálezů neřeší, a ani občanský soudní řád nemá zvláštní ustanovení o povinnosti rozhodců vyznačit potvrzení o vykonatelnosti u rozhodčích nálezů, tak jak to činí § 41 exekučního řádu, v případě, že je rozhodčí nález podkladem pro exekuci dle exekučního řádu.

Ten, proti němuž byl soudem nařízen výkon rozhodčího nálezu, popř. exekuce, může podle § 35 zákona o rozhodčím řízení podat návrh na zastavení (pravomocně) nařízeného výkonu rozhodnutí nejen z důvodů obecných, uvedených v ustanovení § 268 o.s.ř., ale též z důvodů, kdy:

- a) rozhodčí nález byl vydán ve sporu, který není arbitrabilní,
- b) rozhodčí nález nebyl usnesen většinou rozhodců,
- c) rozhodčí nález odsuzuje stranu k plnění, které nebylo oprávněným žádáno nebo k plnění podle tuzemského práva nemožného či nedovoleného,
- d) ten, kdo měl mít zákonného zástupce, nebyl v řízení zástupcem zastoupen a jednání nebylo dodatečně schváleno,
- e) zástupce nebyl k jednání zmocněn a jeho jednání nebylo dodatečně schváleno.

Pokud soud vyhoví návrhu na zastavení výkonu rozhodnutí, přeruší řízení o výkon rozhodnutí a uloží povinnému, aby do 30 dnů od právní moci podal u příslušného soudu návrh na zrušení rozhodčího nálezu. Vzhledem k tomu, že důvody pro zastavení výkonu rozhodnutí uvedené v § 35 zákona o rozhodčím řízení a § 268 o.s.ř. jsou širší než důvody ke zrušení rozhodčího nálezu v § 31, dochází tím fakticky k rozšíření důvodů ke zrušení rozhodčího nálezu, avšak pouze o důvody uvedené v § 35 písm. a) až c).

Bude-li podán návrh na zastavení výkonu rozhodnutí z obecných důvodů uvedených v § 268 o.s.ř., bude soud postupovat podle občanského soudního řádu a řízení o výkon rozhodnutí zastaví, v ostatních důvodech podle § 35 písm. a) až c) takové řízení pouze přeruší a uloží povinnému, aby podal návrh na zrušení rozhodčího nálezu podle § 31 zákona.¹⁷⁴

3.7.2. Uznání a výkon cizích rozhodčích nálezů

¹⁷⁴ BĚLOHLÁVEK, A. J.: dílo cit. v pozn. č. 7, s. 264 - 265

Problematika uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů je upravena v zákoně o rozhodčím řízení v § 38 až 40.

Cizím rozhodčím nálezem je rozhodčí nález vydaný na území jiného státu, jenž bude v tuzemsku uznán a vykonán jako tuzemský rozhodčí nález, je-li zaručena vzájemnost.

Uznání znamená, že se cizímu rozhodčímu nálezu přičítají shodné právní účinky, jako rozhodčímu nálezem tuzemskému (podle českých právních předpisů). Uznání se nevyslovuje zvláštním rozhodnutím, nýbrž pouze tím, že se k němu s ohledem na podmínky v § 39 zákona přihlédne.

Při uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů jde o *vzájemnost materiální*, kterou není nutné zaručovat mezistátními dohodami. Podmínka vzájemnosti je splněna tehdy, jestliže země, v níž byl rozhodčí nález vydán, obecně uznává a vykonává rozhodčí nálezy vydané v České republice. Vzájemnost je dána i tehdy, pokud cizí stát stanoví ve svých právních předpisech, že se zahraniční rozhodčí nálezy uznávají a vykonávají za podmínky vzájemnosti. V takovém případě vyplývá *vzájemnost* mezi touto cizí zemí a Českou republikou již z tohoto předpisu ve spojení s ustanovením § 38. Jelikož zákon o rozhodčím řízení neupravuje otázku, jak má být vzájemnost zjišťována (jde o zjištění obsahu cizích právních předpisů nebo zachovávané praxe), bude nutno aplikovat zákon č. 97/1963 Sb. o mezinárodním právu soukromém a procesním, a to vzhledem k ustanovení § 1, neboť při výkonu rozhodčích nálezů je uplatňována státní moc. Pak podle § 54 téhož zákona bude pro soudce rozhodujícího o výkonu zahraničního rozhodčího nálezů závazné prohlášení Ministerstva spravedlnosti ČR o vzájemnosti ze strany cizího státu.

Tuzemský obecný soud však (podle § 39 zákona) **odepře** uznání a výkon zahraničního rozhodčího nálezů, jestliže:

- a) rozhodčí nález není podle práva státu, v němž byl vydán pravomocný nebo vykonatelný (tj. například i tehdy, pokud byl rozhodčí nález v zemi jeho vydání následně zrušen podle právních předpisů této země),
- b) rozhodčí nález je stížen vadou uvedenou v § 31 zákona, pro kterou lze jinak rozhodčí nález zrušit,
- c) rozhodčí nález odporuje veřejnému pořádku (českému, evropskému). Podle judikatury ESD musí být rozpor s veřejným pořádkem takového stupně, že porušuje základní principy právního řádu členského státu, ve kterém je podán návrh na uznání (srov. rozhodnutí C-7/98, *Krombach v. Bamberski*).

Při uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů v České republice je nutno s ohledem na § 47 zákona vycházet z mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána, které budou aplikovány přednostně před ustanoveními zákona o rozhodčím řízení, obsahují-li odchylnou úpravu, a to dvoustranných (zejména smluv o právní pomoci) nebo vícestranných, z nichž nejvýznamnější je vzhledem k počtu signatářů Newyorská Úmluva. Podle této úmluvy je každý smluvní stát povinen uznat zahraniční rozhodčí nález za závazný a povolit jeho výkon podle předpisů o řízení, jež platí na území, kde je nález uplatňován. Pro uznání a výkon zahraničních rozhodčích nálezů nesmí být stanoveny podstatně tíživější podmínky nebo vyšší soudní poplatky, než pro výkon národních (tuzemských) rozhodčích nálezů (čl. III). Podle čl. I. odst. 3 Newyorské Úmluvy využila Česká republika možnost učinit výhradu, podle níž použije Newyorskou Úmluvu pro uznání a výkon rozhodčích nálezů vydaných na území jiného smluvního státu. Na rozhodčí nálezy vydané na území nesmluvních států ji použije jen v rozsahu, v jakém je ze strany těchto zemí zaručena vzájemnost.¹⁷⁵

Strana, která o uznání a výkon rozhodčího nálezu žádá, musí podle čl. IV Newyorské Úmluvy předložit soudu, který rozhoduje o uznání a výkonu prvopis nebo ověřenou kopii rozhodčího nálezu a prvopis *písemné* rozhodčí smlouvy s ověřenými překlady do úředního jazyka státu, v němž je rozhodčí nález uplatňován.

Taxativní důvody pro odepření uznání a výkonu podle Newyorské Úmluvy jsou do určité míry shodné s důvody v zákoně o rozhodčím řízení. Na žádost strany, proti níž je nález uplatňován, **mohou** být uznání a výkon nálezu odepřeny tehdy, když tato strana prokáže příslušnému orgánu země, v níž je žádáno o uznání a výkon, že:

- a) strany rozhodčí smlouvy byly podle zákona, který se na ně vztahuje, nezpůsobilé k jednání nebo že rozhodčí smlouva není platná podle práva, jemuž strany tuto smlouvu podrobily, nebo, v nedostatku odkazu v tomto směru, podle práva země, kde nález byl vydán; nebo
- b) strana, proti níž je nález uplatňován, nebyla řádně vyrozuměna o ustanovení rozhodce nebo o rozhodčím řízení nebo nemohla z jakýchkoliv jiných důvodů uplatnit své požadavky; nebo
- c) nález se týká sporu, pro který nebyla uzavřena rozhodčí smlouva nebo který není v mezích rozhodčí doložky, nebo že nález obsahuje rozhodnutí přesahující dosah úmluvy o rozhodci nebo rozhodčí doložky; mohou-li však být části rozhodčího nálezu ve věcech podrobených rozhodčímu řízení odděleny od části nálezu

¹⁷⁵ KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. opravené a doplněné vydání, Brno 2004, s. 433

jednajících o věcech, které mu nejsou podrobeny, ta část nálezu, která obsahuje rozhodnutí o věcech podrobených rozhodčímu řízení, může být uznána a vykonána; nebo

- d) složení rozhodčího soudu nebo rozhodčí řízení nebylo v souladu s ujednáním stran, nebo nebylo-li takového ujednání, že nebylo v souladu se zákony země, kde se rozhodčí řízení konalo; nebo
- e) nález se dosud nestal pro strany závazným nebo byl *zrušen* nebo jeho výkon byl odložen příslušným orgánem země, v níž nebo podle jejíhož právního řádu byl vydán (srov. čl. V odst. 1 Newyorské Úmluvy).

Uznání a výkon rozhodčího nálezu **mohou** být také odepřeny, jestliže příslušný orgán státu, kde se žádá o uznání a výkon, (i bez návrhu) zjistí, že:

- a) předmět sporu nemůže být předmětem rozhodčího řízení podle práva tohoto státu (spor není arbitrabilní); nebo
- b) uznání nebo výkon nálezu by byl v rozporu s veřejným pořádkem tohoto státu (srov. čl. V odst. 2 Newyorské Úmluvy). Půjde o vady takové povahy, kdy je v mimořádné míře porušen průběh rozhodčího řízení a jsou tak porušeny základní zásady pro danou oblast práva.

Tuzemskou a mezinárodní úpravu však zásadně odlišuje výraz „mohou“, jenž umožňuje orgánu, jenž rozhoduje o uznání a výkonu cizího rozhodčího nálezu podle Newyorské Úmluvy, rozhodnout *podle svého uvážení*. Tato nejednoznačná formulace způsobila, že některé zahraniční obecné soudy zaujaly názor, že mohou uznat a vykonat i takové rozhodčí nálezy, které byly zrušeny ve státě původu (srov. čl. V odst. 1 písm. e) Newyorské Úmluvy), jak shodně uvádějí Dobiáš¹⁷⁶ a Bělohávek¹⁷⁷. Důsledkem může být stav, kdy v jednom státě bude výkon rozhodčího nálezu zrušeného ve státě původu odmítnut, avšak v jiném státě bude povolen. Taková praxe, příkládající rozhodčímu nálezu nadnárodní povahu, značně oslabuje právní jistotu. Dobiáš na závěr konstatuje, že „*možnost povolení výkonu rozhodčího nálezu zrušeného v jiném státě bude zřejmě záviset na důvodu, ze kterého*

¹⁷⁶ DOBIÁŠ, P.: Uznání a výkon rozhodčích nálezů zrušených ve státě původu podle relevantní judikatury zahraničních obecných soudů, Právník č. 3/2007, s. 325 an.

¹⁷⁷ BĚLOHLÁVEK, A. J.: dílo cit. v pozn. č. 7, s. 292-293

byl zrušen“, ačkoliv dosavadní soudní praxe národních soudů až na výjimky zamítá návrhy na výkon zrušených rozhodčích nálezů.¹⁷⁸

Newyorská Úmluva v čl. VII odst. 1 dále umožňuje aplikaci ustanovení státu, v němž je nález uplatňován, které jsou pro stranu příznivější z hlediska uznání a výkonu rozhodčího nálezu.

Půjde-li o rozhodčí řízení a rozhodčí nález, na který dopadá Evropská Úmluva o mezinárodní obchodní arbitráži, může být podle čl. IX. odst. 1 ve smluvním státě Evropské Úmluvy odmítnuto uznání a výkon rozhodčího nálezu, který byl zrušen, bylo-li zrušení vysloveno v tom (smluvním) státě, ve kterém nález byl vydán nebo podle jehož práva byl vydán, a to pro některý z uvedených důvodů, které se shodují s důvody pro odepření uznání a výkonu rozhodčího nálezu uvedenými v čl. V odst. 1 písm. a) až d) Newyorské Úmluvy. Ve vztazích mezi smluvními státy, které jsou zároveň účastníky Newyorské Úmluvy, je omezeno použití článku V, odstavec 1 e) Newyorské Úmluvy pouze na zrušovací důvody, které jsou v Evropské Úmluvě v čl. IX odst. 1 výslovně uvedeny.

Podle čl. 1 odst. 2 písm. d) nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech je z působnosti tohoto nařízení rozhodčí řízení vyjmuta.¹⁷⁹

¹⁷⁸ Op. cit. pozn. č. 176, s. 333-334

¹⁷⁹ K otázce rozsahu vlnění rozhodčího řízení z nařízení (tzv. Bruselské nařízení I.) srov. GONSORČÍKOVÁ, M.: Vliv Bruselského nařízení na rozhodčí řízení, Jurisprudence č. 1/2005, s. 10 an..

Résumé

The focus of this diploma paper is to analyse the most questionable and presently very discussed points at issue of the arbitration in the Czech Republic. The subject of this diploma paper is rather extensive, therefore not all aspects of the arbitral proceedings can be concerned.

There has been a substantial advancement in arbitration, since Act No. 216/1994 Coll., On Arbitral Proceedings and On Execution of Arbitral Awards took effect. This Act set up a new legal framework for resolution of private law disputes, not only for the international trade disputes in accordance with the prior Act No. 98/1963 Coll..

Legal nature of arbitration as a manner of protection of rights and its position within the constitutional order was a subject of exploration in particular in the last century. Four basic theories have been constructed:

- a) contractual theory
- b) jurisdictional theory
- c) mixed theory
- d) autonomous theory.

Pursuant to the facts mentioned above, I may state, that in compliance with our actual legal regulation, the arbitration imply some elements of contractual theory, but there are more elements of jurisdictional theory. Therefore, I may identify with the jurisdictional theory subject to certain qualifications, or with the mixed theory. I disagree with the opinion of the Constitutional court that the arbitrators do not find law but they only negotiate a compromise. On the contrary, arbitrators have authority to decide disputes; a content of the arbitral award is independent of the parties' will.

An arbitrator is a private person, with by a state delegated powers to decide property disputes, provided the parties agreed upon it in an arbitration agreement. Without the valid arbitration agreement the arbitrators are not appointed to resolve disputes and, without legal delegation of authority the arbitral award would not be an enforceable title.

The arbitration is a private means of final and binding dispute resolution which provides an alternative to judicial process. An arbitral award is endowed with enforceability upon its delivery to the parties. The parties may agree in an arbitration clause, that property disputes between them, excluding disputes from the enforcement of decisions and incidental disputes, which would otherwise fall within the jurisdiction of the court, shall be decided by one or more arbitrators or by a permanent court of arbitration, provided that the parties are

entitled to conclude a settlement on the subject of the dispute. The range of disputes capable of being subject to arbitration regulated by the act (objective arbitrability) is then rather wide. Besides expressly excluded disputes, there are some other exceptions: disputes requiring employee protection, disputes over personal status, family disputes.

The arbitration clause may be in the form of arbitration agreement (if there is already an individual dispute), or arbitration clause (in case of any disputes arising in the future from the legal relationship between the parties). The arbitration clause has to be in writing, and a validly concluded arbitration clause is *conditio sine qua non*, so that the arbitration can be held. The writing may also be in the form of a telegraph, telex, or other electronic means that allow the determination of the arbitration clause's content and the identity of the parties. Only a valid arbitration clause may lead to derogation of jurisdiction of general courts. However, the parties may pronounce, that they do not insist on the arbitration clause, then general court is in charge to resolve the dispute.

Pursuant to Czech Law an arbitrator does not need to meet any special conditions. An arbitrator may be a citizen of the Czech Republic, who has attained the age of majority and has legal capacity, or a foreigner if he or she has legal capacity in accordance with the law of his or her state of nationality; it is sufficient if he or she has legal capacity in accordance with the law of the Czech republic. An arbitrator must be independent, impartial, duly qualified, have needed language skills. Possessing a legal qualifications is a significant advantage, however, this requirement is missing in the Arbitration Act.

The parties should set in the arbitration clause the number of arbitrators and appoint concrete arbitrators or set procedures for appointment of arbitrators. The way of arbitrators' determination must conform to a parity basis. Unless the arbitration clause provides otherwise, each party appoints one arbitrator and these arbitrators than elect a chairman.

The parties may appoint a sole arbitrator (ad hoc arbitration) or a permanent court of arbitration (institutional arbitration), not the company/association pursuing arbitration procedure. There are three permanent courts of arbitration in the Czech Republic. The most reputable is the Arbitration Court attached to the Economic Chamber of the Czech Republic and the Agricultural Chamber of the Czech Republic. Others include the Prague Stock Exchange Arbitration Court and the Arbitration Court attached to the Commodity Stock Exchange in Kladno. Permanent courts of arbitration may be established only in accordance with the law. The courts may issue their own statutes and rules, which must be published in the Official journal. If the parties agreed on the jurisdiction of a specific permanent court of

arbitration, the parties shall submit to these rules, unless otherwise agreed in the arbitration clause.

Arbitrators are entitled to review their jurisdiction (the competence – competence principle).

Arbitration is commenced upon a request, on the day when the action is delivered to the permanent court of arbitration or to the arbitrator.

Arbitrators resolve disputes in accordance with applicable substantive law governing the dispute. A dispute may also be resolved according to principles of equity, but only if explicitly permitted to do so by the parties.

The arbitration proceedings end upon the issue of an arbitral award or a resolution on termination of proceedings in the cases when an arbitral award is not issued.

The arbitral award must be provably delivered in writing to the parties; delivered arbitral award becomes legally effective and can be enforced by the general court.

Arbitral award may be set aside by general court in case of defect in the arbitration procedure only:

- a) the arbitral award was issued in a case for which it is not possible to conclude arbitration clause,
- b) the arbitration clause is invalid for other reasons, or if it was cancelled, or if it does not cover the case,
- c) the arbitrator was not entitled to act as arbitrator or has no capacity to act as arbitrator,
- d) the arbitral award was not approved by the majority of the arbitrators,
- e) one of the parties was not provided the possibility to be heard by the arbitrators,
- f) the arbitral award set an obligation on a party, which was not requested, not possible or admissible under domestic law,
- g) it is established that there are reasons, for which it is possible to request the reopening of judicial proceedings.

The execution of domestic awards is regulated especially by the Code of Civil Procedure. As regards the recognition and execution of foreign arbitral awards, the Czech Republic is a member state of the United Nations Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (the New York Convention). There are also other international conventions, such as the European Convention and bilateral treaties, which provides for recognition and enforcement of foreign awards.

Název diplomové práce: Rozhodčí řízení v České republice

Název diplomové práce v anglickém jazyce: The Arbitration in Czech Republic

Klíčová slova:

Rozhodčí řízení

Rozhodčí smlouva

Rozhodce

Arbitrabilita

Key words:

Arbitration (proceedings)

Arbitration agreement

Arbitrator

Arbitrability